

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KAMU DİPLOMASİSİNİN YERİ: TİKA VE YTB
ÖRNEKLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayberk Düzensi

Ankara, 2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KAMU DİPLOMASİSİNİN YERİ: TİKA VE YTB
ÖRNEKLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayberk Düzensi

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Erdem

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KAMU DİPLOMASİSİNİN YERİ: TİKA
VE YTB ÖRNEKLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Erdem

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1-Doç. Dr. Muharrem EKŞİ

2-Dr. Öğr. Üyesi Atay AKDEVELİOĞLU

3-Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERDEM

4-

5-

Tez Savunması Tarihi

21.10.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERDEM danışmanlığında hazırladığım “Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Yeri: TİKA ve YTB Örnekleri” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Adı-Soyadı ve İmza

Ayberk DÜZENCİ

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimin başından yüksek lisans eğitimimin tamamlanmasına kadar geçen süreçte her daim desteğini ve kıymetli vaktini esirgemeyen, yalnızca akademik kariyerime değil hayatımın birçok noktasına dokunan ve öğrencisi olmaktan sonsuz gurur duyduğum danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERDEM'e,

Yüksek lisans eğitimim ve tez yazım sürecim sırasında çok değerli bilgi birikimlerini, önerilerini ve tecrübelerini bana aktaran başta Arş. Gör. Ahmet AKÇAM olmak üzere saygıdeğer Mülkiyeli hocalarıma,

Akademik kariyerim süresince maddi ve manevi desteklerini asla esirgemeyen, bu süreçte en az benim kadar emekleri olan babam Muhammet Düzenci'ye, annem Nazmiye Düzenci'ye ve sevgili Feyza Sena Erdoğan'a,

Bu süreçte benden yardımlarını esirgemeyen bütün dostlarıma,

Sonsuz teşekkürlerimle.

Ayberk DÜZENCİ
Ankara, 2022

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

A. Kamu Diplomasisi Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	6
B. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Disiplinleri Kesişiminde Bir Kavram Olarak Kamu Diplomasisi	14
C. Kamu Diplomasisine Kuramsal Bakış	17
1. Mark Leonard'ın Halkla İlişkiler Yaklaşımı	17
2. Joseph Samuel Nye Jr.'ın Yaklaşımı.....	18
3. John Robert Kelley'in Yaklaşımı	20
4. Hans Gert Peisert'in Yaklaşımı.....	21
5. Rhonda Zaharna'nın Yaklaşımı	24
6. Eytan Gilboa'nın Yaklaşımı.....	24
D. Yumuşak Güç Kavramı.....	26
1. Uluslararası İlişkilerde Bir Faktör Olarak “Güç”	26
2. Yumuşak Güç Kavramı	31
3. Yumuşak Gücün Kaynakları	35
E. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi	40

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KAMU DİPLOMASİSİ: TİKA VE YTB

ÖRNEKLERİ

A. Türkiye'nin Kamu Diplomasisine Yaklaşımı.....	43
1. Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Ortaya Çıkışı	44
2. Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Hedefleri	47
3. Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Kurumsallaşma Süreci.....	54
B. TİKA'nın Kuruluşu ve Türk Dış Politikasındaki Yeri	60
1. TİKA'nın Görev Tanımı ve Alanı	65
2. TİKA'nın Geçirdiği İç Dönüşüm ve Kamu Diplomasi Açısından Önemi	70
3. TİKA'nın Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Türk Dış Politikası Açısından Önemi.....	77
C. YTB'nin Kuruluşu ve Türk Dış Politikasındaki Yeri	81
1. YTB'nin Görev Tanımı ve Alanı.....	84
2. YTB'nin Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Uygulamalarındaki Yeri ve Önemi ..	85
3. YTB Özelinde Diaspora Politikalarının Kamu Diplomasisindeki Yeri.....	88
SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	98
ÖZET	111
ABSTRACT	112

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

DAC: Kalkınma Yardımları Komitesi (*Development Assistance Committee*)

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)

SETA: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TASAM: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkez

TESEV: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

USAID: Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (*United States Agency for International Development*)

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Leonard'ın Halkla İlişkiler Kuramında Kamu Diplomasisinin Üç Boyutu..... 18

Tablo 2. Kelley'in Yaklaşımında Kamu Diplomasisi Yaklaşımlarının Özellik

İrdelemesi 21

Tablo 3. Peisert'in Kültürel İletişim Yaklaşımları 22

Tablo 4. Peisert'in Kültürel İletişim Yaklaşımı ve Grunig / Hunt'ın Halkla İlişkiler

Yaklaşımı..... 23

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye'nin Dış Temsilcilik Sayısı	49
Şekil 2. TİKA'nın İç Yapısında Meydana Gelen Düzenlemeler.....	60
Şekil 3. TİKA Organizasyon Şeması, 2015	63
Şekil 4. YTB Organizasyon Şeması, 2022	85

GİRİŞ

Günümüzde medya ve iletişimin toplumsal etkileşimdeki rolü hayati önem taşıyan bir niteliğe kavuşmuştur. Geleneksel kitle iletişim araçlarının günden güne geriplanda kalması ve etkileşimi sağlayan modern iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle küreselleşme hızlanmıştır. Bunun sonucunda ülkeler ve toplumlar arasındaki bilgi alışverişi ile kültürel ve ekonomik etkileşimler artmıştır. Devletler erken dönemlerden itibaren kitle iletişiminin ve bilgi akışının gücünü fark etmiş, kamuoyunu etkilemek için bunları kullanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında kitle iletişim araçlarının kamuoyu yaratma etkisi üzerinde durulmuş ve savaş sonrası dönemde bu etkinin önemi giderek artmıştır. Radyonun İkinci Dünya Savaşı'nda siyasi bir propaganda aracı olarak kullanılması, bu duruma örnek olarak verilebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sıcak çatışma ortamının yerini Soğuk Savaş'a bırakmasıyla özellikle ABD ve SSCB ekseninde yeni mücadele alanları ortaya çıkmıştır. İki ülke arasında oluşan gergin atmosfer teknolojik, kültürel, askeri ve ekonomik birçok alanda yansımalar yaratmıştır. Ülkelerin nüfuz alanı yaratmak için giriştiği faaliyetler günümüzde uygulanan kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında önemli temeller atılmasına ön ayak olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş sırasında Amerikan sinema endüstrisine anti-komünist figürlerin ve konseptlerin damga vurmasıyla birlikte ülkeler arası mücadelelerde medyanın ve iletişim araçlarının rolünün giderek arttığı gözlemlenmiştir.

Soğuk Savaş sırasında blok ülkeleri üzerinde etki alanı yaratma çalışmaları Soğuk Savaş sonrasında da sona ermemiştir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni devletler artık yalnızca ABD tarafından değil Avrupa ve Asya'daki birçok ülke tarafından nüfuz hedefi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu ülkelerle ekonomik iş birliğini derinleştirmek, SSCB'nin çekildiği alanlarda oluşan boşlukları doldurmak

adına klasik metotlardan uzak yeni metotlar geliştirilmeye başlanmıştır. Bu pazarlarda kendilerine yer edinmek isteyen ülkeler, kültür ihracatı ve cazibe merkezi oluşturma çabalarını somut olarak ortaya koymaya başlamıştır.

Değişen ve gelişen devlet politikaları kapsamında kamu diplomasisi faaliyetleri de 1960'lı yıllardan günümüze dek devletlerin politika yaratma süreçleri kapsamında kendine birçok noktada yer edinmiştir. Örneğin kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulama faaliyetleri sömürgeciliğin dünya tarih sahnesinden silinmeye başlamasıyla birlikte post-modern bir sömürge anlayışına da hizmet etmeye başlamıştır. Özellikle sömürgecilik sonrası Afrika üzerinde birçok devlet nüfuz alanları yaratmaya çalışmış ve Afrika pazarına hakimiyet kurabilmek hedefiyle kültürel ve ekonomik enstrümanları kullanarak birçok girişimde bulunmuştur. Bölgede sömürgecilik geçmişi bulunan Avrupa ülkelerinin halk nezdinde itibarsız kalmasının bir sonucu olarak Çin, ABD ve Türkiye gibi ülkeler Afrika üzerinde çeşitli diplomatik ve ticari faaliyetler yürüterek bölge halkının ilgisini ve devlet adamlarının desteğini kazanmaya çalışmışlardır.

Küreselleşmeyle birlikte geleneksel ve modern medya araçları da siyasal iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanmış, uluslararası yayınlar diplomatik bir silah işlevi görmüştür. Kamuoyunu etkilemek, diplomatik hedeflerde temel araç olmuştur. Günümüzde uluslararası yayınlar propaganda amaçlı değil, dış politikada yeni bir söylemle kimlik ve güçlü bir imaj oluşturmak için kullanılmaktadır. Bu gelişmeler, yeni kamu diplomasisi kavramını doğurmuştur.

Kamu diplomasisi ile sağlanan yumuşak güç, sert güç kullanımına dayalı klasik yaklaşımların tersine kamuoyunu etkilemede çok daha etkili olmuştur. Dolayısıyla devletler, kamu diplomasisi ve yumuşak güç kapsamında pek çok yöntem geliştirmeye başlamışlardır. Kamu diplomasisi faaliyetleri gösteren kurumlar da bu yöntemler arasındadır.

Geleneksel diplomatik yöntemlerin alternatif bir metodunun ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye’de kamu diplomasisine yönelik faaliyetlerde bulunmak adına çeşitli adımlar atmaya başlamıştır. Özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidarının ilk dönemlerinden itibaren başlayan bu çalışmalar neticesinde literatüre birçok çalışma eklenmiş, kamu diplomasisine yönelik birçok kamu kurum ve kuruluşu oluşturulmuş, aktif olarak faaliyet halinde olan birçok kuruluşun da kamu diplomasisi ekseninde yeniden yapılandırılması süreci başlamıştır.

Türkiye aşına olmadığı bu yeni diplomasi alanına adaptasyon sürecinde gerek dini gerek milli gerekse sosyo-ekonomik birçok motifi kullanarak özellikle Orta Asya, Doğu Avrupa ve Afrika üzerinde etki alanları kurmaya öncelik vermiştir. Bu hususta Türkiye’nin en önemli enstrümanlarından biri tarihsellik olmuştur. Osmanlı mirasını politika oluşturma konusunda etkili bir şekilde kullanmayı hedefleyen devlet elitleri, hedeflenen bölgelere birçok ziyarette bulunmuş ve karizmatik liderler öne sürerek bu bölgelerle teması artırmaya çalışmıştır.¹

Bu araştırmanın amacı, Türk dış politikasında kamu diplomasisinin konumunu değerlendirmek, Türkiye’de önemli kamu diplomasisi kurumları arasında bulunan TİKA ve YTB’yi bu bağlamda incelemektir. Bu kapsamda tez çalışmasında aşağıdaki sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır:

1. Türk Dış Politikası’nda kamu diplomasisinin tarihi nedir?
2. Türk Dış Politikası’nda kamu diplomasisi günümüzde nasıl konumlanmaktadır?

¹ Muharrem Ekşi, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, Ocak 2018, s.239-243.

3. Türk Dış Politikası'nda kamu diplomasisinin kurumsallaşması nasıl bir seyir izlemiştir?

4. Türk Dış Politikası'nda yumuşak güç kavramı kamu diplomasisi çerçevesinde nasıl konumlanmaktadır?

5. Türk dış politikasında kamu diplomasisinin kurumsallaşması bakımından TİKA ve YTB nasıl faaliyet göstermektedir?

Bu sorulara yanıt aranırken aynı zamanda araştırmanın esas sorunsalı vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu sorunsalın odak noktası ise Türk Dış Politikası'nda kamu diplomasisi faaliyetlerinin ortaya çıkışından bu yana nasıl bir evrim geçirdiği ve günümüzde kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir politika yapım aracı mı yoksa bir ideolojik propaganda unsuru olarak mı kullanıldığının tespit edilmesi olmuştur.

Türk Dış Politikası kapsamında kamu diplomasisine mercek tuttuğumuzda karşımıza çıkan doneler bir devlet politikası mıdır yoksa AK Parti Hükümeti'nin ideolojik bir yansıması mıdır? Ülkemizde nispeten yeni sayılabilecek bir saha olan kamu diplomasisi sahası hangi amaçları barındırmakta ve bu amaçlara erişebilmek adına ne gibi yollar izlemektedir?

Bu tez, sıralanan sorulara yanıt verebilmek amacıyla, Türkiye'de yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir dış politika aracından ziyade bir ideolojik propaganda enstrümanı olarak kullanıldığı düşüncesini temel alarak ortaya çıkmıştır. Çalışma iki bölüm olarak planlanmıştır. Birinci bölümde, kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesine yer verilerek konuya bir temel oluşturmak amaçlanmıştır. İkinci bölümde, Türk Dış Politikası'nda kamu diplomasisi tarihsel bir perspektiften de yararlanılarak değerlendirilmiş, aynı zamanda Türkiye'nin kamu diplomasisi

faaliyetlerinin en köklü kurumları arasında yer alan TİKA ve YTB'nin araştırma amaçları ve kapsamı ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

A. Kamu Diplomasisi Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kamu diplomasisi kavramını tanımlayabilmek ve bu kavramın arka planında yatan unsurları anlamlandırabilmek adına bakılması gereken ilk durak ‘‘diplomasi’’ kavramının bizatihi kendisidir. Diplomasi, kavramsal olarak ilerleyen dönemlerde anlam kazansa da neredeyse antik çağlardan günümüze dek toplumlar ve devletler arasındaki ilişkileri anlamlandırabilmek adına bir yol gösterici olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diplomasi kavramının ele alınmasını en ilkel anlamıyla tarih öncesi dönemlerdeki ilkel kabile topluluklarının arasındaki ilişkilere dayandırmak mümkündür. Birbiri ile sosyal bağları olan kabileler arasında bu sosyal ilişkileri sınıflandırmak, kısıtlamak ve kabileler arası çatışmalara çözümler üretebilmek adına diplomatik diyebileceğimiz metotlar uygulanmıştır. Bu problemlere çözüm üretebilmek adına uygulanan metotlar *ad hoc* nitelikte olup, çoğu zaman geçici elçilerin atanması, belirli klan liderlerinin temaslarda bulunması ve tek yönlü iletişim yöntemlerinin kullanılması şeklinde gelişmiştir. Ad hoc diplomasi olarak tabir edebileceğimiz bu yöntem uygarlıklarla birlikte gelişmiş ve Hititler, Antik Mısır Uygarlığı, Roma İmparatorluğu, Antik Yunan ve Bizans uygarlıklarının katkıları ile diplomatik temasların devletlerarası ilişkilerdeki önemi giderek artmıştır.²

Modern anlamı ile incelediğimizde literatürde ‘‘diplomasi’’ ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Kavramsallaşma sürecine geçilmeden önce modern anlamdaki

² Hüner Tunçer, ‘‘Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi’’, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 4, İstanbul, 2011, s. 50-57.

diplomasiye benzer uygulamalarını açıklama çabası, resmî belgelerin incelenmesine odaklanma eğiliminde olmuştur. Ayrıca devletler arası ilişkileri incelemenin temel işlevi, devlet arşivlerini oluşturan resmî belgelerin korunması ile çeşitli ülkeler arasında yapılan antlaşmaların incelenmesi olarak görülmüştür. Modern diplomasi kavramı ilk kez Edmund Burke (1796) tarafından bir ülkenin dış politikasında kullanılan çeşitli siyasi etki tekniklerine atıfta bulunmak için kullanılmıştır.³ Uzun bir süre boyunca devletlerin, uluslararası çatışmayı çözmenin bir yöntemi olarak silahlı çatışmalar da dahil olmak üzere güç kullanma eğiliminde olmaları dikkate değerdir. Bunun yerini, anlaşmazlıkları çözmenin barışçıl bir yöntemi olarak diplomasi almıştır. Diplomasi üzerine çalışan eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, diplomasiyi devletlerin güç kullanmak yerine anlaşma yoluyla birbirleriyle ilişki kurma sanatı olarak görmüştür. Ayrıca diplomasiinin birçok farklı şekilde uygulanabileceğini ifade ederek farklı diplomasi tanımlarının altını çizmiştir.⁴

İngiliz diplomat Ernest Satow diplomasiyi, karşılıklı yarar sağlayan faaliyetlerin barışçıl şekilde yürütülmesi de dahil olmak üzere birbirleriyle doğrudan iletisi olmayan devletlerin yönetimleri arasındaki resmi ilişkilere odaklanan istihbarat ve taktiksel manevra uygulaması olarak tanımlamıştır.⁵ Versan diplomasiyi, her devletin şiddete başvurmadan kendi çıkarlarını korumasını sağlayan temel bir araç olarak görmüştür.⁶

Bütün bu tanımlamalar çerçevesinde diplomasi ve dış politika kavramları birçok yazar tarafından birlikte veya birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu iki kavramı birbirinden ayırabilmek ve kavramların farklı anlamlarına yönelmek gerekli ayrışmayı yapabilmek

³ Ergün Köksoy, **Halkla İlişkiler Bağlamında Kamu Diplomasisi Yönetimi: Türkiye'nin Kamu Diplomasisindeki Yetkinlik İncelemesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 45.

⁴ Henry Kissinger, **Diplomasi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s.532.

⁵ Ernest Satow, "Korea and Manchuria Between Russia and Japan, 1895-1904: The Observations of Sir Ernest Satow, British Minister Plenipotentiary to Japan (1895- 1900) and China (1900-1906)", **Diplomatic Press**, 1996, s. 1.

⁶ Rauf Versan, "Legal Problems Concerning Territorial Sea Delimitation in the Aegean Sea". **Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix**, 1995, s. 89.

adına önemlidir. Dış politika kavramı da diplomasi kavramı gibi birçok kez farklı şekillerde tanımlanmıştır. Temel anlamlara bakıldığında dış politika bir devlet tarafından bir diğer devlete, birbiriyle bağlantılı devletler topluluğuna veya daha kapsamlı bir açıyla uluslararası arenaya yönelik olarak izlediği bir politika çeşidi şeklinde tanımlanabilir. Diplomasi ise belirlenen bu politikanın bir çeşit uygulama aygıtıdır.⁷

Diplomasi bir dış politika uygulama aygıtı olarak ele alındığında, ortaya çıkan bu uygulamaların metodolojik olarak farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Diplomasi uygulamaları konusundaki bu farklılıklar darı, anlam ve bağlamları açısından da farklılık göstermektedir. Bu çalışma kapsamında inceleyeceğimiz kamu diplomasisi kavramı da dış politika yürütme aracı olan diplomasinin bir alt başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu diplomasisi, doğrudan uluslararası toplumu hedef alan ve öncelikle yumuşak güç yoluyla üstlenilen faaliyetlerin teşvik edilmesi dahil olmak üzere bir diplomasi anlayışı olarak kabul edilir.⁸

Yabancı halkları diplomasi yoluyla etkileme pratiği, klasik antik çağa kadar geri götürülebilir. En eski örneklerden biri, diğer şehir devletlerinin vatandaşlarını etkileme girişimlerini içeren, Peloponez Savaşı öncesi ve sırasında Atina ve Sparta'nın birlik kurma çabaları olarak verilebilir. Modern öncesi dönemde bunun gibi pratik örnekler bulunabilmesine rağmen, modern kamu diplomasisi kavramıyla tam olarak örtüşmemektedir. Tarihsel bir örneği “kamu diplomasisi” olarak ele alabilmek için

⁷ Ömer Kürkçüoğlu, “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Ankara, 1980, ss. 311-312.

⁸ Muharrem Ekşi, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, Ocak 2018, ss.21-22.

modern anlamda “kamusal” ya da “kamusal alan”ın varlığının doğrulanabilmesi gerekmektedir. Kamusal alanın ortaya çıkışı ise erken modern döneme atfedilmektedir.⁹

Kurumsallaşmış kamu diplomasisine benzer sayılabilecek uygulamalar fikren yaklaşıldığında Protestan Avrupa devletleri, hükümetleri ve insanları arasında ulusötesi bir ağ kurmayı planlayan Hollanda Nassau Hanedanlığı kadar eski bir tarihe kadar götürülebilir.¹⁰ Ancak, “kamu diplomasisi”nin uyumlu ve uzmanlaşmış bir biçimde gerçek uygulaması Soğuk Savaş döneminde başlamıştır. ABD kamu diplomasisinin evrimi, kamu diplomasisinin bir kavram olarak ortaya çıkması kadar uygulamasının da zirvesi olmuştur. Soğuk Savaş döneminde çevreleme politikası ve sonraki ideolojik rekabet, ABD Enformasyon Ajansı (USIA), Amerika’nın Sesi ve Özgür Avrupa Radyosu gibi kamu diplomasisi araçlarının aşamalı olarak ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.¹¹

“Kamu diplomasisi” terimi ilk olarak Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu Dekanı Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır.¹² Gullion, kamu diplomasisini dış politikaların oluşumunda ve yürütülmesinde kamu tutumlarının etkisi olarak değerlendirmektedir. Diğer ülkelerdeki hükümetlerin kamuoyu oluşturması, bir ülkedeki özel grupların ve çıkarların diğer ülkedekilerle etkileşimi, diplomatlar, dış ilişkilerin raporlanması ve politika üzerindeki etkisi, kültürlerarası iletişim süreci ve bu kültürlerin aralarındaki iletişim gibi geleneksel diplomasinin ötesinde dış ilişkilerin boyutlarını kapsamaktadır.¹³

⁹ Jürgen Habermas, **The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society**, Thomas Burger MIT Press, 1991, s. 10-20.

¹⁰ Helmer Helmers, “Public Diplomacy in Early Modern Europe”, **Media History**, C. 22, S. 3, 2016, s. 407-408.

¹¹ Carnes Lord, “The Past and Future of Public Diplomacy”, **Orbis**, C. 42, S. 1, 1998, ss. 49-73.

¹² Gaye Aslı Sancar, **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 79.

¹³ Nicholas J. Cull, “Public diplomacy: Taxonomies and Histories”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C. 616, S. 1, 2008, ss. 31-54.

Murrow ise, kamu diplomasisini öncelikle hükümet dışı bireyler ve kuruluşlarla üstlenilen etkileşimler olarak tanımlamıştır.¹⁴ Bu yaklaşım kamu diplomasisini diğer devletlerin vatandaşları söz konusu olduğunda hükümetlerin iletişim politikaları olarak görmektedir. Geleneksel diplomasinin aksine kamu diplomasisi yabancı temsilciler, diplomatlar ve kamu diplomasisi kurumlarının kullanımı yoluyla kolaylaştırılan iletişim süreci ile uluslararası aktörler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini ve diğer devletlerde kamuoyu oluşumunu içerir. Böylece, kamu diplomasisi, sürekli bir bilgi akışının sağlanmasının yanı sıra, yabancı kamunun anlaşılmasına ve etkilenmesine odaklanmaktadır. Tuch, kamu diplomasisini bir hükümetin ulusal hedeflerini ve mevcut politikalarını anlamak bir diyaloglar bütünü tanımlamıştır.¹⁵ Rugh ise, kamu diplomasisini, bir ülkenin ulusal çıkarlarını yabancı bireyleri bilgilendirerek ve etkileyerek desteklemek olarak tanımlamıştır.¹⁶ Bu tanım kapsamında kamu diplomasisinin, diğer devletlerin nüfusunun hedeflenmesi yoluyla diplomasi ve dış politikadan ayrıldığını göstermektedir.

Ortak bir paydada buluşmak gerekirse kamu diplomasisi dış politikaların oluşumu ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkisiyle ilgilenir. Uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasinin ötesinde boyutlarını, hükümetlerin diğer ülkelerde kamuoyu oluşturmalarını, özel grupların ve çıkarların bir ülkede etkileşimini kapsar. Tüm bunlarla birlikte, terimin tanımının literatürde oldukça tartışmalı olduğu, henüz net ve kabul görmüş bir tanım üretilmediği ifade edilmektedir. Bunun temel nedeni, literatürde uzun yıllar resmi diplomasi alanı dışında kalan yöntem ve kavramların diplomasinin bir parçası sayılmasının reddedilmesidir. Uluslararası ilişkilerde aktörlerin tanımlanmasına

¹⁴ Mark Leonard, Catherine Stead ve Conrad Sweming, 'Public Diplomacy', **London: Foreign Policy Centre**, 2002; Joseph Nye, **Public Diplomacy and Soft Power**, 'The Annals of the American Academy of Political and Social Science', C. 616, S. 1, 2008, s. 94-109.

¹⁵ Hans Tuch, **Communicating with the World: US Public Diplomacy Overseas**, Palgrave Macmillan, New York: St. Martin, 1990, s. 3.

¹⁶ William A. Rugh, **Engaging the Arab and Islamic Worlds through Public Diplomacy**, Public Diplomacy Council, Washington DC, 2004, s. 1.

ilişkin temel sorunlar bu reddin nedeni olarak görülebilir. Realist uluslararası ilişkiler yaklaşımı kapsamında birçok araştırmacı, devleti ve bazen devletlerin oluşturduğu uluslararası örgütleri tek aktör olarak algılamaktadır. Bu nedenle, kamu diplomasisini bir propaganda aracı olarak değerlendirmek ve kamuoyunu bir aktör olarak değil, üzerinde hareket edilen bir platform olarak algılamak mantıklı bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Yapılandırmacı ve liberal yaklaşımlar ise kamuoyunu uluslararası ilişkilerde bir aktör olarak görmektedir. Liberal yaklaşım, ulusal karar alma üzerindeki etkisiyle kamuoyunun önemini vurgularken, yapılandırmacı yaklaşım, kamusal failliği ve uluslararası bir kamusal alanın doğuşunu merkeze almıştır.¹⁷

Realist okulun argümanları temel varsayımlarıyla tutarlı olsa da, böyle bir kamu diplomasisi görüşünün oldukça indirgemeci olduğu düşünülmektedir. Kamu diplomasisinin bir propaganda aracı olarak değerlendirilmesi kavramın doğası gereği kamuoyunun uluslararası ilişkilerin pasif bir aktörü olduğu, uluslararası arenada söz sahibi olamayan ve görüşleri devletler tarafından şekillendirilen bir aktör olduğu varsayımını taşımaktadır. Kamuoyunun manipüle edilebileceği doğru olsa da iletişim ve kitle iletişim araçlarındaki büyük gelişmeler ile uluslararası kuruluşlar aracılığıyla kamuoyu, uluslararası ilişkilerde giderek daha güçlü bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle halkı, uluslararası arenada etkileşim içinde olan ve diğer aktörleri hem etkileyen hem de onlardan etkilenen bir varlık olarak kabul etmek doğru olacaktır. Nancy Snow, geleneksel kamu diplomasisi ile çağdaş kamu diplomasisini birbirinden ayırarak bu görüşü desteklemektedir. Geleneksel kamu diplomasisi, hükümetlerin halkı etkilemesiyle ilgiliyken, çağdaş kamu diplomasisinin hem hükümetleri hem bireyleri hem de kamuoyunu ve dış politika kararlarını etkileyen aktörleri içerdiğini

¹⁷ Jennifer Mitzen, “Reading Habermas in Anarchy: Multilateral Diplomacy and Global Public Spheres”, *American Political Science Review*, C. 99, S. 3, Cambridge, 2005, s. 401-417.

belirtmektedir.¹⁸ Kamu diplomasisinin sadece devlet propagandası olarak nitelendirilebilecek bir olgu olmadığı, aynı zamanda hızla değişen uluslararası diplomasinin en önemli göstergelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Kamu diplomasisi kavram olarak yeni bir kullanıma sahip olmakla birlikte, yeni bir diplomasiye ilişkin tartışmalar yeni değildir. Diplomasinin değişen doğası, 20. yüzyıl boyunca ilgi çeken bir konu olmuş ve Soğuk Savaş kadar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da ivme kazanmıştır. Kamuoyunun artan önemi ve kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışı bu tartışmalarda temel argümanlar olmuştur. Örneğin, E. H. Carr, realist uluslararası ilişkiler okulundan olmasına rağmen, Soğuk Savaş Dönemi'nde “fikirler üzerindeki gücü” kavramsallaştırmıştır.¹⁹

Ancak diplomasinin katı doğası ve geleneği, yeni ortama uyum sağlamanın önündeki en büyük engel olmuştur. Yeni diplomasi etrafındaki teori hızla yaygınlaşsa da uygulamada aynı hıza ayak uydurmak mümkün olmamıştır. Uygulamada adaptasyon sağlamanın arkasındaki ana itici güç, Sovyet etkisinin yayılmasına bir tepki olarak başlatılmıştır. Batı, tıpkı SSCB ile giriştiği uzay yarışındaki gelişmelere benzer bir şekilde, oldukça etkili olan bu yeni diplomasi metodunun Sovyet mekanizmalarını Soğuk Savaş dönemi boyunca benimsemiş ve geliştirmiştir. Batı'nın etkisi genişlerken, başta ABD olmak üzere hem Batı'nın inatçı girişimleri hem de kendi politikalarını geliştirememesi nedeniyle SSCB geri kalmaya başlamıştır. ABD'nin kamu diplomasisinin bu yeni ortamına uyum sağlama konusunda daha güçlü adımlar attıkları

¹⁸ Nancy Snow, **Rethinking public diplomacy**, in **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, New York: Routledge, 2009, s. 3-11.

¹⁹ Edward H. Carr, **The Twenty Years Crisis: An Introduction to the Study of International Relations**, Harper Perennial, 1964, s. 108.

açık biçimde görülebilmektedir. Sovyet diplomasisi ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kamuoyunun artan etkisini ancak fark edebilmiştir.²⁰

Jan Melissen, kamu diplomasisi kavramını bir taraftan hedef odaklı diğer taraftan uzun vadeli güven ve anlayış oluşturma etkilerine sahip olarak tanımlaması nedeniyle klasik diplomasi tanımına yaklaştırmaktadır.²¹ Melissen'in tanımı yeni bir çalışma alanı yaratmak yerine, kamu diplomasisi ve ilgili kavramları diplomasi disiplini altına yerleştirmiştir. En geniş anlamıyla kamu diplomasisi tanımı, uluslararası bir aktörün kendi kültüründen farklı ve nüfuz edilebilir düzeyde bir toplumla etkileşim kurma eylemi olarak özetlenebilir.

Kamu diplomasisine yönelik tanımlamaların ve uygulamaların ortaya çıkışı genel bağlamda 1965 sonrasını işaret etmektedir. Ancak kamu diplomasisi uygulamaları SSCB'nin dağılışı ve Soğuk Savaş'ın beraberinde getirdiği atmosferin ortadan kalkmasıyla birlikte sona ermemiş, aksine kendine yeni faaliyet sahaları bulmuştur. 11 Eylül terör saldırıları ve ABD'nin terörle mücadelesinden sonra kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramlarına ilişkin tartışmalar, kamu diplomasisi kararlarının ne kadar önemli olduğunun farkına varmasıyla hız kazanmıştır. ABD ulusötesi bir gerici hareket tehdidiyle karşı karşıya gelmiş ve bu hareketi ortadan kaldırmak için kitleleri etkilemek zorunda kalmıştır. Böylece sözü edilen etkinin sağlanması, bu dönemde Amerikan kamu diplomasisi politikasının mottosu olmuştur.²²

Irak ve Afganistan'daki ABD müdahaleleri, adeta bu politikanın test alanı haline gelmiştir. Her ne kadar toplumdaki mezhepsel ve iç bölünmeler daha önemli rol oynamış olsa da Irak için bu politika yerel direnişi baltalamakta başarılı olmuştur ve

²⁰ Wilson P. Dizard, **Inventing Public Diplomacy: The Story of the US Information Agency**, Lynne Rienner Publishers, 2004 s.20-45.

²¹ Jan Melissen, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, New York: Palgrave Macmillan, 2005, ss. 3-27.

²² Nye, **age**, s. 94-109.

ABD kamu diplomasisi Irak kamuoyunu etkileyebilmiştir. Ancak esas olarak uluslararası direnişi yumuşatmada başarısız olmuştur. Irak deneyiminden sonra olduğu gibi, ABD'nin Afganistan müdahalesi sırasında kamu diplomasisi çabaları daha çok uluslararası alana odaklanmıştır. Uluslararası bir gücün oluşturulmasıyla, Afganistan'daki ABD varlığı meşrulaştırılmıştır. Ancak yerel nüfusla ilgili olarak aynı başarı elde edilememiştir. Çünkü binlerce kişi Amerikalıların kuklası olarak görülen Afgan hükümeti yerine Taliban'ın etkisi altında kalmıştır. Bu pratik uygulamalar ve ortaya çıkan kamu diplomasisi tartışmaları, özellikle Uluslararası İlişkiler disiplinde akademik bir ilgi yaratmıştır. Bu ilgi, Joseph Nye'nin yumuşak güç kavramı gibi önemli kavramsallaştırma çabalarını beraberinde getirir de bu çabaların sistematik bir teorik yaklaşım gerektirdiği düşünülmektedir.

B. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Disiplinleri Kesişiminde Bir Kavram Olarak Kamu Diplomasisi

Literatürde tartışmalı ve netlik kazanmadığı düşünülen bir kavram olan “kamu diplomasisi” terimi, uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi dışındaki yönlerini tanımlamak için 1960'larda dış politika sözlüğünde yerini almıştır. Konvansiyonel diplomasi, hükümetler ve liderler arasında doğrudan iletişim şeklinde veya resmi temsilciler aracılığıyla temaslarla sınırlıyken, kamu diplomasisi hükümetler arasında gerçekleşen, bir ülkenin ve daha geniş kapsamlı bir kamuoyunun, kanaat önderlerinden kitlelere kadar karmaşık alışverişlerini belirtmektedir.²³

Terimin çağdaş dönem anlamıyla ilk kullanımı, yukarıda da belirtildiği gibi, Edward R. Murrow'un kurduğu Kamu Diplomasisi Merkezi'nde, Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu'nun dekanı Edmund Gullion'a aittir. Nicholas J.

²³ Evan Potter, “Branding Canada: Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy”. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2009, s. 48-49.

Cull, “*Public Diplomacy Before Gullion: the Evolution of a Phrase*” adlı makalesinde, Gullion’un kavramını özetleyen Murrow, kamu diplomasisini kapsamlı biçimde ele almıştır.²⁴ Kamu diplomasisi terimini ilk kullananlar Gullion ve Murrow olsa da kavramı tanımlamaya çalışan son kişiler onlar olmamıştır. Bugün hala, terimin yaygın kullanımına rağmen net ve herkesçe kabul edilmiş bir tanım bulunmamaktadır. Örneğin, USC Kamu Diplomasisi Merkezi (USC Center on Public Diplomacy), terimin daha dar yorumlarından uzaklaşmakta ve kamu diplomasisinin bir “yumuşak güç” aracı olarak rolünü vurgulamaktadır. Merkeze göre kamu diplomasisinin geleneksel tanımları, yabancı izleyicileri anlamak, bilgilendirmek ve etkilemek yoluyla bir ülkenin ulusal çıkarlarını teşvik etmek için kullanılan hükümet destekli kültürel, eğitimsel ve bilgilendirici programları, vatandaş değişimlerini ve yayınları içermektedir. Devlet destekli programlara ek olarak merkez, Joseph Nye’nin “yumuşak güç” olarak adlandırdığı unsurlarla da eşit derecede ilgilenmektedir. Bunun yanında merkezin araştırma alanı ABD hükümeti faaliyetleri ile sınırlı değildir, kamu diplomasisini küresel bağlamda pek çok kurum ve hükümetle bağlantılı şekilde incelemektedir.

ABD Kamu Diplomasisi Danışma Komisyonu (U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy) 1991 raporunda kamu diplomasisi için daha geniş bir tanıma yer vermiştir. Kamu diplomasisi, bir fikir ve bilgi alışverişi olarak demokratik toplumların doğal bir özelliğidir. Kavramın küresel misyonu dış politikanın merkezindedir. Amerikan Arap ve Müslüman Dünyası Kamu Diplomasisi Danışma Grubu (U.S. Advisory Group on Public Diplomacy for the Arab and Muslim World) ise kamu diplomasisini daha pragmatik ve tek taraflı biçimde değerlendirmiştir. Bilgilendirme

²⁴ Nicholas J. Cull, “Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase”, **USC Center on Public Diplomacy**, 2006.

yoluyla ulusal çıkarların teşvik edilmesi bu pragmatik ve tek taraflı yaklaşımın özetidir. Yaklaşımında amaç, dünyanın dört bir yanındaki insanları etkilemektir.²⁵

Eski Büyükelçi Christopher Ross, kamu diplomasisini hükümetin yurtdışındaki zihniyetleri şekillendirme çabaları olarak özetlemiş, kamu diplomasisinin araçsal özünü vurgulamıştır.²⁶ Görüldüğü üzere kamu diplomasisini tanımlamaya yönelik çok sayıda girişim olmuştur. Kimilerine yer verdiğimiz kamu diplomasisi tanımlarının ortak bir özü vardır: Kamu diplomasisi, yabancı kamuyla iletişim pratiğine atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda kamu diplomasisi uygulaması, açıkça adıyla anılmasa bile, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın ve aslında genel olarak ABD hükümetinin misyonunda giderek daha merkezi bir konuma gelmiştir. Göreceğimiz gibi, kamu diplomasisi hükümetin işleyişine giderek daha fazla dahil olmaktadır ve onlarca yıldır, kamu diplomasisinin pasif olduğu süreçler ve Soğuk Savaş esnasında dahi, başta 11 Eylül saldırıları ve sonrasında olmak üzere popülerlik kazanmıştır. 2000'li yılların başlarında siyasi söylem ve süreçte kamu diplomasisinin olağanüstü düzeyde ön plana çıkmış olması, akademik ilgide de kavramın yıldızının parlamasını sağlamıştır.

Kamu diplomasisi çalışmaları, diğer siyaset bilimi çalışmaları ile kıyaslandığında görece yeni bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu diplomasisi, birçok farklı disiplin ile etkileşim halinde olan, disiplinlerden izler taşıyan ve etkisini birçok farklı disiplin üzerinde hissettiren, bünyesinde birçok farklı değişken barındırarak çeşitlilik açısından zengin bir araştırma alanıdır. Kamu diplomasisi

²⁵ State.gov.tr, **U.S. Advisory Group on Public Diplomacy for the Arab and Muslim World to Release Recommendations**, Çevrimiçi: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/24768.htm>, 2003, erişim tarihi: 12.04.2022.

²⁶ Christopher Ross, "Pillars of Public Diplomacy: Grappling with International Public Opinion", **Harvard International Review**, C. 25, S. 2, 2003, ss. 22-28.

hususunda Gilboa'nın üzerinde durduğu en önemli noktalardan biri disiplinin, sosyal bilimler alanında diğer disiplinlerden en çok etkileşim alan disiplin olması ihtimalidir.²⁷

C. Kamu Diplomasisine Kuramsal Bakış

1. Mark Leonard'ın Halkla İlişkiler Yaklaşımı

Leonard, “*Public Diplomacy*” adlı eserlerinde kamu diplomasisini üç küreye (*sphere*) ayırdığı bir kuram geliştirmiştir.²⁸ Söz konusu üç küre politik/askeri, ekonomik, sosyal/kültürel boyutlar biçimindedir. Konum ve zaman değişimi çerçevesinde bu üç kürenin önemi de farklılık göstermektedir. Singapur düzeyinde bir gelişmiş ülkede ekonomik küre ön plandayken, Pakistan düzeyinde bir ülkede politik küre daha fazla önem kazanacaktır. Ancak her ülke için ön planda ve daha önemli olan kürenin sabitliğinden bahsedilmemektedir. Çeşitli olaylar ve önemli deneyimler, önem verilen kürenin değişimiyle sonuçlanabilmektedir. Örneğin ABD, 11 Eylül saldırılarından sonra politik/askeri küreye hiç olmadığı kadar fazla önem vermiştir.

Leonard ve onun görüşlerini benimseyen düşünürlere göre üç kürede de üç ayrı boyut vardır: Bu boyutların ilki, gelişmelere verilen tepkileri ifade eden reaktif boyuttur. İkinci boyut, verilen temel mesajların güçlendirilmesi için yeni etkinlikler yapmayı ifade eden proaktif boyuttur. Yabancı halkla gelişmiş ilişkiler kurmayı, değerleri ve kültürü tanımayı-tanıtmayı ifade eden ilişki inşası üçüncü boyuttur. Reaktif boyutun oluşması ve bitmesi kısa sürelidir. Proaktif boyut nispeten daha uzun süreli iken ilişki inşası boyutu uzun yıllar almaktadır.

Söz konusu yaklaşımın daha net anlaşılabilmesi için aşağıdaki tablo sunulmuştur. Ülkeler kapsamında gelişmelerle beraber tabloda verilen küreler ve

²⁷ Eytan Gilboa, “Searching for a Theory of Public Diplomacy”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C. 616, S. 1, 2008, s. 55-77.

²⁸ Leonard, *age*, s.90-110.

boyutların önemi değişmektedir. Bu nedenle aşağıdaki tabloda yalnızca küreler ve boyutlar sunulmuş, önemlerine ilişkin içerikler boş bırakılmıştır.

Tablo 1. Leonard’ın Halkla İlişkiler Kuramında Kamu Diplomasisinin Boyutları

Amaç	Reaktif	Proaktif	İlişki İnşa Etme
Politik/Militarist			
Finansal			
Sosyal/Kültürel			

Kaynak: Leonard , 2002’de yer alan yaklaşım kapsamında oluşturulmuştur.

2. Joseph Samuel Nye Jr.’ın Yaklaşımı

Joseph Nye, kamu diplomasisi incelemelerinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle üzerine çalıştığı ve kamu diplomasisi çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahip olan “Yumuşak Güç” kavramının geliştirilmesi Nye’in bu literatüre yaptığı en önemli katkılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nye, ilk olarak geleneksel diplomatik metotları incelemiş ve havuç-sopa ilişkisine dayalı olan sert gücün sınırlarını anlamaya çalışmıştır. Bu anlama çabası neticesinde yalnızca çatışma ve/veya tehdit zamanlarında kullanım alanına sahip olan sert gücün dış politika belirleme süreçlerinde devamlılığının kısıtlı olacağı fikrine ulaşarak, devamlılığı olan başka bir politika metodunun olması gerektiğini vurgulamıştır. İkna edici olarak gördüğü bu ikincil yöntemi yumuşak güç olarak belirleyen Joseph Nye, geliştirdiği yumuşak güç kavramını kamu diplomasisi kapsamında ele aldığı eserinde Leonard gibi kamu diplomasisini üç boyutta ele almıştır.²⁹ Ona göre bu üç boyut beraberce yürütülmektedir ve her biri aynı öneme sahiptir. İlk boyut günlük iletişim ile iç ve dış politika kararları açıklanmaktadır. İkinci boyut stratejik iletişim, kamu diplomasisinde genel bir temanın geliştirilmesini ifade etmektedir. Kamuya yapılacak tüm açıklamaların bu temaya sadık kalınarak gerçekleştirilmesinden bahsedilmektedir. Kilit pozisyondaki aktörlerle uzun süreli iyi

²⁹ Nye, age, s.20-40.

ilişkilerin inşa edilmesi ise üçüncü boyuttur. Değişim programları, ziyaretler, konferanslar bu boyutun sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Kamu diplomasisinde yumuşak güce odaklanan Nye, A aktörünün, B aktörünü, A'nın istediklerini istediği yönünde ikna etmesi olarak ifade edilebilir. Nye, yumuşak güç ve sert gücün birbirinden bağımsız olarak incelenmemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bu hususta sert gücün kullanımı kimi zaman yumuşak gücü destekleyip varlığını artırırken kimi zaman da yumuşak gücü baltalayarak özellikle ilgili ülkenin uluslararası kamuoyundaki imajını zedeleyebilmektedir. Devletler açısından önemli olan ise bu iki güç arasındaki dengeyi sağlayarak birbirleriyle eş güdümlü olarak kullanımını sağlamaktır.³⁰

Nye'in yaklaşımı içerisinde önemli yere sahip olan bir diğer husus ise küresel bilgi çağında yaşanan gelişmelerdir. Nye bu dönem çerçevesinde gücün değişen doğasının altını çizerek daha katmanlı bir güç analizi yapmıştır. Buna analize göre küresel bilgi çağında devletlerin uygulayabileceği üç farklı güç biçimi bulunmaktadır. Bunlar askeri güç, ekonomik güç ve yumuşak güç olarak sınıflandırılmıştır.

Askeri güç davranışsal olarak zorlama, caydırma ve koruma eğilimindedir. Bu eğilimi gerçekleştirmek adına tehdit ve baskı unsurlarını kullanan devletler politika olarak ise zorlayıcı diplomasi, savaş ve ittifaklara dahil olma politikalarını benimsemişlerdir.

Ekonomik güç, teşvik ve zorlama temelli davranışları sergileme konusunda karşılıklı ve yaptırımları uygun araçlar olarak kullanmaktadır. Ekonomik güç temelli hareket eden hükümetler ise yardım, rüşvet ve ekonomik yaptırım kozlarını sıklıkla bir politika aracı olarak kullanmaktadır.

³⁰ Joseph Nye, **The Paradox of American Power**, Oxford University Press, London, 2022, ss. 11-12.

Küresel bilgi çağında kullanılan son güç örneği ise yumuşak güçtür. Yumuşak güç politikalarını benimseyen devletler cazibe alanı oluşturma ve gündem belirleme davranışlarına öncelik verme eğilimindedirler. Bu hususta kullandıkları temel araçlar olan değerler, kültür, politikalar ve devlet içi-dışı kurumlar vasıtası ile kamu diplomasisi ve çok taraflı diplomasi politikalarını gerçekleştirebilmektedirler.³¹

Nye, kamu diplomasisi uygulamaları sırasında bir başka önemli etkenin altını çizer. Nye'a göre kamu diplomasisi yalnızca bir "reklam çalışması" ya da "kültür ihracatı" süreci olarak değerlendirilmemelidir. Eğer yumuşak güç faaliyetleri sadece uygulayıcı devlete hizmet eden bir imaj ortaya koyarsa etki alanı daralmakta ve hatta yumuşak gücün artışından çok tüketilmesine neden olmaktadır. Bu yüzden etkili bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütülmek isteniyorsa hedef ülkelerin sorunlarına kulak vermek ve onların ihtiyaçlarına da hitap edebilmek oldukça önemlidir. Yumuşak güç uygulamaları yalnızca vaaz vermek olarak görülmemeli, uygulamalarla desteklenerek gücün hedef unsurunda etki düzeyi artırılmalıdır.³²

Nye, kamu diplomasisi yaklaşımını nihayetinde her iki tarafında kazanç sağlayabileceği "win-win" bir süreç olarak tanımlar. Benzer hedefler taşıyan hükümetlerin kamu diplomasisi faaliyetleri vasıtası ile ortak kazanımlar elde etme konusunda daha rahat hareket edebileceklerini vurgular.

3. John Robert Kelley'in Yaklaşımı

J. R. Kelley, Routledge Kamu Diplomasisi El Kitabı çalışmasının 9. bölümünde kamu diplomasisine yaklaşımını açıklamaktadır.³³ Onun yaklaşımında bilgilendirme, etki ve dahil olma boyutları vardır. Önceki yaklaşımlara benzer biçimde ilk boyut kısa

³¹ Joseph Nye, **age**, s. 57-58.

³² Joseph Nye, **age**, s. 160-163.

³³ John Robert **Kelley**, **Between take-offs and crash landings: Situational Aspects of Public Diplomacy**, Routledge, Londra, 2008, s. 92-105.

sürelî ve kriz yönetimi kapsamındadır. İkinci boyut, uzun vadeli bir ikna kampanyası olarak değerlendirilebilir. Amaç, hedef kitlenin bakış açısını değiştirmektir. Üçüncü boyutta ise daha uzun vadeli hedefler ve dolayısıyla daha uzun vadeli iletişim süreçleri söz konusudur. Amaç güven kazanma, ilişki inşa etme ve perspektif kazandırma dır.

Kelley'e göre kamu diplomasisi yaklaşımları ana unsurlar çerçevesinde bir konsensüse varmaktadır. Stratejik iletişim ve ilişki inşası söz konusu konsensüsün temeline oturmaktadır. Yeni kamu diplomasisi, rekabetin yerini işbirliğine bıraktığı ve propaganda yerine açık iletişimin tercih edildiği bir diplomasıdır. Aşağıdaki tabloda, Kelley'in sözünü ettiğimiz konsensüse ilişkin görüşleri özetlenmektedir.

Tablo 2. Kelley'in Yaklaşımında Kamu Diplomasisi Yaklaşımları Özellik İrdelemesi

	Tek Taraflı Yaklaşım		İstışare Yaklaşımı
	Bilgi	Etki	Dahil Olma
İletişim Tarzı	Açık	Propaganda Bazlı	Açık
Zaman Dilimi	Uzun/Kısa Vadeli	Uzun/Kısa Vadeli	UzunVadeli
Tutum	Reaktif/Proaktif	Proaktif	Reaktif/Proaktif

Kaynak: Kelley, 2008'in yaklaşımı kapsamında oluşturulmuştur.

4. Hans Gert Peisert'in Yaklaşımı

Alman Hans Gert Peisert'in geliştirmiş olduğu yaklaşım değişim ve ortaklık, bilgi, kültürün tek yönlü ihracı ve öz sunum olmak üzere dört yaklaşıma atıf yapar. Buna göre kültürün tek yönlü ihracı ile öz sunum kültürel diplomasi özelliği taşımaktadır, değişim ve ortaklık ile öz sunum ise kültürel iletişimdir. Peisert'in yaklaşım Grunig/Hunt'ın halkla ilişkiler yaklaşımı ile aralarında analogi kurulmuş olmasından

ötürü önem kazanmaktadır. Peisert'in yaklaşımı kültürel iletişim yaklaşımı adını taşımaktadır.³⁴

Peisert'in yaklaşımı aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

Tablo 3. Peisert'in Kültürel İletişim Yaklaşımları

Yaklaşımı gerçekleştiren ülke;	Nüfuz edilmesi planlanan ülkenin sosyo-kültürel yapısı ile ilişkilidir.	Nüfuz edilmesi planlanan ülkenin sosyo-kültürel yapısı ile ilişkili değildir.
Nüfuz edilmesi planlanan ülkede sosyo-kültürel reformları hedefler.	DEĞİŞİM VE ORTAKLIK	KÜLTÜRÜN TEK YÖNLÜ İHRACI
Tarihsel süreçteki sosyo-kültürel dokuyu benimser.	BİLGİ	ÖZ SUNUM

Kaynak: Benno Signitzer, Public Relations and Public Diplomacy: Some Conceptual Explorations. *Public Relations Research*, 2008, ss. 205–218.

Signitzer ve Weiss'in 1988'de birlikte yürüttükleri Peisert'in 1978 tarihli kültürel iletişim yaklaşımı ile Grunig Hunt'ın 1984 tarihli halkla ilişkiler yaklaşımı arasında bir bağlam kurulmaya çalışılmıştır.³⁵ Grunig ve Hunt'ın yaklaşımını dört ana bölüm oluşturmaktadır; “basın ajansı/tanıtım, kamuyu bilgilendirme, iki yönlü asimetrik ve iki yönlü simetrik”. Basın ajansı/tanıtım yaklaşımında hedef, “Reklamın iyisi kötüsü olmaz.” mantalitesiyle basının kullanıma uygun hale getirilmesi ve basın yayın organlarından iyi ya da kötü girdilerin temelde olması dikkate alınmadan yüksek bir verim alınmasının hedeflenmesidir. Hedeflenen temel nokta toplumun dikkatini çekebilmek ve kamuoyunun tepkilerini görebilmektir. İkinci yaklaşım olan kamuyu bilgilendirme yaklaşımında ise kamuoyundan gelecek olan geri dönüşler kritik değildir. Bu yaklaşımda önemli olan kısım toplumun ile etkileşimin ilgili konularda ön plana

³⁴ Benno Signitzer ve Timothy Coombs, “Public relations and public diplomacy: Conceptual Covergences”, **Public Relations Review**, C. 18, S. 2, 1992, s. 137-147; Benno Signitzer ve Carola Wamser, Public diplomacy: A specific governmental public relations function, in Carl Botan ve Vincent Hazleton (Eds.), **Public Relations Theory II**, Mahwah: Lawrence Erlbaum, 2006, ss. 365-435.

³⁵ Signitzer ve Coombs, **age**, s. 140.

alınmamış olmasıdır. Yaklaşımına göre önemli olan kamuoyuna gerekli bilgilendirmelerin yapılması ve bu bilgilendirmeler neticesinde yapılan geri dönüşlerin göz ardı edilebilir olmasıdır. Kamuoyu bilgilendirme yaklaşımının katı çerçevesinin belirli bir düzeyde dışına taşan bir diğer yaklaşım ise iki yönlü asimetric yaklaşımdır. İki yönlü asimetric yaklaşım esasen temelinde yine kamuoyunun bilgilendirilmesini merkeze alır. Ancak kamuoyu bilgilendirme yaklaşımından farklı olarak bu yaklaşımda toplum tarafından yapılan geri dönüşler ikinci düzeyde de olsa bir öneme sahiptir. Değınilmesi gereken son yaklaşım ise iki yönlü simetrik yaklaşımdır. İki yönlü simetrik yaklaşım kapsamında toplumun bilgilendirilmesi kadar kamuoyu tarafından yapılan geri dönüşler de oldukça önemli bir yer tutmaktadır.³⁶

Peisert-Grunig ve Hunt yaklaşımına baktığımızda altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, halka ilişkiler ana başlığı altında toplumsal ve kültürel iletişim metotlarını aynı potada eritebilme çabasıdır. Yukarıda değınildiğı gibi Peisert'in dört yaklaşımı kültürel diplomasi ve kültürel iletişim olmak üzere ikiye ayrılabilir. Benzer bir ayrım bu analogide yapılmıştır ve tek taraflı yaklaşımlar(hedef ile girilen etkileşimi göz ardı eden yaklaşımlar) kültürel diplomasiye, çift yönlü simetrik ve asimetric halkla ilişkiler yaklaşımları ise kültürel iletişime yakın görölmüştür. Peisert'in kültürel iletişim yaklaşımının Grunig ve Hunt'ın halkla ilişkiler yaklaşımı ile birlikte ele alınışı tabloda gösterilmiştir. Peisert'in yaklaşımları tabloda koyu renkle gösterilmiştir.

Tablo 4. Peisert'in Kültürel İletişim Yaklaşımı ve Grunig / Hunt'ın Halkla İlişkiler Yaklaşımı

	Monolog temelli iletişim	Diyalog temelli iletişim
Bilgilendirici	Kültürün Tek Yönlü İhracı	Bilgi Çift Yönlü Asimetric

³⁶ James E. Grunig ve Todd Hunt, **Managing Public Relations**, CBS Collage Publishing, 1984, s.5-82.

	Tanıtım Yaklaşımı	
İkna temeli üzerine kurulu	Öz Sunum Kamuyu Bilgilendirme	Değişim ve Ortaklık Çift Yönlü Simetrik

5. Rhonda Zaharna'nın Yaklaşımı

ABD'li akademisyen Zaharna, çalışmasında kamu diplomasisi uygulamalarının ve çalışmalarının kamuoyunu bilgilendirme temelli ve/veya karşılıklı ilişki temelli yaklaşımlardan birinden ilham alınarak gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bilgilendirici yaklaşım bilginin tek taraflı aktarımını esas alır. Diğer yaklaşımlarda da değinildiği gibi çizgisel, tek taraflı bir iletişim söz konusudur. Bilginin empoze edilmesi için medya araçlarında propaganda biçiminde gerçekleştirilen çalışmalar bu grupta yer almaktadır. İlişki oluşturuca yaklaşımında ise değişim programları, işbirlikleri gibi çalışmalar bulunmaktadır.³⁷

6. Eytan Gilboa'nın Yaklaşımı

Eytan Gilboa kamu diplomasisini yeni bir araştırma alanı olarak ele almış ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin özellikle Soğuk Savaş'ın nükleer atmosferini hafifletme ve nükleer gerginliğin azaltılması konusunda oldukça etkili olduğunun altını çizmiştir. Ancak Gilboa'ya göre, kamu diplomasisi uygulamaları özellikle 11 Eylül Saldırıları sonrasında 3 büyük devrim yaşamış ve evrilmiştir. Bu 3 değişim; kitle iletişim araçları, politikalar ve uluslararası ilişkiler alanlarında yaşanmıştır.

Kitle iletişim araçlarındaki değişim internetin ve uluslararası haber ajanslarının yaygınlaşması eliyle gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler, ulus üstü yapıların politika

³⁷ Rhonda Zaharna, "Information and Relational Communication Frameworks of Strategic Public Diplomacy, in Nancy Snow, ve Philip Taylor (Eds.)", **The Routledge Handbook of Public Diplomacy**, London: Routledge, 2008, s. 86-100.

oluşturma çalışmalarında aktif rol almasına neden olmuş ve yeni kamu diplomasisinin ilerlemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Politika alanındaki değişimleri yorumlarken Gilboa devletlerin yönetim şekillerindeki değişimleri vurgulamıştır. Bu süreçte otokrasiler demokrasilere evrilmiş ve kamunun politika belirleme sürecine katılımı artmıştır.

Uluslararası ilişkilerdeki devrim ise geleneksel hedeflerin değişimi ile gerçekleşmiştir. Sınırların belirlenmesinin, hammadde üstünlüğünün ve geleneksel askeri kazanımların yerini uluslararası kamuoyunu etkileme, devlet itibarını artırma ve ikna kabiliyetini güçlendirme almıştır. Bu üç devrimin ardından devletler yeni bir arayışın izinden giderek kamu diplomasisine yönelmenin önemini kavramışlardır.³⁸

Eytan Gilboa'nın kamu diplomasisinde kuram arayışını ele aldığı çalışmasında kamu diplomasisi yaklaşımları değerlendirilmiş ve beş değişken barındıran bir yaklaşım ortaya atılmıştır. Bunlar ana aktörler, öncüler, hedefler, medya tipleri, niyetler ve tekniklerdir. Gilboa, üç kamu diplomasisi yaklaşımı tanımlamaktadır.

Basit Soğuk Savaş Yaklaşımı, rakibin yurtiçindeki propagandalarının etkisini azaltmaya yöneliktir. Özellikle Soğuk Savaş sırasında tırmanan bu yaklaşım hem ABD hem de SSCB ustalıkla uygulamaya çalışmıştır. İki tarafında karşısındaki toplumu karalama kampanyaları ülkeleri bir çeşit sosyal savunma mekanizması geliştirmeye itmiştir. Bu hususta ise temel enstrümanlar doğru bilgiyi yayma çabası ve ikna kapasitesi olmuştur. Bu yaklaşım döneminde özellikle uzlaşması imkânsız gibi görünen ikili ilişkileri güçlendirebilmek adına kullanılmıştır.

“Devlet Dışı Ulusaşırı Yaklaşım” ise dış politikada kamu diplomasisi uygulamalarının müdahaleler ile düzenlenmesini öngörmektedir. Bu yaklaşım STK'ları,

³⁸ Gilboa, **age**, s. 55-57.

uluslararası haber ağlarını ve medya etkinliklerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Gilboa bu yaklaşıma örnek olarak özellikle demokratik olmayan devletlerin medya ve uluslararası kamuoyu yoluyla demokratikleştirilmeye çalışılmasını göstermektedir.

Yurtiçi Halkla İlişkiler Yaklaşımı, hükümet hedef ülkedeki halkla ilişkiler uzmanları başta olmak üzere dışa açık aktörlerle ilişki inşa etmeye çalışmaktadır. Bu hedef doğrultusunda halkla ilişkiler şirketleri ve lobi faaliyetlerinde bulunacak kişilerle temaslar kurulmalı ve bu kişilerin devlet politikasını katılımı sağlanmalıdır. Böylelikle hükümetler amaçlarını doğrudan uluslararası kamuoyuna göstermek yerine süreçleri arka plandan yönetebilmektedir.³⁹

Gilboa, kamu diplomasisini “multidisipliner” bir yaklaşım olarak görmekte ve kamu diplomasisi uygulamalarının tarih, halkla ilişkiler, medya, pazarlama, kamuoyu oluşturma, retorik, kültür, yazılım, teknoloji, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası politikalarla yakın ilişkide olduğunu altını çizmektedir.⁴⁰ Bu düşünceden hareketle Gilboa’nın kamu diplomasisini modern uluslararası ilişkilerde önemli bir konuma getirdiğini gözlemlemek mümkündür. Gilboa, özellikle klasik diplomasinin boşluklarını doldurabilmek adına kamu diplomasisi faaliyetlerine güvenmektedir. Çerçeveleri yıkmak ve yeni bir yaklaşım oluşturmak onun açısından oldukça önemlidir.

D. Yumuşak Güç Kavramı

1. Uluslararası İlişkilerde Bir Faktör Olarak “Güç”

Bu bölümde Uluslararası İlişkiler disiplinde kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesini oluşturan kavramlardan biri olan “güç” kavramı ele alınacaktır. Buradaki amaç, güç kavramının boyutlarını kamu diplomasisi bağlamında tartışmaktır. Kamu

³⁹ Gilboa, **age**, s. 55-77.

⁴⁰ Gilboa, **age**, s. 73.

diplomasisinde sıklıkla kullanılan yumuşak güç kavramına geçmeden önce, Uluslararası İlişkiler teorilerinde güç kavramının nasıl yorumlandığı ve kavramsallaştırıldığı ortaya konulacaktır.

Güç, siyasi gelişmenin bir fonksiyonu olarak zaman içinde artan bir ilgi gören ve Realist Ekol ile yakından bağlantılı olan uluslararası siyasetin analizi için her zaman merkezi bir konu olmuştur.⁴¹ Ancak, güç kavramı konusunda herhangi bir uzlaşıya ulaşıldığını söylemek güçtür. Farklı açılardan bakıldığında güç; devletlerin sahip oldukları bir takım unsurlar (askeri yeterlilikler, doğal kaynaklar, çeşitli avantajlar) ile diğer devletler üzerinde etki alanı yaratabildiği, hedef devletlerin davranışlarını ve karar alma mekanizmalarını yönlendirebildiği bir ilişkiler ağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Realist yaklaşım, gücü maddi kaynaklar üzerinde bir eğilim olarak tanımlamaya hakimdir ve askeri güç, nihayetinde kilit güç kaynağı olarak değerlendirilmektedir.⁴² Örneğin Mearsheimer'a göre, güç ilişkileri tanımlarken öncelikle askeri yeterliliklerin üzerinde durulmalı ve bu yeterlilik ekseninde tanımlar üretilmelidir. Güç büyük ölçüde askeri terimlerle tanımlanabilir, çünkü ofansif realizm, gücü uluslararası politikanın "son çaresi" (*ultima ratio*) olarak değerlendirmektedir.⁴³

Askeri güç, bir ülkenin ülkelerin çeşitli derinlikleri olan tarihsel gücüne, ekonomik hareket alanına ve nüfus ile bu nüfusu yönetebilme kapasitesine bağlıdır. Mearsheimer, ekonomik kaynaklara ek olarak, ülkenin gizli gücünü belirlemek için ulusal üretim miktarını ve nüfusunu devreye sokmaktadır. Bir ülkenin ekonomik olarak büyük bir güç olması o ülkeyi doğrudan bir askeri güç haline getirmez ancak askeri açıdan bir süper güç olmanın arka planında büyük ölçüde ekonomik bağımsızlık yatar.

⁴¹ Richard Stoll ve Michael Ward, **Power in World Politics**, Lynne Rienner, 1989, s. 6.

⁴² Brian C. Schmidt, "Competing Realist Conceptions of Power", **Millenium**, C. 33, S. 3, 2005, ss. 532-549.

⁴³ John Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, WW Norton & Company, 2001, s. 56-80.

⁴⁴ Literatürde güç kavramına daha karmaşık yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Örneğin, CIA'nın Stratejik Değerlendirme Grubu (SAG), güç kaynakları ve bu güç kaynaklarının yabancı sermaye ve faiz gücünün kullanımı gibi ulusal siyasi süreçler yoluyla dönüştürülmesi arasında ayrım yapmaktadır.⁴⁵

En önemli güç kaynağı, ekonomik güçtür. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ile belirlenen ekonomik güç, insan sermayesi ve teknolojik düzey ile genişletilmektedir. Askeri gücü ölçmek için en önemli gösterge ise savunma bütçesidir. Realist Ekol'e yakın literatürde, farklı güç kaynaklarının askeri kaynaklara dönüştürülebilirlikleri incelenirken, kimi çalışmalarda çok boyutlu bir güç kavramı kullanılmaktadır. Joseph S. Nye, Realist ekolde yaygın olan sert gücün aksine kamusal söyleme girdiği yumuşak güç kavramıyla gücünü kullanmanın farklı biçimlerini kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Nye'e göre yumuşak güç, devletlerin çeşitli isteklerini zor ve baskı kullanarak değil, diğer devletler üzerinde karizmatik bir izlenim bırakarak cazibe alanı yaratma ekseninde elde edebilme yeteneğidir.⁴⁶

Uluslararası İlişkiler literatürüne bakıldığında, güç kavramı ve tartışmalarını etkileyen ilk çalışmanın Robert Dahl'ın 1957 yılındaki "*The Concept of Power*" adlı çalışması olduğu görülmektedir. Söz konusu çalışma daha sonraki güç kavramsallaştırmalarını etkilemiş, Uluslararası İlişkiler literatürünü büyük ölçüde şekillendirmiştir. Dahl'ın Uluslararası İlişkiler disiplindeki güç kavramsallaştırmasını etkileyen tanıma göre güç, A aktörünün B aktörü üzerinde etkiye sahip olabilmesi ve bu şekilde B aktörüne kendi yapmadıklarını yaptırabilmesidir.⁴⁷ Buna göre Dahl'ın

⁴⁴ Nicholas Eberstadt, "Population power: Another Transatlantic Divergence?", **American Enterprise Institute for Public Policy Research**, C. 282, S. 378, Washington, 2004, s. 1-12.

⁴⁵ Gregory Treverton ve Seth G. Jones, **Measuring National Power**, RAND Corporation, 2005, s. 3-19.

⁴⁶ Joseph S. Nye, **Soft Power: The means to Success in World Politics**, Public Affairs, New York, 2004, s. x.

⁴⁷ Robert A. Dahl, "The Concept of Power", **Behavioral Science**, C. 2, S. 3, 1957, ss. 201-215.

yaklaşımı bir yandan ölçülebilen, diğer yandan aktör odaklı ve oyuncuların sahip olduğu yeteneklerle ilgili güç anlayışını temsil etmektedir.

Morgenthau, uluslararası siyasetin temel amacını güç arayışı ve güç mücadelesi olarak belirtmiş ve ulusal çıkarı güç ile tanımladıktan sonra bu kavramı realist yaklaşımın açıklamalarının merkezine yerleştirmiştir.⁴⁸ Ancak böylesine belirleyici bir konuma yerleştirdiği kavrama ilişkin bir tanım ortaya koymamıştır. Holsti, Morgenthau'nun bu kavramı hem bir ilişki türü, hem uluslararası siyasette temel bir amaç, hem de isteneni elde etmek için hedefe yönelik bir araç olarak farklı ve belirsiz şekillerde kullanmasını eleştirmiştir.⁴⁹

Holsti, 1964 yılında yayınladığı makalesinde bir ülkenin sahip olduğu etkiyi şöyle açıklamaktadır: Karşı tarafın ceza, ödül, tehdit ve ikna gibi yöntemler kullanarak davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda değiştirme yeteneği.⁵⁰ Ashley'in görüşü uyarınca realist görüş kapsamında bu kavram hem diğer unsurlar üzerinde etki alanı yaratma yeteneği hem de bu yeteneklere sahip olan aktörü ifade etmek için kullanılmaktadır⁵¹

Literatürde gücün unsurlarını ortaya koyarak tanımlamaya çalışanlar⁵² olduğu gibi, bu kavramın içeriğini de izlenen politikaların sonuçlarına bakarak doldurmaya çalışanlar olmuştur.⁵³ Buna göre doğal kaynaklar, coğrafya, nüfus, diplomasi, endüstriyel kapasite, devletin gelişmişliği gibi sahip olunan niteliklere bakılarak ve hangi aktörün hangi davranışı yönlendirebileceği açıklanarak güç yorumları yapılabilir. Başka bir deyişle, güce ilişkin yorumlar gücün nasıl kullanıldığı çerçevesinde

⁴⁸ Hans Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, McGraw Hill, 1985.

⁴⁹ Kalevi J. Holsti, "The Concept of Power in the Study of International Relations", **Background**, C. 7, S. 4, 1964, s. 179-194.

⁵⁰ Holsti, **age**, s. 179.

⁵¹ Richard K. Ashley, "The Poverty of Neorealism", **International Organization**, C. 38, S. 2, 1984, s. 225-286.

⁵² Morgenthau, **age**, s. 127-164.

⁵³ Dahl, **age**, s. 201-215.

yapılmaktadır. Bachrach ve Baratz, “Two Faces of Power” başlıklı yayınlarında, Dahl’ın iktidar kavramına bir tepki ve eleştiri olarak gücün iki yüzü kavramını geliştirerek, gücün ikinci boyutunu ortaya çıkarmışlardır.⁵⁴

Bachrach ve Baratz’a göre doğrudan gözlemlenemeyen gündem yaratma ve kontrol, gücün ikinci boyutudur.⁵⁵ *Power: A Radical View* başlıklı eserinde Lukes, Dahl ve Bachratz’ın güç kavramsallaştırmalarının potansiyel güç ve fiili güç anlayışını içerdiğini ve bu anlamda aralarındaki farkın güce sahip olma ve gücün uygulanması olduğunu açıklamaktadır. Lukes, bu temeller üzerinde eleştirileriyle üç boyutlu bir güç kavramsallaştırması geliştirmiştir.⁵⁶

Lukes’a göre, bir aktörün güçlü olduğunu ifade etmek için bir başka aktörün davranışını etkilemesi yeterli değildir. Bir güç ilişkisinden söz edebilmek için taraflardan biri, diğerinin eylemlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebiliyor olmalıdır.⁵⁷ Yapılandırmacı görüş, devletlerin davranışlarını oluşturan temel etkenler olarak görüşler ve çıkarları işaret eder. Burada çıkar kavramı nesnel bir kavramı ifade etmemektedir. Realizmin aksine, yapılandırmacılıkta çıkarlar maddi güçten ziyade fikirlerle ilgilidir. Çıkarlar nesnel olarak var olamaz ve belirli fikirler ile algılar etrafında şekillenir. Gücün maddi unsurları, bu tanımlanmış çıkarlar doğrultusunda bir anlam ifade eder. Güç, belirli fikirler, ilişkiler, algılar ve tercihler etrafında şekillenen çıkarlar doğrultusunda kullanılmadan tek başına bir anlam ifade etmemektedir.⁵⁸

Uluslararası İlişkiler literatüründe Barnett ve Duvall, “*Power in International Politics*” başlıklı makalelerinde, Lukes’un uluslararası ilişkilerin sosyal teorisi olan

⁵⁴ Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, “Two Faces of Power”, *American Political Science Review*, C. 56, S. 4, 1962, ss. 947-952.

⁵⁵ David A. Baldwin, “Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies”, *World Politics*, C. 31, S. 2, 1979, ss. 161-194.

⁵⁶ Steven Lukes, *Power: A Radical View*, MacMillan, 1974, s. 5.

⁵⁷ Lukes, *age*, s. 32.

⁵⁸ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, 1999, s. 96-120.

konstrüktivist çerçevede güç kavramsallaştırmasını gerçekleştirmişlerdir.⁵⁹ Onlara göre toplumsal ilişkilerde üretilen güç kavramı etkileşimli ve yapıcı olmak üzere iki boyuta sahiptir. Sosyal ilişkilerde etkileşimler sonucunda üretilen güç, etkileşimli güç iken, sosyal süreçler çerçevesinde özneler arasında sosyal olarak inşa edilen ve gerçekleştirilen güç ilişkileri ise kurucu güçtür. Kısaca Barnett ve Duvall, yumuşak gücü anlamının temelini oluşturan sosyal ilişkilerin etkileşimi ve inşası sonucunda üretilen ve işlenen bir güç kavramsallaştırması sunmuşlardır. Yumuşak gücü anlamaya ilişkin temel sunulduğundan, yumuşak güç kavramı üzerine açıklamalara geçilecektir.

2. Yumuşak Güç Kavramı

Yumuşak güç, Amerikalı siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler alanında çeşitli teorilerin kurucusu Joseph S. Nye tarafından kullanıldığından beri, ilgili alanlarda en fazla öne çıkan araştırma odaklarından biri haline gelmiştir.⁶⁰ Gallarotti yumuşak güç teriminin doğal sonucu olan akıllı güç ile birlikte ABD’de ve tüm dünyada hem akademik çalışmalarda, hem de politika yapıcıların çalışmaları için gündemde olduğunu ifade etmektedir.⁶¹

Yumuşak güç ABD’nin uluslararası politikalarına dahil edilmesinden çok önce kullanılmıştır. Çağdaş anlayışta yumuşak güç, ABD’nin küresel siyaseti içinde incelenebilmektedir. Van Ham’ın belirttiği gibi, yeni bir “güç dizilimi”nde ABD siyasi seçkinleri dünya çapında verilen savaşların bir “meşruiyet pelerinine” ihtiyacı olduğunu fark etmişlerdir.⁶² Yumuşak güç, yalnızca sert gücün ve zorlayıcı yöntemlerin kullanılmasının yarattığı direnişin maliyetini azaltmaktadır. Nye, ülkelerin hedeflerine yumuşak ve sert güç kullanarak nasıl ulaştıklarını karşılaştırırken zorlama ve teşvike

⁵⁹ Michael Barnett ve Raymond Duvall, **Power in Global Governance**, Cambridge, 2004.

⁶⁰ Joseph S. Nye, “Soft Power”, **Foreign Policy**, C. 80, 1990, s. 153-171.

⁶¹ Giulio M. Gallarotti, “The Power Curse: The Paradox of Power in World Politics”, **Division II Faculty Publications**, Paper 58, 2011 s. 3-15.

⁶² Peter van Ham, “Power, Public Diplomacy and the Pax Americana, in Jan Melissen (Ed.)”, **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, New York: Palgrave, 2005, s. 51.

karşı baştan çıkarma ve çekiciliği kullanırken, Van Ham yumuşak gücü saygı ve meşruiyet, sert gücü ise korku ve terör ile ilişkilendirmiştir.⁶³ Yumuşak güce artan ilgi, siyasette, ekonomide, teknolojiye ve insanlığa ilişkin hemen her alandaki birçok değişiklikle beraber gelişmiştir.

Gallarotti son yüzyılda insanlığın önceki yüzyıllarda yaşananlardan daha fazla dönüşüm geçirdiğini vurgulamaktadır.⁶⁴ Yumuşak gücü ulusal siyasi stratejilere yerleştiren bu dönüşümler, ulusal güç stratejilerinin etki alanı dışında kalmamışlardır. SSCB'nin Afganistan'daki başarısızlığı, Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü ve komünist hükümetlerin yerine komünist olmayan yönetimlerin iktidarı almaları ve bunlarla sınırlı olmayan bir dizi tarihi olayın ardından Soğuk Savaş'ın sona ermesi kaçınılmaz olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Almanya'nın birleşmesi bu kaçınılmazlığı tetikleyen önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980'lerin sonlarına doğru SSCB, ABD ile olan silah ve ekonomi yarışındaki yenilgisini kabul etmiş ve en son lideri Gorbaçov bu yarışa dahil olan “süper güç”lerden birinin enkazı ile karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak, ABD rakibi olmayan tek hegemonik güç haline gelmiştir. Ancak ABD'nin dünyadaki itibarı, bir dizi küresel gelişme sonucunda Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ciddi bir düşüşle karşı karşıya kalmıştır. Birincisi, ABD şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için başvurduğu “komünist tehlikeye karşı dünyanın koruyucusu” rolünü kaybetmiştir. Bu durumda ABD, herhangi bir denizaşırı askeri harekâta giriştiğinde saldırgan olduğu ve ulusal çıkarlarını uluslararası güvenliğin önüne koyduğu gerçeği ile kınanmıştır. İkincisi, küresel arenadaki iki önemli gelişme nedeniyle sopa-havuç yaklaşımı pahalıya mal olmuştur. Bu gelişmelerin ilki gerilla

⁶³ Nye, **age**, 2004; van Ham, **age**, s. 53.

⁶⁴ Gallarotti, **age**, s. 26.

savaşına yönelik değişimlerin güçlü devlet aktörlerini bunlara karşı asla bitmeyecek bir mücadele içinde bırakmasıdır.⁶⁵

Kaldor'un deyimiyle bu "yeni savaşlar", özellikle koruma sorumluluğu, insani müdahale ve devlet egemenliği açısından gündeme yeni sorular getirmiştir.⁶⁶ İkinci gelişme, daha fazla ekonomik karşılıklı bağımlılığın devletleri askeri harekât etrafında bir yol bulmaya zorlamasıdır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, ulusötesi şirketlerin finansal işlemlerini desteklemiştir. Ulusötesi şirketlerin sayısındaki ve büyüklüğündeki artış, devletler arasındaki ekonomik bağımlılığı artırmıştır. Öte yandan gelişmiş siber teknolojiler, küresel terörizm, siber savaşlar ve artan propaganda için tetikleyici olmuştur. Bu koşullar altında, geleneksel olarak uluslararası ilişkilerin baş aktörleri olarak kabul edilen devletler, farklı güç kaynaklarını kullanarak değişen dünya düzenine uyum sağlamaya çalışmışlardır.

Özellikle Soğuk Savaş sırasında dünya siyasetindeki değişiklikleri tartışan Joseph Nye,⁶⁷ genel olarak gücün daha az devredilebilir, zorlayıcılık seviyesi düşük ve daha soyut hale geldiğini, siyasi liderlerin ise gücün doğasındaki bu değişimi anlamak ve buna uyum sağlamak için yetersiz kaldıklarını ifade etmiştir.⁶⁸ Nye, yumuşak güç terimini tanıttıktan sonra siyasi ve akademik çevrelerde artan bir popülerlik kazanmıştır. Ancak 1990 yılındaki kitabında (*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*) terimi ilk kez kullandığından beri yayınlanan çalışmalarında yazar, terimin birçok kişi tarafından yanlış anlaşıldığını veya yanlış kullanıldığını vurgulamaktadır. Bu nedenle kavramı ayrıntılı bir şekilde ele almış ve sadece yumuşak gücü açıkladığı bir

⁶⁵ Ivan Arreguin-Toft, "How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict", **International Security**, C. 26, S. 1, 2001, s. 93-128.

⁶⁶ Mary Kaldor, **New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era**, Polity Press, Cambridge, 2012, s.71-75.

⁶⁷ Nye, **age**, s. 167.

⁶⁸ Nye, **age**, s. 1.

kitap yayınlamıştır.⁶⁹ Bu kitapta verilen açıklamalar sonucunda terimin kullanımında önemli farklılıklar görülmüştür.

Yumuşak güç, siyasi söylemdeki popüler kullanımına rağmen, Uluslararası İlişkiler alanında “tartışmalı bir kavram” olarak kabul edilebilir. Gallie, yumuşak güç gibi kavramların sıklıkla siyaset felsefesi kapsamında incelendiğini öne sürmektedir. Bir kavram yaygın olarak kullanılmasına rağmen evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım olmadığı ve farklı şekillerde kullanıldığında çekişmeli tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak verilebilecek kavramlardan en önemlilerinden biri, farklı toplumların kendi tanımları ve yaklaşımları çerçevesinde değişken bir kavram olarak karşımıza çıkan demokrasi kavramıdır.⁷⁰

Gallie’ye göre yumuşak güç, temelde tartışmalı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Her şeyden önce Nye tarafından açıklanan yumuşak güç teorisinin birtakım kusurları ve eksiklikleri vardır. Nye’nin kavramsallaştırması, yumuşak gücün kapsamını daraltmakta başarısız olmakta ve bu da önemli bir belirsizliği beraberinde getirmektedir. Chitty ve onunla yakın görüşleri paylaşanlar Nye’nin yumuşak güç kaynakları arasındaki ontolojik ilişkiyi detaylandırmadığını öne sürmektedir.⁷¹

Nye’nin kavramsallaştırmasına ilişkin yorumlarından biri Gallarotti tarafından yapılmıştır. Yumuşak gücün maddi varlıklardan ziyade toplumsal ilişkileri ve toplumsal yapıları hedef alması kapsamında bir “meta-güç biçimi” olarak incelenebileceğini öne sürmüştür.⁷² Dahası, meta-güç üzerine etkileşimci bakış açısına göre bir aktör diğer

⁶⁹ **Bkz.** Soft Power: The Means to Success in World Politics (2004)

⁷⁰ Walter Bryce Gallie, “Essentially Contested Concepts”, **Proceedings of the Aristotelian Society**, Wiley, 1955, s. 167-198.

⁷¹ Naren Chitty, Li Ji, Gary D. Rawnsley ve Craig Hayden, **The Routledge Handbook of Soft Power**, Routledge, 2017, s. 25.

⁷² Gallarotti, **age**, s. 28.

aktörlerle etkileşimini ne kadar çok sürdürürse, ekstrem durumlarda o kadar esnek ve yanıt vermeye hazır olmaktadır.⁷³

Meta-gücün bu yönleri, dünya siyasetinde daha iyi bir imaj oluşturmak için çok taraflılık açısından yumuşak güce benzemektedir. Nye'nin yumuşak güç teorisinin tartışılan yönlerinden bir diğeri gündem belirlemedir. Sert güce ilişkin geleneksel realist görüşte, gündem belirleme ve gündem üzerindeki kontrol, gücün ikinci boyutuna bağlı olduğu için tartışmalıdır.⁷⁴ Gallarotti⁷⁵, siyasi gündem belirleme yeteneğinin yumuşak güçle sınırlı düzeyde ilgisi olduğunu savunurken, maddi kaynakları ve zorlayıcı yöntemleri dışladığı için yumuşak güç araçlarına daha yakın olduğu düşünülmektedir.⁷⁶

3. Yumuşak Gücün Kaynakları

Nye'nin yumuşak güç kavramının dayandığı mekanizma çekiciliktir. Bu mekanizma büyük bir öneme sahip olduğundan Nye, yumuşak güç yerine “çekici güç” (*attractive power*) ifadesini dahi kullanmaktadır.⁷⁷ Ona göre gerek bireyler gerekse devletler “çekici” ya da “cazibeli” olduklarında şiddet tehditleri veya ultimatolar gibi sert güç kullanmadan çıkarlarını savunma fırsatına sahiplerdir. Bu açıklama çerçevesinde Nye, çekiciliğin ne olduğu ve nasıl iletildiği sorusunu gündeme getirmiştir. Nye'nin tanımında aktörleri çekici kılan kaynaklar bir ülkenin kültürü, siyasi idealleri ve politikalarıdır.

Nye düşüncesini ülkeler ve halklar arasında kültürün, ideallerin ve politikaların ortak olması gerekliliği üzerine inşa eder. Nye bu ortaklığı genel bir çerçeve ekseninde

⁷³ Peter Hall, ‘Meta-power, Social Organization and the Shaping of Social Action’, **The Meta-Power Paradigm: impacts and Transsformations of Agents, Institutions, and Social Systems: capitalism, State, and Democracy in a Global Context**. Peter Lang, 2012, s. 237-258.

⁷⁴ Bruce Header ve Denis Muller, ‘Policy Agendas of the Poor, the Public and the Elites: A test of Bachrach and Baratz’, **Australian Journal of Political Science**, C. 31, S. 3, 1996, s. 347-368.

⁷⁵ Gallarotti, **age**, s. 29.

⁷⁶ Steven Rothman, ‘Revising the Soft Power Concept: What are the Means and Mechanisms of Soft Power?’, **Journal of Political Power**, C. 4, S. 1, 2011, s. 49-64.

⁷⁷ Nye, **age**, s. 6.

değerler ve normlar ortaklığı şeklinde ortaya koyar. Yani aktör, kültür, demokrasi ve hareket özgürlüğü gibi dünya çapında tanınan evrensel değerleri ve yaşam biçimlerini taşıyorsa, iddialı bir yumuşak güç kaynağı olabilir. Kültürel değerlendirmeler açısından bakıldığında Nye'in çalışmalarında “düşük kültür” ve “yüksek kültür” kavramları çerçevesinde yapılan kıyaslamalar öne çıkmaktadır.⁷⁸ Nye bu hususta örnek olarak Çin televizyonlarında yayınlanan ABD orjinli hukuk teması barındıran dizileri ele almaktadır. Nye'a göre bu diziler Çin toplumunda hukukun üstünlüğü, insan hakları ve hukuk devleti kavramlarının yerleşmesi ve benimsenmesi açısından oldukça işlevsel araçlar halini almışlardır.⁷⁹ Bu örnek, yüksek kültürün yumuşak güç oluşturmadaki önemini ortaya koyar niteliktedir. Kişisel temaslar, ziyaretler ve değişim programları akademik alanda da kültürü ve dolayısıyla özgürlük, bireycilik ve çoğulculuk gibi değerleri aktardıkları için önemli bir rol oynamaktadır.

Nye, politik hedeflerin ve politika uygulamaların yumuşak güç ekseninde nasıl realize edilebileceği konusunda somut adımlar atmıştır. Siyasi hedefleri yumuşak güç kapsamında iç politikada yürütülen faaliyetler ve benimsenen değer yargıları ekseninde değerlendirmiştir. Ülkelerin iç siyasi dinamikleri ve bu dinamiklerin dış politikaya olan yansımaları yumuşak güç açısından oldukça önemlidir. Bu konunun önemi sonraki bölümde ele alınacağı üzere Türkiye'nin yumuşak gücünün ele alınması hususunda da karşımıza çıkmaktadır. Devletlerarası yumuşak güç etkinlikleri incelendiğinde yalnızca kültürel ve sosyal uyumlar değil devletlerin iç politikasının yansıması olarak görülebilecek dış politika tercihlerinin uyumu da oldukça önemli bir konumdur. Bir ülkenin yönetim anlayışının ve yöneticilerinin insan hakları konusundaki duruşu, demokratik yönetim tarzlarının benimsenmesi ve uluslararası kamuoyu tarafından doğru kabul edilen değer yargılarına karşı yaklaşımı o ülkenin yumuşak güç kapasitesini

⁷⁸ Nye, **age**, s. 11.

⁷⁹ Nye, **age**, s. 12.

etkileyen önemli faktörlerin başında gelmektedir. Kendi iç siyasetlerinde bu olgular çerçevesinde aktif politikalar yürütebilen devletler dış politika bağlamında da yüksek bir cazibe oranı kazanmaktadır. Bu bağlamda Nye, 1950’lerdeki ayrımcılığın, ABD’nin dayattığı ölüm cezalarının ya da Guantanamo Kampı’nın demokratik yönetim ve hukukun üstünlüğü değerleriyle bağdaşmadığını ve ABD’nin çekiciliğini baltaladığını belirtmektedir. Yumuşak güç, barış ve insan haklarının aktif savunuculuğu, “barış gücü” imajı inşası, uluslararası kuruluşlarda diğer ülkelerle çok taraflı işbirliği stratejileri ile artırılabilir.⁸⁰

Yumuşak güç unsurlarının temelinde cazibe odağı yaratabilecek bir kültür, değer yargıları bütünü ve uluslararası düzeyde bütünleştirici bir etki yaratabilme gücü ve diğer devletler tarafından örnek teşkil edebilme durumları yatar. Bununla birlikte, bu kaynaklar da görelidir ve bu görelilik Nye tarafından net bir şekilde ele alınmamıştır. Bir yumuşak güç kaynağı olarak kültür ve değerler, pasif karakterde yapılardır. Ancak kamu diplomasisi ve yumuşak güç ekseninde yapılan çalışmalar kapsamında bu yapılar diğer devletler tarafından daha kabul edilebilir ve makul hale gelebilmektedir. Bu çalışmalarla paralel olarak üzerinde nüfuz alanı oluşturulması hedeflenen devletler diğer devletlerin kültürlerini benimsemeye ve o kültürleri taklit etmeye daha çok eğilimli hale gelmektedir. Daha önce sözü edilen ABD yapımı hukuk temalı diziler yine burada örnek olarak verilebilir. Ancak, yumuşak güç kullanan ülke ile bundan etkilenen ülke arasındaki ilişki tek yönlü bir ilişkidir. Mutlaka aktif bir değişim olmamaktadır. Bir kaynak olarak dış politika ise daha farklı bir karaktere sahiptir. Bir yanda, dış ilişkilerin çekiciliği, bir devletin “töz” amaçlarının çekici görülmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Nye’in Norveç örneğinden burada söz etmek yerinde olacaktır. Nye, Norveç’in kalkınma yardımı ve Birleşmiş Milletler (BM) barışı koruma

⁸⁰ Nye, *age*, s. 64.

misyonlarına güçlü bir katılım göstermesi sonucunda yumuşak gücünü artırdığını, olumlu bir imaj yarattığını ifade etmektedir.⁸¹

Öte yandan Nye, yumuşak güç için çok önemli olan dış politika eylem tarzından söz etmektedir. Bu eylemde cazibe ya da çekicilik çok taraflı, işbirlikçi, kapsayıcı ve ılımlı hareket eden devletin çekici olarak algılandığı doğrudan diyalogdan, insanlar ve devletlerin etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Nye yumuşak gücü, sert güç olarak adlandırılan askeri ve ekonomik ağırlıklı güç gibi daha yaygın güç biçimlerinden ayırmaktadır. Bununla birlikte, iki güç biçimi arasında pratik ve teorik bir bağlantı olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre sert ve yumuşak güç birbiriyle ilişkilidir, çünkü her ikisi de kişinin amacına başkalarının davranışlarını etkileyerek ulaşma yeteneğinin yönlerini ifade etmektedir. Nye, iki güç biçimi arasındaki ilişkiyi, aralarında yumuşak bir geçişi gösterdiği ve aynı zamanda güç kullanma araçlarını ortaya koyduğu bir grafikte sunmaktadır. Buna göre güçlü bir ekonomik güç, yaptırımlar yoluyla baskı uyguladığı gibi yüksek düzeyde bir çekiciliğe de sahip olabilmektedir. Yumuşak ve sert güç aynı zamanda karşılıklı olarak birbirini güçlendirebilir veya zayıflatabilir. Nye, bu bağlantıyı 2003'teki Irak Savaşı kapsamında örneklerle açıklamaktadır.⁸²

Savaşın kimi nedenleri klasik güç-politik sert güç değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Saddam Hüseyin rejimi tarafından tehlikeye atıldığı iddia edilen ABD güvenliği, ekonomik çıkarlar, ABD gücünün restorasyonu veya sergilenmesi ile ilgili olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan Nye'ye göre neo-muhafazakarların demokrasi ihracına ve Ortadoğu'da bir dönüşüme yönelik inancı da savaşta rol oynamıştır.⁸³ Nye ayrıca ABD'nin tartışmasız askeri gücüne rağmen yumuşak gücü ihmal etmesi veya beceriksiz kullanması, kısaca diplomatik eylem eksikliğinin savaş

⁸¹ Nye, **age**, s. 112.

⁸² Theresa Reinold, **Soft Power in Foreign Policy: The US and the Wars Against Iraq in 1991 and 2003**, AV Akademikerverlag, Saarbrücken, 2012. s.10-20.

⁸³ Nye, **age**, 2004, s. 26.

maliyetlerini henüz başlamadan artırdığı sonucuna varmaktadır. Savaş, BM yetkisi kapsamında olmadığı ve müttefiklerin “satın alınması” gerektiğinden, maliyetleri halihazırda yüksek olmuştur. Birinci Körfez Savaşı ise diğer devletlerden ABD yönetimine önemli miktarda mali kaynak getiren BM yetkisi kapsamında gerçekleşmiştir.⁸⁴

Eski bir savunma bakanı olarak Nye, askeri gücü korumanın önemini asla yadsımayacağını belirtmektedir. Sert güçten uzak durmayı değil, özellikle yumuşak gücün artırılması için Körfez Savaşı deneyimlerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Sert ve yumuşak güçlerin her ikisine de ihtiyaç olduğu ve hiçbir ülkenin bir güce tek taraflı olarak güvenemeyeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca, sert ve yumuşak gücün akıllıca ve beraberce kullanılmasını ideal olarak değerlendirmektedir. Bu güç kullanımı biçimini “akıllı güç” (*smart power*) olarak adlandırmaktadır.⁸⁵

E. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi

Daha önce de ele alındığı gibi hem yumuşak güç hem de kamu diplomasisi kavramları net bir teorik bir çerçeve metodolojik yaklaşıma sahip değildir. Geçmişten günümüze her iki alan da farklı sosyal disiplinler tarafından analiz konusu olmuştur. Yumuşak güç kavramında kamu diplomasisinin ya da kamu diplomasisinde yumuşak gücün tam olarak nasıl konumlandığını açıklamak ve anlamak oldukça zordur. Yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları birçok araştırmacı tarafından birbirinin yerine ya da birbiri ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu sebepten ötürü bu iki kavramın ayrımını yapabilmek ve buluştukları ortak noktaları tespit etmek oldukça önemlidir.

⁸⁴ Nye, **age**, 2004, s. 27.

⁸⁵ Nye, **age**, 2004, s. 147.

Yumuşak güç, kamu diplomasisi kavramına kıyasla daha geniş kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve iki kavramın karşılıklı etkileşimi hakkında birçok teori ve fikir ortaya konulmaktadır. İki kavramın birbiriyle yakından ilişkili olduğu açıktır ancak kavramların birbirleri kapsamında konumlanması için daha net bir ifade ortaya koymak mümkün değildir. Yumuşak güç ve kamu diplomasisinin arasındaki ilişkilerin ve bağlantıların altını önemli düzeyde çizen ilk isim Nye olmuştur. Nye, kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları arasında yakın bir ilişkili olduğunu ve kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülürken yumuşak güç enstrümanlarının önemli bir ölçüde kullanıldığının altını çizer.⁸⁶ Ona göre, kamu diplomasisi “akıllı gücün cephaneliğindeki araç”tır ve Soğuk Savaş sırasında ABD’nin yumuşak güç kullanımını teşvik etmiştir. Ona göre yumuşak güçle beslenen bir kamu diplomasisi Soğuk Savaş sırasında ABD’nin ideolojik zaferi için temel bir gerekliliktir.⁸⁷

Melissen’a göre kamu diplomasisi, yumuşak gücün temel araçlarından biridir ve bu durum diplomatik uygulamada kamu diplomasisi üzerine çağdaş tartışmalardan çok önce kabul edilmiştir.⁸⁸ Dış politika, kültür ve siyasi değerlerle birlikte yumuşak gücün üç ana kaynağından biri olduğundan kamu diplomasisi, yumuşak gücün dış politika boyutuna dahil olmaktadır.⁸⁹ Kültürel geleneği yerleşmiş halde olan ve bu kültürel geleneği diğer ülkeler tarafından cazibe merkezi olarak görülen ülkelerin yumuşak güç kullanımının aktif ve geçerli olduğu söylenebilmektedir Kültür ve siyasi değerler, tarihi süreçte zaman içinde gelişen ve değişen kaynaklardır. Bu kaynaklar yalnızca hükümetler tarafından üretilemez. Rugh’un belirttiği gibi, bir ülke yumuşak gücü

⁸⁶ William A. Rugh, The Case of Soft Power, in Phillip Seib (Ed.), **Toward a New Public Diplomacy: Redirecting US Foreign Policy**, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 12.

⁸⁷ Nye, **age**, 2008, s. 94-109.

⁸⁸ Melissen, **age**, s. 4.

⁸⁹ Nye, **age**, 2008, s. 95.

yalnızca kamu diplomasisi yoluyla kullansa da bu durum dahi yumuşak gücün konumunu ortaya koymaktadır.⁹⁰

Bu noktada ABD sıklıkla bir örnek olarak sunulmaktadır. Soğuk Savaş sonrası kamu diplomasisi stratejisi ve özellikle Bush yönetimi altında büyük ölçüde sert güce dayanan uygulamalarına rağmen ABD, güçlü bir yumuşak güce sahiptir. Öte yandan kamu diplomasisi uygulamaları dış politikanın oluşumunun ve yumuşak güç kullanımının önemli mihenk taşlarından olduğundan, yumuşak güç potansiyelini etkileme konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Rugh’a göre, bir devlet dış politikasını yönetirken bu yönetim süreci yumuşak gücün bir boyutu olarak gerçekleşmektedir. Sözü edilen yönetim, yabancılar tarafından kendileri için faydalı olarak algılanırsa bir yumuşak güç kaynağı oluşacaktır. Bu noktada yumuşak gücün tamamı ile devlet kontrolünde gelişmeyen bir olgu olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.⁹¹

Dış politika etkinlikleri yumuşak gücün devlet eli ile yönlendirilmesi konusunda karşımıza çıkabilecek en somut ve önemli etkinlikler olarak görülmektedir. Bu anlamda kamu diplomasisi, yumuşak güç kavramı içinde özgün bir yere sahiptir. Nye, bir ülke halihazırda yumuşak güç çekiciliğine sahip değilse, bu durumda kamu diplomasisinin fonksiyonsuz kalacağını vurgulamaktadır. Ona göre kamu diplomasisi, yayın yaparak, kültürel ihracatı sübvans ederek ve benzeri yollarla bu potansiyel kaynaklara dikkat çekerek çekmeye çalışır. Ancak bir ülkenin kültürünün, değerlerinin ve politikalarının içeriği çekici değilse, bunları “yayınlayan” kamu diplomasisi yumuşak güç üretemez.⁹²

Nye ve Rugh’un ifadelerinden çıkarılabilecek sonuç, kamu diplomasisinin kendi kendine tutunamayacağı, yumuşak güce yardımcı bir unsur olduğu yönündedir. Bu durumda Nye ve Rugh’un görüşü, sınırlı yumuşak güce sahip bir ülkenin başarılı kamu

⁹⁰ Rugh, **age**, s. 12.

⁹¹ Rugh, **age**, s. 13.

⁹² Nye, **age**, 2008, s. 95.

diplomasisi stratejisi yoluyla yumuşak güç kapasitesini artırabileceği “niş diplomasi” (*niche diplomacy*) kavramını savunan görüşlere zıttır. Nye’nin yumuşak güçle ilgili önerilerinin çoğu ABD bakış açısından ortaya atılmıştır. Dünyada yumuşak güç potansiyeline sahip pek çok ülke ABD ile benzeşmemektedir. Bu nedenle, daha küçük ve daha zayıf ülkeler, yumuşak güç ve kamu diplomasisine benzersiz ve ayırt edici yaklaşımlar geliştirmek durumundadır. Nye’nin bahsedilen görüşünün aksine Nicholas J. Cull, bazen güçlü bir yumuşak güç kapasitesine ve iyi bir dış politikaya sahip bir ülkenin bile kamuya duyurulmamış veya kamu diplomasisi ile koordine edilmemiş olması halinde bu iki özelliğin faydalarından yararlanamayacağını belirtmektedir.⁹³

Uluslararası itibarı olumsuz olan bir ülkenin, öncelikle dış politika ve iç koşullarını iyileştirmeden imajını iyileştirmesi zordur. Nicholas J. Cull, uluslararası bir aktörün en büyük gücünün söyledikleri değil, yaptıkları olduğunu belirtmektedir. Ona göre kamu diplomasisi mevcut yumuşak gücün yardımcı yönlerini güçlendirmek için kullanılmalıdır.⁹⁴

⁹³ Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons from the Past**, Figueroa Press, Los Angeles, 2009, s. 27.

⁹⁴ Rugh, **age**, s. 14.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA KAMU DİPLOMASİSİ

A. Türkiye'nin Kamu Diplomasisine Yaklaşımı

Kamu diplomasisi, etkili bir iletişim aygıtı olarak görülmekte ve halkı anlama, bilgilendirme ve etkilemeyi içermektedir. Bu sürecin önemli bir boyutu da bilginin üretimi, dağıtımı, kontrolü ve kullanımı olarak tanımlanan siyasal iletişimdir. Türkiye'nin tarihi boyunca çok etnisiteye dayanan bir devlet yapısına sahip olması, yumuşak gücünün sosyolojik ve tarihsel yaklaşımlarını anlamak açısından faydalıdır. Türkiye'nin yeni kamu diplomasisi girişimleri Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar bölgesine odaklanmaktadır. Türkiye, yeni bölgelere ve yükselen aktörlere katılarak kamu diplomasisini geliştirmiş ve politikalarını uygulamış, aynı zamanda küresel yumuşak güç ve iletişim stratejileri için yeni bir kapasite geliştirmeye devam etmiştir.⁹⁵

Türkiye'nin kamu diplomasisine yaklaşımı incelemek adına 2009 yılında dış politikadan sorumlu başbakan danışmanlığı yapan ve 2010 yılında Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü'nün ilk koordinatörü olan İbrahim Kalın'ın kavrama yaklaşımını incelemek oldukça önemlidir. Tam da AK Parti'nin yeni dış politika metotları üretmeye başladığı bu yıllarda Kalın'ın bu önemli görevlere getirilmesi, Kalın'ın söylemlerinin AK Parti hükümetinin söylemlerinin temellerini oluşturmuştur. İbrahim Kalın, Türkiye'nin kamu diplomasisine yaklaşımını şu şekilde tanımlamıştır: “*Yeni Türk kamu diplomasisinin görevi küresel boyutta gittikçe genişleyen hitap kitlesine yeni Türkiye'nin hikâyesini anlatmaktır. Türkiye eski korkularının üzerinden geldikçe ve*

⁹⁵ İbrahim Kalın, “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey”, **Perceptions**, C. 16, S. 3, s. 5-23.

kendisi için bir kimlik inşa ettikçe, ülkeyi dönüştüren değişim süreci Türkiye'nin iç ve dış siyasetini derinden etkileyecektir.”⁹⁶

Türk kamu diplomasisinin erken dönemdeki temel amaçları, ülkeyi çevreleyen yanlışlıkları, Kürt sorunuyla ilgili izlenen politikaları, Ermeni soykırımı iddiaları ve PKK ile çatışmaya ilişkin yanlışlıkları ele almaktır. Bir ülkenin siyasi sistemi, uluslararası temel hak ve özgürlükleri garanti etme ve şeffaf bir siyasi sistem benimseme yeteneği de dahil olmak üzere yumuşak güç kapasitesini de gösterir. Kalın’a göre, Türkiye’nin yumuşak gücünün önemli unsurlarından biri, 2011 başında Mısır ve Tunus’taki ayaklanmalarla başlayan Arap Baharı’nın ortaya koyduğu gibi, demokratik tecrübesidir. Arap dünyasının Türkiye’nin demokratikleşme çabalarından ilham aldığı belirtilmektedir.⁹⁷

1. Türk Dış Politikası’nda Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Ortaya Çıkışı

Dünyanın her bölgesinde olduğu gibi Ortadoğu’da da kamu diplomasisinin gelişmesi, bölgenin etkin bir şekilde anlaşılması için hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin kamu diplomasisi uygulamaları çıkış noktası olarak Ortadoğu ülkelerine yönelme eğiliminde olmuştur. Ancak Türkiye’nin kamu diplomasisi hedefleri yalnızca Ortadoğu ile sınırlı kalmamış, Osmanlı mirasını aktif olarak kullanabilme çabası içerisinde olan Türkiye, Balkanlar ve Afrika’ya yönelik çalışmaların da önemini kısa süre içerisinde kavramıştır. Bu çerçevede kamu diplomasisi çalışmaları, yumuşak gücün etkin kullanımının incelenmesiyle başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda atılan kurumsal adımlardan en önemlisi KDK’nın kurulması olmuştur. KDK’nın kuruluş maksadı 30 Ocak 2010 tarihinde resmî gazetede yayınlanan 2010/3 sayılı genelgede dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

⁹⁶ Kalın, **age**, s. 5.

⁹⁷ Kalın, **age**, s. 5-23.

“Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletler arasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak "Kamu Diplomasisi" ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, Ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Kamu diplomasisi yöntemleriyle Ülkemizin uluslararası kamuoyu nezdinde saygınlığının artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilerek, ülkemizin dış tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin görevler, ilgili mevzuatla çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına verilmiştir. Ancak, ülkesel ve bölgesel sorunların kolayca küresel bir boyut kazandığı günümüzde, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, uluslararası alanda ortaya çıkan fırsatlar ve tehditler, kamu diplomasisi konusunda görevli kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyonu, yakın işbirliğini ve hızlı karar alma süreçlerini zorunlu hale getirmiştir.

Bu itibarla, kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, bir Başbakan Başmüşavirinin uhdesinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün oluşturulması uygun görülmüştür. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün sekretarya hizmetleri Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilecektir.

Tüm kamu kurum ve kuruluşları, sahip oldukları personel, mali kaynaklar, yurt dışı teşkilatları ve teknik ve bilimsel kapasiteleriyle Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün faaliyetlerinin yürütülmesine yardımcı olacaktır. Ülkemizin kamu

diplomasisi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için hazırlanacak yıllık faaliyet planları çerçevesinde ilgili kurum bütçelerine ödenek konulması sağlanacaktır. ’’⁹⁸

KDK’nın kurulması, AK Parti hükümetinin geleneksel diplomasi metotlarından sıyrılıp yeni bir arayış içerisine girdiğini gözlemlemek adına oldukça önemlidir. Koordinatörlüğün kuruluşu ilerleyen dönemlerde diğer kurum ve kuruluşların oluşturulmasını ve şekillendirilmesini tetiklemesi açısından da bir örnek teşkil etmiştir.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün Türk kamu diplomasisi faaliyetlerinin geliştirildiği alanlar aşağıdaki gibidir:

- (1) Kitle iletişim uygulamaları,
- (2) Kültürel diplomasi uygulamaları,
- (3) Sosyal sorumluluk,
- (4) İnsani yardım kampanyaları,
- (5) Avrupa Birliği ile müzakereler.

Türkiye’nin kamu diplomasisi çalışmalarını belirleyen öncelikleri, ülkenin coğrafi konumu, tarihi ve demokratik geçmişinden yola çıkılarak ortaya koyduğu yeni politikalardan oluşmaktadır. Türk dış politikasının stratejik bir politikaya dönüşmesi de dahil olmak üzere önceki deneyimlerine özel önem verilmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın’a göre, Türkiye’nin kamu diplomasisi çalışmalarına katkıda bulunan temel değerler aşağıdaki gibidir:⁹⁹

- (1) Adalet,

⁹⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm> (Erişim Tarihi: 20.08.2022)

⁹⁹ Kalın, **age**, s. 5-23.

(2) Meşruiyet,

(3) Eşitlik,

(4) Şeffaflık,

(5) Farklılıklara, ahlaka ve din özgürlüğüne saygı duyan erdemli bir toplum,

(6) Temel hak ve özgürlüklerin Anayasa ile güvence altına alınması.

Kalın'a göre Türk dış politikası ülkenin uluslararası ilişkilerde rekabet avantajı ile sonuçlanmış ve Türkiye'yi hem Doğu hem de Batı için çekici hale getirmiştir. Türkiye artık hem bölgesel hem de dünya siyaseti üzerinde etkisi olan platformlarda, BM Güvenlik Konseyi, G20, İslam İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi ve NATO'da aktif olarak yer almaktadır.¹⁰⁰

2. Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Hedefleri

Literatürdeki tartışmalara rağmen, yumuşak güç kavramı dünyadaki birçok hükümet tarafından önemle değerlendirilmiştir. Geçmişte pek çok hükümet yumuşak güç stratejileri geliştirmiş ve bu da kavramın jeopolitik olarak önemli bir dayanağı olduğunu göstermektedir. Tüm bu stratejilerin ortak noktası, ülkenin uluslararası itibarını artırmak olmuştur. Uluslararası ilişkilerde itibarın önemi giderek daha belirgin bir hale gelmiştir.

Türkiye, dış politika yumuşak güç uygulamalarında son yıllarda önemli gelişmeler kaydeden ülkelerden biridir ancak pek çok gerileme de bu gelişmelerin beraberinde gelmektedir. Avrupa Birliği (AB) ile ortaklık sürecinde gerçekleştirilen reformlar, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı ve Yunus Emre Enstitüsü gibi Türkiye'nin etkin kamu diplomasisi kurumlarının daha fazla dinamizmi ve Türk

¹⁰⁰ Kalın, **age**, s. 5-23.

dizilerinin Ortadoğu, Balkanlar ve diğer pek çok bölgede yaygınlaşması Türkiye’yi tanınan bir yumuşak güç ülkesi haline getirmiştir. Ayrıca Türkiye’nin jeopolitik açıdan değerli bir konuma ve kültür mirasına sahip olması da yumuşak gücünün seviyesini algılamak açısından oldukça önemlidir. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından Türkiye’nin bölgedeki önemi giderek artmış ve artan bu önem Türkiye’nin ilerleyen dönemdeki politikalarına iz bırakmıştır.

Türkiye’nin yumuşak güç hedeflerini detaylı olarak incelemeden önce Ahmet Davutoğlu’nun dış politika hedeflerini incelemek oldukça önemlidir. Davutoğlu, AK Parti hükümetinin dış politika enstrümanlarının şekillenmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştır. Davutoğlu 2001 yılında yayınladığı ‘‘Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu’’ adlı kitabında Türkiye’nin dış politika yapım sürecinde sıklıkla Osmanlı kültür mirasından ve tarihsel olgulardan faydalanmıştır.¹⁰¹ Davutoğlu’nun bu eserini kaleme aldıktan sonra önce danışmanlığa sonrasında dışişleri bakanlığı ve başbakanlık görevlerine getirilmesi, Türk dış politikasının dönüşümünde ne kadar önemli bir aktör olduğunu ve eserinde belirttiği fikirlerin politika yapım sürecinde ne düzeyde etkin kullanılacağını anlamak adına önem arz etmektedir.

Davutoğlu yalnızca Osmanlı kültür mirasının altını çizmemiştir. Çalışmalarında aynı zamanda çok boyutlu bir dış politikaya geçilmesinin önemini vurgulamış ve bu çok yönlü diplomasi uygulamalarında ise ağırlığı kamu diplomasisi faaliyetlerine vermiştir. Türkiye’nin halihazırda Soğuk Savaş döneminden beri fiilen uygulamakta olduğu çok yönlü dış politika hedeflerini toplumsal olgularla ve kamu diplomasisi kurumları ile

¹⁰¹ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

harmanladığı ve ortaya çıkan bu sentezi ile kurulacak olan yeni dış politika mekanizmalarının dayanakları olarak gösterdiği görülmüştür.¹⁰²

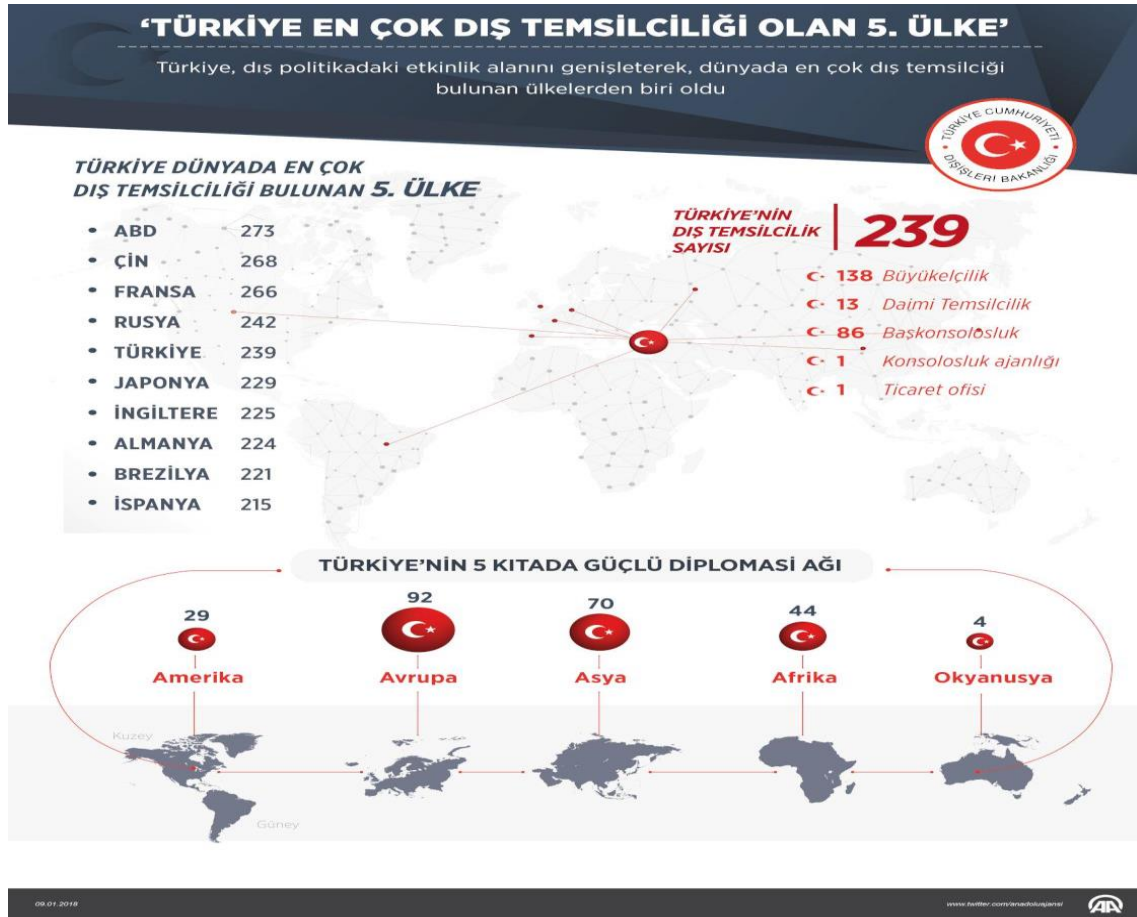
Davutoğlu'nun oluşturduğu akademik altyapının ardından AK Parti hükümeti ve özellikle Recep Tayyip Erdoğan, sınırları çizilen bu yeni diplomatik algının söylemlerini oluşturmaya ve uluslararası kamuoyu nezdinde uygulama alanları oluşturmaya başlamıştır. Erdoğan'ın Davos Dünya Ekonomi Forumu'nda 30 Ocak 2009 tarihinde yaptığı "One Minute" çıkışı özellikle Arap kamuoyu tarafından dikkatle takip edilmiş, Arap basınının önemli yayın organlarından El Cezire konuyu "Erdoğan'ın Davos'tan ayrılması masayı tepetaklak etti ve Batı'yı zor durumda bıraktı" şeklinde değerlendirirken Suriye menşeli El Tavra gazetesi okurlarına Erdoğan'ın bu tavrının diğer Arap ülkelerine de örnek olmasını tavsiye etmiştir.¹⁰³

2009 sonrası ile ilgili akıllara gelen en önemli soru Ortadoğu nezdinde değişen Türkiye imajı şahıslarla mı yoksa Türkiye'nin genel imajı ile mi ilgili sorusu olmalıdır. Erdoğan'ın söylemleri ve meydan okuyan tutumları Ortadoğu halklarında Erdoğan'ın karizmatik duruşuna karşı ilgiyi artırmıştır. Ancak Türkiye'nin kendi kültürünü ve İslami motifler bulunduran demokrasi anlayışını ihraç etmesi için bu söylemlerin yeterli olmayacağı aşikârdır. AK Parti hükümeti bu hususta ikincil kanallara yönelmiş, bu kanalların en önemli ayağı ise medya olarak karşımıza çıkmıştır. Bununla paralel olarak özellikle Türk dizilerinin Ortadoğu coğrafyasına ihraç edilmesi süreci başlamıştır. Özellikle Osmanlı motiflerinin işlendiği "Payitaht Abulhamid" ve "Diriliş Ertuğrul" gibi diziler devlet kanalları tarafından finanse edilerek yayın hayatına başlatılmış ve bölge halklarında bir coşku uyandırmak hedeflenerek bir propaganda aracı haline getirilmiştir.

¹⁰² Muharrem Ekşi, *age*, s.241-249.

¹⁰³ **Davos'taki Gazze Krizi Dış Basında,**
<https://www.cnnurk.com/2009/dunya/01/30/davostaki.gazze.krizi.dis.basinda/511254.0/index.html>
Erişim Tarihi: 15.08.2022.

AK Parti hükümetinin yeni diplomatik faaliyetleri yalnızca Ortadoğu coğrafyası ile sınırlı kalmamıştır. Uluslararası kamuoyu ile temaslarını yüksek düzeyde tutma kararlılığını gösteren hükümet 2000-2018 yılları arasında birçok yeni temsilcilik açmış ve Davutoğlu'nun sıklıkla altını çizdiği ritmik diplomasi faaliyetlerini uygulamak adına dünyada en çok dış temsilciliği bulunan 5. ülke haline gelmiştir.¹⁰⁴

Şekil 1. Türkiye'nin Dış Temsilcilik Sayısı

Temsilcilikleri ağırlıklı olarak Türkiye ile ortak kültürel ve tarihsel geçmişe sahip ülkelerde bulunduğundan AK Parti hükümeti, özellikle ilk yıllarında Türk modelinin yurt dışında tanıtımı konusunda başarılı olmuştur. Ancak Arap Baharı, Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) grubuyla yaşanan çatışmalar, demokrasi açısından iç

¹⁰⁴ Türkiye En Çok Dış Temsilciliği Olan 5. Ülke <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-en-cok-dis-temsirciligi-olan-5-ulke/1058534> Erişim Tarihi: 25.08.2022

gerileme, hukukun üstünlüğü gibi konularda bazı uluslararası ve yerel sorunlar, Türkiye'nin yumuşak güç açısından aynı başarıyı sürdürmesini engellemiştir.¹⁰⁵ Bu geri dönüş sürecini Kemal Kirişci, dış politika bağlamında “Türk ticaret devletinin ölümü” olarak nitelendirmiştir.¹⁰⁶

Özellikle 2016'daki başarısız darbe girişiminden sonra Türkiye, yumuşak güç kapsamında eski sürecine dönmüş gibi görünmüştür. Türkiye'nin yumuşak güç açısından ilk başarısından sonra, ülke sıralaması 2015 sonrasında gerilemeye başlamıştır.¹⁰⁷ Soft Power 30 web sitesine göre Türkiye, 2015 yılında 28. en etkili yumuşak güç ülkesi olmuştur. Yalnızca üç yıl sonra 2018'de, yumuşak güçte ilk 30 ülke arasında dahi bulunmamıştır.¹⁰⁸

Türkiye, Monocle'ın 2018-2019 raporunda da ilk 15 yumuşak güç ülkesi arasında yer almamıştır.¹⁰⁹ Elcano'nun 2017 Yumuşak Güç Küresel Raporu'na göre Türkiye 14. sırada yer almıştır.¹¹⁰

Yumuşak gücün sürdürülememesinin nedenleri başarı, yumuşak güç, kültür, siyasi değerler ve dış politikanın daha önce bahsedilen üç kaynağında aranabilir. Özellikle son iki kaynak, Türkiye örneği gibi ülkelerin başarısızlık nedenleri için çok önemlidir. Türkiye'nin yumuşak güç sıralamasında gerilemesi, demokratikleşme

¹⁰⁵ Yohanan Benhaim ve Kerem Öktem, “The Rise and Fall of Turkey's Soft Power Discourse: Discourse in Foreign Policy Under Davutoglu and Erdogan”, *European Journal of Turkish Studies*, S. 21, 2015, s. 1-24.

¹⁰⁶ Barçın Yinanç, *The Rise and Demise of the Turkish Trading State*, 2015, Çevrimiçi: <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/barcin-yinanc/the-rise-and-demise-of-the-turkish-trading-state-79756>, erişim tarihi: 21.04.2022.

¹⁰⁷ Gönül Tol ve Birol Başkan, *From hard power to soft power and back again: Turkish foreign policy in the Middle East*, 2018, Çevrimiçi: <https://www.mei.edu/publications/hard-power-soft-power-and-back-again-turkish-foreign-policy-middle-east>, erişim tarihi: 22.04.2022.

¹⁰⁸ *Soft Power 30*, Çevrimiçi: <https://softpower30.com>, erişim tarihi: 22.04.2022.

¹⁰⁹ *Monocle*, Çevrimiçi: <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2018-19/>, erişim tarihi: 22.04.2022.

¹¹⁰ *Elcano Global Presence Report, 2017*, Çevrimiçi: https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/data/Global_Presence_2017.pdf, erişim tarihi: 22.04.2022.

sürecindeki gerilemeye bağlanmaktadır.¹¹¹ Demokrasinin yumuşak güç açısından önemli bir siyasi değer olduğu ve yabancı kamuoyunun gözünde çekim gücü sağladığı ifade edilmektedir. 2000’li yılların ilk yarısında reform sürecinin bir parçası olarak başlatılan liberalleşme, on yılın ikinci yarısında yavaşlama sürecine girmiştir. İç ve dış nedenlerden dolayı AK Parti başlangıçtaki reformist yaklaşımını kaybetmiştir. Müslüman nüfusun çoğunluk olduğu ve AB üyeliğine aday bir ülke olması Türkiye’nin yumuşak gücünün kaynağı olmuştur. Ancak Türkiye’nin üyelik şansının azalması yurt dışındaki Türkiye algısını olumsuz etkilemiştir. Nye, Türk parlamentosunun 2003’te ABD ordusunun Irak’ı işgal etmesi için askeri üsler sağlamayı reddetmesini önemli bir örnek olarak ön plana çıkarmaktadır.¹¹² Ancak bu reddedişin sonucunu tek taraflı olarak görmek yetersizdir. Batı tarafından Türkiye’nin imajını sarsan bir hareket olarak görülebilecekken, Ortadoğu halkları açısından ise olumlu bir imaj çalışması olmuştur.

Türkiye’nin yumuşak gücünü azaltan bir diğer önemli etken ABD’nin bölgesel desteğinin azalması olmuştur. ABD’nin bölgedeki politikalarının değişmesi bunun en önemli nedeni olmuştur. Ortadoğu’daki otokratik rejimleri benzer yaklaşımlara ikna etmek yerine Avrupa hükümetlerini ABD liderliğindeki koalisyon güçlerini desteklemeye dahil etmek çok daha zor olarak değerlendirilmiştir.¹¹³ Örneğin, Washington için Suudi Arabistan’ın otokratik rejimleriyle çalışmak çok daha kolay olmuştur. Bir diğer örnekle ABD açısından demokratik olmayan rejimleri ABD dış politika çıkarları doğrultusunda hareket etmek üzere ikna etmek, bunu daha güçlü demokratik kurumlara sahip ülkelerle yapmaktan çok daha kolay olmuştur.

¹¹¹ Gabrielle Angey-Sentuc ve Jeremie Molho, “A Critical Approach to Soft Power: Grasping Contemporary Turkey’s Influence in the World”. *European Journal of Turkish Studies*, C. 21, 2015.

¹¹² Nye, *age*, 2004, s. 16.

¹¹³ Philip H. Gordon ve Jeremy Shapiro, *Allies at War: America, Europe and the Crisis over Iraq*, McGraw Hill, New York, 2004, s. 75-155.

Arap Baharı'ndan sonra Arap ülkeleriyle ikili ilişkilerin iyileştirilmesi farklı bir seyir izlemiştir. Ülkeler ile ilişkiler daha da kötüye gitmiştir. Özellikle 2016'daki başarısız darbe girişiminin ardından Ankara'nın dış politika yaklaşımında önemli bir değişim yaşanmıştır. Güvenlik sorunları bir kez daha ana gündem haline gelmiş, Türkiye Batı'dan daha da uzaklaşmıştır. Öte yandan Rusya ile ilişkiler düzelmiştir. Rusya'dan S-400 anti-balistik sistemleri satın alma kararı Batı'da yoğun eleştirilerle karşılanmıştır.¹¹⁴ Suriye Savaşı ve FETÖ hareketiyle mücadele nedeniyle Ankara, sert güç kullanımını vurgulayan söylemlerini yoğunlaştırmıştır.

Tüm yumuşak güç derecelendirme kuruluşları genellikle Batı değer sisteminin parametrelerine göre derecelendirme yapmaktadır. Son yıllarda İslam dünyasında Türkiye algısının nasıl geliştiğini görmek ise bu sebeple mümkün olmamaktadır. Somali hükümetine El Şebab ile mücadelede yardım etmek, Myanmar'da mülteci kamplarında zorlu mücadeleler veren Rohingya Müslümanlarına yardım sağlamak, yaklaşık dört milyon Suriyeli mülteciyi kabul etmek gibi dış politika manevraları, bu ülkelerdeki Türk yumuşak gücünü şüphesiz artırmıştır.¹¹⁵ Bu noktada, yumuşak güç ölçüm sistemlerinin çoğu zaman yetersiz olduğunun Nye tarafından da doğrulandığını belirtmek yerinde olacaktır. Elbette kamuoyu yoklamaları okumalarını ön plana almamaya özen gösterilmelidir. Bunlar, yumuşak güç kaynaklarının temel ancak kusurlu ölçüleridir. Çünkü kamuoyu düşünceleri genel ve sürekli bir durumun tasvirinden ziyade anlık bilgileri temsil etmektedirler.

¹¹⁴ Sinan Ülgen, **It's not too Late to Stop Turkey From Realigning with Russia**, 2019, Çevrimiçi: <https://foreignpolicy.com/2019/04/11/its-not-too-late-to-stop-turkey-from-realigning-with-russia-s400-patriot-missile-putin-erdogan-trump/>, Erişim Tarihi: 23.04.2022.

¹¹⁵ Jahja Muhasilovic, "Turkey's Faith-based Diplomacy in The Balkans", **Rising Powers Quarterly**, C. 3, S. 3, 2018, ss. 63-85.

3. Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Kurumsallaşma Süreci

Kamu diplomasisinin iki biçimi vardır. Birincisi, devletin politikalarını ve uluslararası projelerini resmi medya aracılığıyla kamuoyu ile buluşturan devletten halka iletişimdir. İkinci olarak, sıralananlar dahil olmak üzere STK'lar aracılığıyla sağlanan sosyal iletişimdir. Bu iletişim yöntemleri kapsamında ise kullanılabilecek kurum ve kuruluşlar şu şekildedir:

- (1) Sivil toplum kuruluşları,
- (2) AR-GE Merkezleri,
- (3) Kamuoyu araştırmalarına yönelik özel şirketler,
- (4) Basın ve Yayın Organları,
- (5) Üniversiteler,
- (6) Değişim programları,
- (7) Dernekler,
- (8) Vakıflar.

Türkiye'nin yakın tarihi, küreselleşme ve modernleşme girişimlerinde başlıca aktörleri ortaya çıkarmış ve farklı toplumsal gruplara göre çeşitliliğin varlığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu süreç, kurumları kamu diplomasisine hizmet etmeye odaklanan Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin temeli olarak değerlendirilmelidir. Pek çok kamu kurumu, doğrudan veya dolaylı olarak kamu diplomasisi amaçlarına hizmet etmektedir. Dolayısıyla kamu diplomasisi politikalarının geliştirilmesi için etkin bir şekilde koordine edilmesi gerekmektedir. Devlet odaklı kamu diplomasisi çalışmalarının yanı sıra, sivil toplum ve özel kurumların sürece katkı

sağlaması beklenmektedir. Kamu diplomasisi için hayati önem taşıyanlar şöyle sıralanmaktadır:¹¹⁶

- (1) STK'lar,
- (2) Yardım kuruluşları,
- (3) İnsan hakları örgütleri,
- (4) Vakıflar,
- (5) Üniversiteler,
- (6) Sivil platformlar,
- (7) Medya,
- (8) Sivil toplum.

Kamu diplomasisinde atılan başarılı adımlar bu nedenle Türkiye'nin bölgede aktif kalmasını ve küresel olarak karar alma süreçlerine dahil olmasını sağlayacaktır. Türk kamu diplomasisi adına hareket eden devlet kurumları ise şunlardır:

(1) Dışişleri Bakanlığı: AK Parti döneminde Dışişleri Bakanlığı birçok kez yapılandırılmış ve Bakanlık bünyesinde birçok birim düzenlenmiştir. Son olarak 10 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde bakanlığın merkez teşkilatını oluşturan birimler şu şekilde sıralanmıştır: *'İkili Siyasi İşler Genel Müdürlükleri, Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü, Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürlükleri, Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü, Dış Politika, Analiz ve Eşgüdüm Genel Müdürlüğü, Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü, İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlükleri,*

¹¹⁶ Kalın, **age**, s. 5-23.

Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü, Andlaşmalar Genel Müdürlüğü, Konsolosluk İşleri Genel Müdürlükleri, Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü, Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İşler Genel Müdürlüğü, Protokol Genel Müdürlüğü, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Dış Politika Danışma Kurulu Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanlığı, Diplomasi Akademisi Başkanlığı, Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tercüme Dairesi Başkanlığı, Özel Kalem Müdürlüğü’’¹¹⁷

Yeni düzenlemeler kapsamında sayısı artırılan bu müdürlüklerin kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında en önemlileri Enformasyon Genel Müdürlüğü ve Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İşler Genel Müdürlüğü'dür. İlgili kararnamede bu müdürlüklerin görevleri medya aracılığı ile yerli ve yabancı kamuoyu ile iletişim sağlamak ve Türkiye'nin yurtdışındaki tanıtımına yönelik proje ve faaliyetlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlamak olarak belirlenmiştir.¹¹⁸ Bakanlığın kamu diplomasisine yönelik tanıtım faaliyetleri daha çok kültürel diplomasi, insani yardım kampanyaları ve uluslararası etkinlikler kapsamında yürütülmektedir. Kültür diplomasisi alanında yurtdışındaki üniversitelerde kürsüler kurulması Bakanlığın temel faaliyetlerinden biridir. Türk kültürünü yurt dışında tanıtmak için Almanya, İran, Irak, Kuveyt, Türkmenistan gibi ülkelerde kültür merkezleri kurulmuştur. Bakanlık ayrıca uluslararası sergiler düzenlemek, fuarlara katılmak gibi faaliyetler de yürütmektedir.

(2) İletişim Başkanlığı: Kamu diplomasisi faaliyetlerini stratejik olarak yürüten Türkiye, 2010 yılında Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nü kurmuştur.

¹¹⁷ **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**
<https://www.mfa.gov.tr/data/cbsk-teskilati-hk-1-nolu-khk.pdf> Erişim Tarihi: 10.08.2022

¹¹⁸ **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**
<https://www.mfa.gov.tr/data/cbsk-teskilati-hk-1-nolu-khk.pdf> Erişim Tarihi: 10.08.2022

Koordinatörlük, siyasi iletişim faaliyetleri ve medya tanıtım görevlerini üstlenmiştir.¹¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti'nde başkanlık sistemine geçilmesinin ardından 24.07.2018 tarih ve 14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kapatılmış ve İletişim Başkanlığı kurulmuş, 30488 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹²⁰ Bu kararname çerçevesinde İletişim Başkanlığı'nın vizyonu “ *Ulusal ve uluslararası kamuoyları, karar alıcı aktörler ve medya ile derinlikli ve çok yönlü ilişkiler geliştirmek; iletişimin tüm araç ve yöntemleri ile Türkiye'nin her alanda nitelikli temsilini sağlamak ve bu doğrultuda 'Türkiye markasını güçlendirmek'*” olarak belirlenmiştir.¹²¹

(3) Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi: Yatırım Ofisi, Türkiye'nin yatırım fırsatlarını küresel iş dünyasına tanıtmak ve yatırımcılara yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Rolü, Türkiye'deki yatırımları teşvik ederek Türkiye ekonomisine katkıda bulunmaktır. 2006 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş ve 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi'ne bağlı olarak yeniden yapılandırılmıştır. Ofis küresel olarak aktiftir ve Almanya, İtalya, Japonya, Katar, ABD, Singapur, Güney Kore, İspanya, BAE ve Birleşik Krallık dahil olmak üzere farklı konumlarda bulunan yerel danışmanlarla birlikte faaliyet göstermektedir. Yatırımcıları Türkiye'ye çekmek için birçok hizmet sunmaktadır.

(4) Kültür ve Turizm Bakanlığı: Kamu diplomasisi adına çalışan resmi kurumlardan biri de Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Misyonu sürdürülebilir koruma ve tanıtmayı sağlayarak, toplumsal bilincin oluşmasına katkıda bulunarak ve ülkemizin dünya turizmindeki payını artırarak, ülkemizin evrensel kültür, sanat ve turizm

¹¹⁹ Emine Kılıçaslan, “Marka İnşası Bağlamında Türk Kamu Diplomasisi: Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Örnekleri”, **ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi**, S. 3, Mardin, 2020, ss. 64-83.

¹²⁰ **İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180724-10.pdf> Erişim Tarihi: 10.08.2022

¹²¹ <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> Erişim Tarihi: 10.08.2022

değerlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak olarak açıklanmıştır. Türkiye'nin yumuşak gücünü uygulayan kurumların çoğu Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü örnek olarak sayılabilir.

(5) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA): TİKA, SSCB'nin dağılışının ardından Türk Cumhuriyetlerini yeniden inşa etmek, toplumsal bütünleşme süreçlerine katkıda bulunmak ve kalkınmanın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 24 Ocak 1992'de kurulmuştur. TİKA, hedefine ulaşmak için eğitim, sağlık, sosyal altyapı, ulaşım, enerji, iletişim, sanayi gibi çeşitli faaliyet alanlarında hizmet vermektedir.

(6) Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB): Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, yurtdışında yaşayan Türk diasporasına yönelik çalışmalar yapmak, sorunlara çözüm üretmek, yurtdışındaki Türk diaspora topluluklarına yönelik sosyal, kültürel ve ekonomik etkinlikler düzenlemek amacıyla 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuştur. Türk diaspora toplulukları adına yürütülen çalışmaların yanı sıra Türkiye Bursları da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Uluslararası öğrenciler için burs programı lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını içerir.

(7) Yunus Emre Enstitüsü: Yunus Emre Enstitüsü, Türk tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak amacıyla 2007 yılında kurulmuş bir kamu vakfıdır; yurt dışında Türk dili kültürü alanında eğitim görmek isteyenlere hizmet vermek ve diğer ülkelerle kültürel bağları genişletmek Yunus Emre Enstitüsü, yabancılara Türkçe öğretmek ve yurt dışındaki vakıf merkezlerinde kültür ve sanat faaliyetlerini teşvik etmekle görevlidir. Enstitü ilk kültür merkezlerini 2009 yılında Bosna Hersek'te açmıştır. Bugün 48 ülkede 58 kültür merkezi, 50 ülkede 101 Türkoloji bölümü ve Türkologlar

bulunmaktadır. Ayrıca 74 ülke ve 159 irtibat noktasıyla hizmet vermektedir. Enstitüler, Türkiye'nin görünürlüğünün sağlanması ve etkisinin iyileştirilmesi için önemli bir yumuşak güç aracı olarak görülmektedir.

(8) Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD): Dünyada doğal afetler sonucunda birçok maddi ve manevi kayıplar yaşanmaktadır. Türkiye coğrafi yapısı nedeniyle birçok kez doğal afetler yaşamış ve bu nedenle ülke afet yönetimi konusunda birçok çalışma yapmıştır. Bu doğrultuda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, misyonunu “afete dayanıklı toplum inşa etmek” olarak belirlemiş ve bu misyonla 2009 yılında kurulmuştur. AFAD sadece Türkiye için değil, diğer ülkelere yardım göndererek doğal afet mağdurlarıyla da çalışmaktadır. Afet sonrası yıkımın boyutuna bağlı olarak şehirlerde veya bölgelerde imar çalışmaları gerekmektedir. AFAD, bugüne kadar birçok Orta Doğu ve Uzak Doğu ülkesine afet sonrası mali ve insan kaynakları desteği göndermiştir. Ayrıca AFAD, temel ihtiyaçların karşılanması, bölgenin afet durumundan kurtarılması, afetin hem fiziksel hem de sosyolojik olumsuz etkilerinin azaltılması kapsamında faaliyetler yürütmektedir.

(9) Türk Kızılayı: 1886 yılında kurulan Türk Kızılayı, dünyanın 138 farklı ülkesinde meydana gelen doğal ve insan kaynaklı afetlere müdahale etmekte ve ihtiyaç sahiplerinin temel yaşam koşulları için ihtiyaç duyulan malzemeleri sağlamaktadır. Bireylerin sağlığına yönelik yardımların yanı sıra eğitim, sosyal yardım, kamu tesislerinin yapımı, konut, okul ve toplum merkezleri gibi alanlar da inşa etmektedir. Bağış kampanyaları ile dünya çapında kuraklık, açlık, sağlık sorunları gibi alanlarda yardım sağlamayı sürdürmektedir.

(10) Anadolu Ajansı (AA): 6 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Ajansı, Türkiye'nin en eski kamu diplomasisi kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Kuruluş amacı iletişim sağlamaktır. Anadolu Ajansı dünyanın önde gelen haber ajansları

arasında bulunmaktadır. Türkiye'nin tüm illerinde ofisi bulunan, yurt dışında da dünya çapında 29 ofisi ile hizmet vermektedir. Anadolu Ajansı 13 farklı dilde yayın yapmakta ve yabancı dillerdeki bu yayınlar Türkiye'nin yumuşak güç çalışmalarına katkı sağlamaktadır.

(11) Düşünce kuruluşları ve araştırma merkezleri: Kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra düşünce kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları da kamu diplomasisi alanında çalışmalar yapmaktadır.¹²² Bu düşünce kuruluşları ve araştırma merkezleri, kamu diplomasisine hizmet etmek amacıyla kongre, konferans, panel gibi etkinlikler düzenlemekte ve çeşitli araştırma çalışmaları, raporlar ve istatistikler üretmektedir. Bu amaca hizmet eden Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) gibi kuruluşlar dikkat çeken çalışmalar yapmaktadır.

Yukarıda sayılan kamu diplomasisi kurum ve kuruluşları arasında TİKA ve YTB gerek faaliyetleri gerekse kamu diplomasisi kapsamında etkileri bağlamında ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın sonraki bölümlerinde, bu iki kurum kamu diplomasisi ve Türk dış politikası çerçevesinde değerlendirilmektedir.

B. TİKA'nın Kuruluşu ve Türk Dış Politikası'ndaki Yeri

TİKA, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk cumhuriyetlerini yeniden inşa etmek, toplumsal bütünleşme süreçlerine katkıda bulunmak ve kalkınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 24 Ocak 1992'de kurulmuştur. TİKA'nın kuruluşu Türk dış politikasının alternatif diplomatik metot arayışı olması yönünden oldukça kritiktir. Kurumun örgütsel yapısı birçok kez değiştirilmiştir. Kronolojik olarak Şekil

¹²² Sancar, *age*, s. 265.

2’de detaylarına yer verilen değişikliklerin çalışmamız açısından en kritik olanları 2001, 2011 ve 2018 yılında yapılan değişiklikler olmuştur.

Yasal Düzenleme	Yayınlandığı Yer	Kapsamı	Örgütsel Etkisi
480 Sayılı KHK	RG:27.01.1992, S:21124	Ekonomik , Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı Adıyla Kurulması	Dışişleri Bakanlığı Bağlı kuruluşu olarak kurulmuştur.
Personel Yönetmeliği	RG: 22.02.1997., S:22913	Personel Yönetmeliği	Personel Rejimi
Personel Yönetmeliği Deği	RG: 03.12.1997., S:23189	Personel Yönetmeliği Değişikliği	Disiplin Kurulundan Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirinin çıkarılması
Atama Yönetmeliği	RG: 22.12.1997., S:23208	Atama Yönetmeliği	Kurum İçi Sınav Komisyonu Üç aşamalı sınav
Atama ve Görevde Yüksel	RG: 21.02.2000, S:23971	Atama ve Görevde Yükselme	Merkezi Sınavla Atama Usulüne Geçiş
4668 Sayılı Kanun	RG:12.05.2001, S:24400.	İsim değişikliği ve Yeniden Yapılanma	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı olarak ismi değiştirilerek Başbakanlık'a bağlanmıştır.
BKK 2002/4547	RG:01.09.2002, S:24863	Hizmet Sözleşmesi Esasları	Sözleşmeli Personel düzenine geçiş, 4668 e uyum
Teknik Uzman Yrd Yönet	RG: 22.04.2002, S:24734	Teknik Uzmanlık kadrosunun ihdası	Uzman ağırlıklı icracı teknik personel.....
Atama ve Görevde Yüksel	RG: 04.10.2005, S:25956	Personel sistemi yeniden yapılandırma	Hizmet Gruplarına personel örgütlenmesi değiştirilmiştir Güçler ayrılığı
BKK 2002/4202	RG: 20.06.2002, S:24791	Program Koordinasyon Ofisleri	Yurtdışı Örgütlenme
BKK 2006/10014	RG: 01.03.2006 S:26095	Program Koordinasyon Ofisleri Mali düzenleme	Yurtdışı Harcamalarda ve personel ödeneklerinde Kısmi Özerklik
BKK 2006/10202	05.04.2006 S: 26130	Program Koordinasyon Ofisleri Mali düzenleme	Harcamalarda özerklik artması
BKK 2007/11628	RG: 21.02.2007 S:26441	Hizmet Sözleşmesi Esasları Değişikliği	Yabancı Dil zorunluluğu getirildi.
BKK 2010/214	RG: 04.04.2010 S:27542	Program Koordinasyon Ofisleri Faaliyetleri	Personel sayısı artışı ve yerel personel istihdamı yetkisi
BKK 2010/620	RG: 27.07.2010 S:27654	Program Koordinasyon Ofisleri Mali düzenleme	Harcırah Kanunundan muafiyet
KHK: 656	RG: 02.11.2011 S:28103	Yeniden Kuruluş	Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı olarak ismi değiştirilmiştir.
BKK 2012/2648	RG: 11.01.2012 S:28170	Hizmet Sözleşmesi Esasları	Personel ücret güncellemesi
Yayın Yönetmeliği	RG: 12.07.2013 S:28705	Yayın Yönetmeliği	Basılı ve süreli yayımlar yayın faaliyetlerinin desteklenmesi
KHK: 521	RG: 15.08.2018 S:30479	İsim değişikliği ve Yeniden Yapılanma	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı olarak Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır

Şekil 2. Tika’nın İç Yapısında Meydana Gelen Düzenlemeler¹²³

Kuruluşunun ardından yeni diploması arayışları doğrultusunda 2001 yılında kurum 4668 Sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” çerçevesinde yeniden şekillendirilerek Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu kanun çerçevesinde kurumun amaçları ve görevleri yeniden düzenlenmiş ve teşkilat şeması yenilenmiştir.¹²⁴ 2001 tarihli kanun tasarısının meclis görüşmeleri sırasında bir sonraki dönemde AK Parti milletvekilliği de yapmış olan Fazilet Partisi Milletvekili Nevzat Yalçıntaş ve aynı gruptan Yakup Budak’ın görüşleri, ilgili tasarının onaylanması ile ilgili ipucular saklamaktadır. İlgili vekiller konuşmaları

¹²³ Osman Gökhan Hatipoğlu, ‘‘Farklı Bir Kamu Kurumu Olarak TİKA: Örgüt Yapısının Dönüşümü Hakkında Bir Analiz’’,*Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Yozgat,2021, s.102.

¹²⁴ 4668 Sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4668.html> Erişim Tarihi:10.08.2022

esnasında TİKA'nın kuruluşundan bu yana faaliyetssel anlamda kısıtlandığının altını çizerek bunun nedenlerini kurumun bütçesine ve personel sayısına bağlamışlardır. Aynı gün yapılan diğer konuşmalarda milletvekillerinin üzerinde durduğu en önemli detaylardan bir diğeri ise kurumun çalışmalarını Dışışleri Bakanlığı'na bağlı olarak yürüttüğü dönem olmuştur. Dönemin DYP Milletvekili Ayvaz Gökdemir konuşmasında *‘‘TİKA'ya yüklenen fonksiyon, bizim bu kardeş ve akraba topluluklarla karşı karşıya kaldığımız zaman ortaya çıkan meseleler, klasik hariciye fonksiyonlarını çok aşan meselelerdir, o kitapta yeri olmayan meselelerdir.’’* diyerek TİKA'nın Türkiye'nin yumuşak güç uygulamaları açısından önemini ve Türkiye'nin dış politika aygıtlarının değişim sürecini ifade etmiştir.¹²⁵

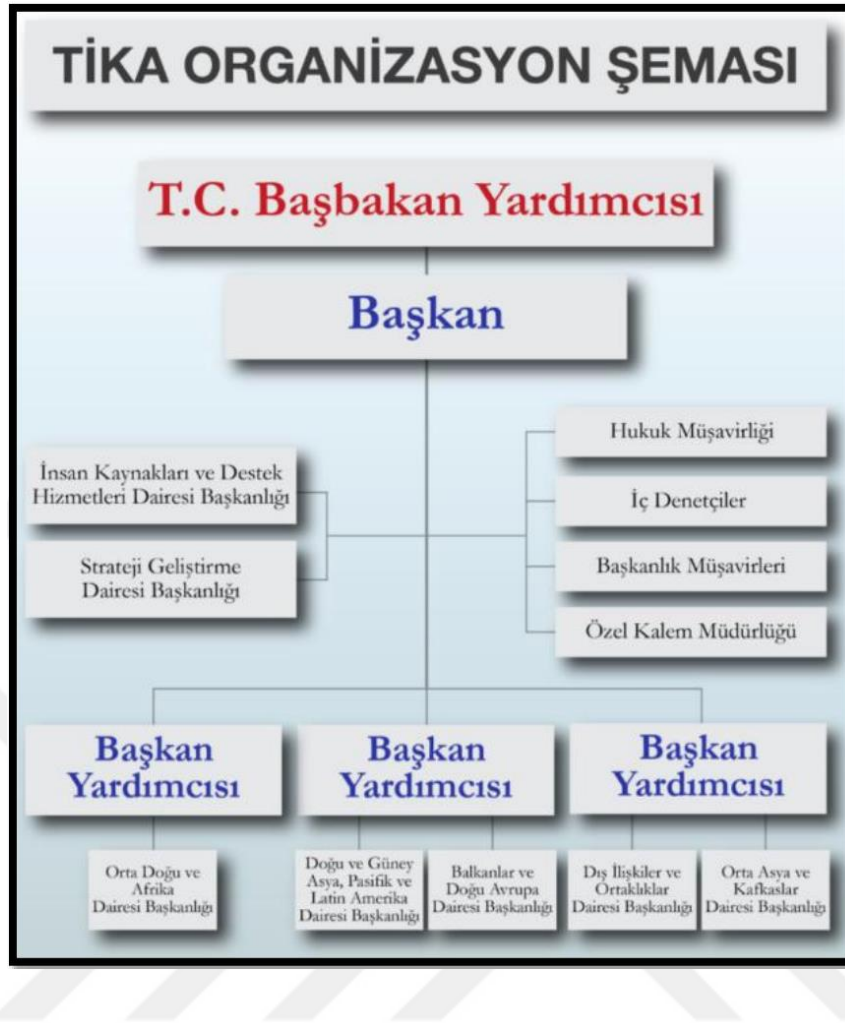
İlk etapta SSCB sonrası Orta Asya ve Balkan coğrafyalarına çeşitli yardım faaliyetlerinde bulunmak ve bölge devletleri ile koordinasyon sağlamak amacıyla kurulan TİKA AK Parti döneminde değişen yumuşak güç uygulamaları ve hedeflenen yeni sahalar doğrultusunda 24 Ekim 2011 tarihinde yayınlanan 656 sayılı KHK ile yeniden şekillendirilmiştir. İlgili KHK TİKA'nın faaliyet sahasını genişletmesi açısından oldukça önemlidir. Kurum artık faaliyet alanı olarak artık yalnızca Balkanlar ve Orta Asya ile sınırlı olmaktan çıkarak Ortadoğu, Afrika, Doğu ve Güney Asya, Pasifik ve Latin Amerika devletleri ile de ilişkilerin güçlendirilmesi adına adımlar atma özgürlüğünü edinmiştir. Bu husus kurumun değişen çehresini yorumlamak adına oldukça önemlidir. Bu değişiklikle birlikte kurum Türk yumuşak gücünün faaliyet alanlarını belirli sınırların dışına çıkararak tüm dünya geneline hitap eden bir hal alacağının sinyallerini vermiştir.¹²⁶

¹²⁵ T.B.M.M Tutanak Dergisi Dönem:21 Cilt:62 Yasama Yılı:3
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b095m.htm> Erişim Tarihi:10.08.2022

¹²⁶ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-1.htm> Erişim Tarihi: 10.08.2022.

Aynı zamanda 2011 yılında yapılan değişiklikler kapsamında kurumun STK'lar ile olan ilişkisinin önü büyük ölçüde açılmıştır. İlerleyen süreçlerde TİKA tarafından yürütölen projelerin ve faaliyetlerin yerli STK'ların büyük bir kısmını da etkilediği bilinmektedir. TİKA zamanla söz konusu STK'lara destek vermeye yönelmiştir. Bu nedenle mevcut hükümetin karar alıcıları tarafından GSYİH'in %0,7'lik kısmının kalkınma desteklerine ayrılması hedeflenmiştir. TİKA 2012 yılında OECD bünyesinde yer alan Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) ortalamasını aşmayı da başarmıştır.¹²⁷ STK'lar ile TİKA'nın koordinasyonunun artması ve iş birliği süreçleri özellikle kamuoyu oluşturmak açısından önemlidir. TİKA'nın çeşitli insani yardım kuruluşları ile aynı projelerin içerisinde yer alması ve insani yardımların altını çizmesi uluslararası kamuoyuna karşı yaratılacak imaj açısından oldukça değerlidir. TİKA'nın STK'lar ile özellikle Afrika sınırları içerisinde yürüttüğü insani yardımlar ilerleyen süreçlerde kamuoyu vicdanına etki etmenin önemli bir yolu haline gelmiştir.

¹²⁷ TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, 2020.

Şekil 3. TİKA Organizasyon Şeması, 2015

2011 yılında gelen bir diğer önemli değişiklik TİKA'nın organizasyonel ve idari yapısına yönelik olmuştur. Yeni yapılanmaya göre TİKA'nın üç başkan yardımcısı bulunmaktadır. Değinilen yardımcılardan iki tanesi bölge müdürlüklerinden, üçüncü yardımcı ise dış ilişkiler, ortaklıklar, insan kaynakları ve diğer destek hizmetlerinden sorumlu tutulmuştur. Organizasyon şeması bir sene geçtikten sonra, tekrar değiştirilmiş ve son şeklini almıştır.¹²⁸

2018 yılında yapılan değişiklikler güncel işleyişi ele aldığından çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ilgili değişikliklere detaylı olarak değinilmiştir.

¹²⁸ Füsün Gür, Murat Kaygusuz, Abdülazim Aydın, Şansal Akınbingöl, **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu**, TİKA, 2011.

1.TİKA'nın Görev Tanımı ve Alanı

TİKA tarafından Türk imajını tanıtan çok sayıda broşür ve yıllık dergiler çıkarılmaktadır. Bunun yanı sıra yurt dışında birçok etkinlik ve akademik toplantılar düzenlenmektedir. TİKA'nın misyonu, bağış yapan ülkelere uzmanlık yardımı sağlamaktır. TİKA, uzmanlık hizmeti verebilmek amacıyla diğer Türk kuruluşlarıyla işbirliği yapmaktadır. Bağışçı ülkenin talebi üzerine, Türkiye’de farklı devlet dairelerinde çalışmakta olan uzmanlar TİKA’nın öncülüğünde ilgili ülkeye gönderilmektedir. TİKA tarafından sunulan eğitim programları, donör ülkelere sunulan düzenli eğitim olanaklarını da göstermektedir. Bunun yanı sıra bağış yapan ülkelerin taleplerine göre eğitim konuları veya temel eğitim alanları değişebilmektedir. Bu kapsamda değerlendirebilecek eğitim faaliyetlerinin, uzmanlık yardımları ile eşit düzeyde görülebildiği ifade edilmektedir. Bir donör devletten istek geldikten sonra, TİKA programları düzenlemektedir. Bunun yanı sıra eğitim programlarını donör ülkelerde gerçekleştirmek için ülkemizdeki birçok kurum ve kuruluşun desteğini almaktadır. Ancak projelerin tamamlanabilmesi ve üçüncül ülkelerde meydana gelen yeni durumlara göre hareket edilme süreci disiplinli bir koordinasyon ağı gerektirmektedir. Bu nedenle donör ülke açısından projelerin uygulanması son derece zor bir süreç olarak nitelendirilmektedir.

TİKA, proje hedeflerini gerçekleştirebilmek ve ilgili projelerin takip süreçlerini kolaylaştırabilmek adına sayıları hızla artmakta olan Program Koordinasyon Ofisleri’ni kurmuştur. Bu Koordinasyon Ofisleri’nde donör ile Türkiye arasında iletişim ve koordinasyon sağlanmaktadır. TİKA tarafından yürütülen projeleri izlemektedir. Ayrıca Türk makamlarının bilgilendirebilmesi amacıyla ilgili ülkelerde meydana gelen yeni gelişmeleri de yakından takip etmektedir. Dolayısıyla Koordinasyon Ofisleri, TİKA tarafından yürütülen projelerin en temel parçası haline gelmiştir. TİKA’nın misyonu

küresel ve bölgesel problemlere hızlı, adaletli ve kalıcı çözümler sunmayı hedefleyen bir teşkilat olma iddiasıyla şöyle açıklanmaktadır:

*“Ülkemizin uluslararası iş birliği faaliyetleri ve kalkınma yardımları çerçevesinde, faaliyette bulunduğumuz ülkelerde, ilgili kuruluşlarla koordinasyon içerisinde, ekonomik, sosyal ve insani kalkınma süreçlerini destekleyecek, ortak tarihi ve kültürel mirasımızın geleceğe taşınmasını sağlayacak sürdürülebilir proje ve faaliyetler gerçekleştirmek.”*¹²⁹

TİKA’nın üstlendiği görevler 15 Temmuz 2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazetede şöyle ifade edilmiştir:¹³⁰

“a) İş birliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri karşılıklı kalkınmaya da katkıda bulunacak şekilde projeler ve faaliyetler temelinde geliştirmek, söz konusu ülke ve toplulukların kalkınma hedef ve ihtiyaçlarına uygun iş birliği program ve projelerini hazırlamak veya hazırlatmak, bununla ilgili gerekli düzenlemeleri ve takibi yapmak ve bunların uygulanmasında koordinasyonu sağlamak.

b) İş birliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve toplulukların iktisadi gelişim sürecinde ihtiyaç duyacakları ekonomik altyapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak, ekonomik büyüme, yatırım ortamının hazırlanması ve geliştirilmesi, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, iyi yönetim, kadın ve ailenin toplumsal yaşamda ve kalkınmadaki rolü, bilgi teknolojileri transferi, çevre ve doğal kaynakların yönetimi, enerji, altyapı, sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda katkı temin etmek, bu ülkelere kurumsal, insan kaynakları ve benzeri alanlarda kapasite geliştirme destekleri sağlamak.

c) Gerektiğinde yabancı ülke ve topluluklara yapılacak insani yardım ve teknik desteklerin koordinasyonunu sağlamak.

ç) Kalkınma alanında ulusal ve yararlanıcı ülkelerin kamu kurumları, üniversiteleri, sivil toplum ve özel sektör kuruluşları ile iş birliği halinde program, proje ve faaliyetler gerçekleştirmek ve gerektiğinde uzman desteği sağlamak.

¹²⁹ TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2020.

¹³⁰ TİKA, **Teşkilat Kanunu**, Çevrimiçi: https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat_kanunu-238, erişim tarihi. 12.05.2022.

d) İş birliği yapılması hedeflenen ülke ve topluluklarda kamu yönetimi, hukuk, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlardaki iş birliğini güçlendirmek amacıyla proje ve programlar hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak, bu ülke ve topluluklardan eğitim ve staj amacıyla Türkiye'ye gönderilecek kamu görevlileri ve diğer kişilere burs ve benzeri destek sağlamak.

e) Yurt dışında kültürel iş birliği programları yürütmek ve gerektiğinde Türk kültürüyle ilgili faaliyet gösteren merkezlerle iş birliği yapmak.

f) Kalkınma yardımları ve ülkemizin dış yardımlarıyla ilgili uygulama ve teknik koordinasyon ile takibi sağlamak, envanter hazırlamak ve raporlar yayınlamak.

g) Yurt dışında bulunan ortak tarihi, kültürel ve toplumsal mirasın ve değerlerin korunmasına, toplumlar arası ön yargıların giderilerek ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik sosyal ve kültürel proje ve çalışmaları uygulamak.

ğ) Görev alanıyla ilgili olarak uluslararası iş birliğine ilişkin çalışmalarda yer almak ve koordinasyonu sağlamak, gerektiğinde uluslararası kuruluşlar ve bunların temsilcilikleriyle ortaklaşa projeler yürütmek.

h) İş birliğinde bulunulması hedeflenen ülkelerin yanı sıra, özellikle tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel bağlarımızın bulunduğu ülkelere, ilgili ülkenin kalkınmışlık düzeyine bakılmaksızın, teknik katkı ve destekte bulunmak ve ortak projelere açık olan tüm ülkelerden gelecek talepleri değerlendirmek.

ı) Başkanlığın faaliyetleri kapsamında programa alınacak ülke ve topluluklara yönelik iş birliği ve yardım projeleri hakkında Bakanlığa bilgi vermek.

i) Mevzuatla Başkanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak”

TİKA'nın görev tanımına bakıldığında ilk olarak göze çarpan husus iktisadi ve ticari etkileşimin altının çizilmiş olmasıdır. Bu iki konu bizlere TİKA'nın yalnızca kültür ihracatı ve insani yardım motifleri üzerinden değil aynı zamanda Türkiye'nin hedef bölgelerdeki ticaret hinterlandını geliştirmek amaçlarına da hizmet ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Kurum bir yandan yumuşak güç faaliyetleri kapsamında hedef bölgelerdeki kültürel temasları ve kamuoyu oluşturma faaliyetlerini yürütmekle görevlendirilirken diğer yandan bölgedeki ekonomik iş birliğini artırmaya yönelmektedir. Bu hedeflere ulaşılmasını yalnızca TİKA ile bağdaştırmak doğru bir

yorum olmayacaktır. Ancak özellikle 2018 yılından sonra TİKA'nın faaliyet sahasını giderek genişletmesiyle beraber özellikle Afrika ülkeleri ile gelişen ticaret ilişkilerine değinmek önemlidir. Örneğin TİKA faaliyet raporlarında her sene düzenli olarak yer alan ve büyüklüğüne göre önemli düzeyde yardımlar alan Somali'ye yapılan ihracat 2015 yılında 71 milyon dolar seviyesindeyken günümüzde 355 milyon dolar düzeylerine ilerlemiştir. TİKA faaliyet raporlarında Somali'ye verilen tarımsal teknik destekler hemen hemen her yıl vurgulanmıştır, bununla paralel olarak Türkiye'nin Somali'den yaptığı ithalatın neredeyse tamamı tohumlardan oluşmaktadır.¹³¹ Bu noktadan hareketle TİKA'nın faaliyetlerini yalnızca bir sosyal sorumluluk projesi olarak değerlendirmek yanlıştır. Kurum hem kültürel, hem ekonomik hem de diplomatik faaliyetlerin yürütülmesinde önemli bir işlev sahibidir.

TİKA'nın yardımları ve faaliyetleri bölgeler arasında değişiklik gösterse de faaliyet alanları temel olarak şöyle sıralanmaktadır:¹³²

- Sosyal alanda altyapı çalışmalarının kapsamlı olarak yürütülmesi (eğitim, sağlık, idari ve sivil altyapılar)
- Finansal altyapılar ve bununla paralel olan diğer etkenlerin geliştirilip düzenlenmesi,
- Çoklu/çakışan sektörlerin temellerinin geliştirilmesi (genel çevre koruma, çoklu sektörlerin geliştirilmesi)
- Kurumsal yapıların şekillendirip desteklenmesi.

TİKA tarafından yapılan yardımlarla Türkiye'nin uluslararası çevrede daha fazla role sahip olması sağlanmıştır. TİKA, Türkiye'nin dış yardımların koordinasyon

¹³¹ **Somali Ülke Profili**, <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7baf23be7c5c10c692/SOMAL%4%b0.pdf>
Erişim Tarihi:10.08.2022

¹³² TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2017.

aşamalarını üstlenen uluslararası kuruluşu olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamda TİKA, Türk dış politikasında önem arz eden bir konumdadır.¹³³ TİKA, kamu diplomasisini net olarak desteklemekten ve bu husustaki faaliyetlerini izah detaylı olarak nitelendirmekten kaçınmaktadır. TİKA, 1992 yılından itibaren yardım projeleri ile kültürel işbirliğini ve sosyo-kültürel faaliyetleri gerçekleştiren Türk kamu diplomasisinin öncüsü olarak bilinmektedir. TİKA tarafından yürütülen faaliyetler, Türkiye’yi tarihi Osmanlı şehirlerinin bir kısmı ile tekrar bağlantı kurma konusunda ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra söz konusu faaliyetler, Türkiye’yi Asya, Afrika ve Latin Amerika’nın sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimleri konusunda da oldukça başat bir faktör olarak nitelendirilmektedir.¹³⁴

TİKA, ülke dışındaki iş birliği faaliyetlerinin gerektirdiği koordinasyonun sağlanması amacıyla görev kapsamına dahil olan ve önceliğe sahip olan bölge ülkelerde Dışişleri Bakanlığı ile gerekli koordinasyonu sağlamak ve bu ülkelerde “Program Koordinasyon Ofisleri” kurmaktadır. TİKA kapsamında ikili iş birliği anlaşmaları ya da mutabakat muhtıraları çerçevesinde 60 ülkede 62 Program Koordinasyon Ofisi’nin faaliyet gösterdiği ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra TİKA tarafından koordinasyonu sağlanan Filistin Gazze, Somali Hargeisa, Yemen Aden, aktif olmayan Libya Bingazi, Kazakistan Almatı, Afganistan Herat, aktif olmayan Sudan Nyala, Lübnan Trablus ve Pakistan Karaçi olmak üzere toplam dokuz İrtibat Ofisi vardır.¹³⁵

TİKA bünyesinde kurulan bu ofislerin ilki 1992 yılında Kırgızistan’da kurulmuştur. 1991 yılında Kırgızistan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olan Türkiye, kurumsallaşması yeni tamamlanan TİKA’nın kuruluş amacına da hizmetle kısa süre

¹³³ Tuncay Kardaş ve Ramazan Erdağ, “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C. 7, S. 1, Sakarya, 2021, s. 167-193.

¹³⁴ Gaye Aslı Sancar, **Turkey’s Public Diplomacy: its Actors, Stakeholders, and Tools**, Turkey’s **Public Diplomacy** (Düz. Sanem Çevik, Philip Seib), Palgrave, 2015, s. 22.

¹³⁵ TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2020.

içerisinde ilk ofisini yine Kırgızistan'da açmıştır. Bu ofis, kurulan ofislerin faaliyetlerini incelemek adına oldukça önemlidir. OECD verilerine göre Türkiye, 2007, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında Kırgızistan'a en fazla kalkınma yardımı sağlayan ülke olmuştur. Bu iş birliği süreci dönem dönem dalgalanmalar gösterse de günümüzde Türkiye hala Kırgızistan'a en fazla kalkınma yardımı sağlayan 5. ülke konumundadır.¹³⁶ Tek taraflı yardımların yanı sıra Kırgızistan ile Türkiye'nin ticaret hacmi hızla artarak 2021 yılında 507 milyon dolara dayanmıştır. Ofisin kurulduğu yıl olan 1992'den 2018 yılına kadar TİKA Kırgızistan'da 761 proje gerçekleştirmiştir.¹³⁷

Bu ofisler arasında konumuz açısından dikkat çeken bir diğeri ise TİKA'nın Komor Adaları'ndaki ofisidir. Dışişleri Bakanlığı'nın Komor Adaları'nda herhangi bir temsilciliği bulunmazken¹³⁸ TİKA 2014 yılında Moroni'de bir temsilcilik açmıştır.¹³⁹ Bu durum TİKA'nın dış politika uygulamalarında önemli bir alternatif haline geldiğini gözlemek adına altı çizilmesi gereken bir husustur. TİKA ofislerin dünyanın dört bir yanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerini gerçekleştirmek adına Türkiye'ye oldukça geniş bir hareket alanı sağlamaktadır.

2. TİKA'nın Geçirdiği İç Dönüşüm ve Kamu Diplomasi Açısından Önemi

1992 yılında kurulan TİKA, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yarattığı alanı kullanarak Türkiye'nin dış politikadaki elini güçlendirmeyi ve klasik diplomatik yöntemlere bir alternatif olmayı amaçlamıştır. Yumuşak gücün dış politikada kullanılmasıyla başlayan bu süreçte, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslar ile kurmuş olduğu ilişkilerinde TİKA'nın faaliyetleri ve projeleri önemli rol oynamaktadır. 1992'den bu yana dengelerin değiştiği bir bölgede Türkiye'nin dış yardımlarının neye

¹³⁶ <https://www.oecd.org/countries/kyrgyzstan/aid-at-a-glance.htm> Erişim Tarihi: 10.08.2022

¹³⁷ TİKA Kırgızistan'da 26 Yılda 761 Projeyi Hayata Geçirdi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tika-kirgizistanda-26-yilda-761-projeyi-hayata-gecirdi-/1243868> /Erişim Tarihi: 10.08.2022

¹³⁸ Dışişleri Bakanlığı Yurtdışı Teşkilatı <https://www.mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa> Erişim Tarihi: 15.08.2022

¹³⁹ TİKA, Faaliyet Raporu, 2021.

odaklandığını bilmek önem arz etmektedir. Buna göre Türkiye'nin 1990'lı yıllardaki dış yardımları kapsamında altı temel konu tespit edilmiştir. Bahsi geçen başlıca faktörler; teknik yardım, ekonomik yardım, kültürel yardım, ilime yönelik yardım, insani yardım ve işbirliği yardımı olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁰

Bu bağlamda, TİKA'nın 1992-1999 yılları arasındaki faaliyetleri yapılanma sürecinde bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra TİKA, Türkiye'nin dış politikasında bir araç haline gelmiştir. 1992 ve 1999 yılları arasında TİKA, genel olarak SSCB'den bağımsızlıklarını alan devletlere yardım sağlamıştır.¹⁴¹ Fakat yapılan yardımların Türkiye'ye ekonomik ve ticari fayda sağlaması için herhangi bir plan yapılmamıştır. Bu, TİKA'nın o dönemdeki faaliyetlerinin Türk dış politikasında güçlü bir yapıya sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Bir diğer ifadeyle TİKA'nın faaliyetlerinin stratejik olmaktan uzak olduğu ve Türkiye ile tarihi bağlara sahip olan ülkelere yardım sağlama biçiminde geliştiği görülmektedir. TİKA'nın söz konusu faaliyetleri incelendiğinde, o yıllarda Türkiye'nin dış yardımlarına sağlanan ekonomik ve insani yardım miktarının, diğer yardımlara kıyasla oldukça yüksek oranlı olduğu görülmektedir. Bu bölgelerde nüfuz kazanmaya yönelik girişimlerin fazla olmasına rağmen, ilerleyen zamanlarda bu çabaların yetersiz kaldığı görülecektir.

Dış politikasında etkin olmak isteyen Türkiye, 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede lider ve model olma çalışmalarına başlamıştır. Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya'da bağımsızlıklarını kazanan ilk devletleri ilk tanıyan devletler arasında yer almaktadır. Bu nedenle Türkiye, Rusya'nın bölgedeki etkisini ortadan kaldırmak için TİKA'yı önemli bir aygıt olarak kullanmayı hedeflemiştir. 1990'ların ilk dönemlerinde Türkiye, bağımsız devletlerde etki alanı kullanma

¹⁴⁰ Engin Akçay, **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2012, s. 73.

¹⁴¹ Kardeş ve Erdağ, **age**, s. 169.

denemelerini artırmıştır. Fakat bu girişimlerden bir nihayete ulaşmamıştır. Nitekim bu dönemde TİKA'nın nüfuz alanı yaratma arayışıyla başlayan faaliyetleri yerini finansal işbirliğini geliştirme çabalarına bırakmıştır.¹⁴²

TİKA'nın bu hedeflerine ilk yıllarda ulaşıldığını söylemek güçtür. Çünkü Türkiye, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra uygun bir planlama yapmadan bölgede nüfuz sahibi olmak için çalışmaya başlamıştır. Bu durum TİKA'nın kurulduğu dönemde dış politikada istenilen sonuçları alamamasının temel nedeni olarak gösterilmektedir. İlk aşamada istenilen sonuçlar elde edilememesine rağmen TİKA'nın Türkiye'nin dış politikasında ve yeniden yapılanma sürecinde bir yumuşak güç aracı olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. TİKA'nın Türkiye'nin dış politikası üzerindeki etkisi Türkiye'nin tanınmasını olumlu yönde etkilemiştir. Aynı zamanda TİKA, Türkiye'nin uluslararası alanda olumlu bir imaja sahip olması için önemli bir unsurdur. Dolayısıyla TİKA, Türkiye'nin dünyaya açılması için bir araç olarak değerlendirilmektedir. TİKA'nın faaliyetleri ve projeleri Türkiye'nin marka değerini artırmanın yanı sıra Türkiye'ye karşı tutumunu da olumlu yönde etkilemiştir. Kuruluşundan bu yana, Kafkaslar ve Orta Asya, TİKA projelerinden en fazla yararlanan bölgeler olarak göze çarpmaktadır. Yine Balkanlar, TİKA'nın faaliyet gösterdiği önemli bölgelerden bir diğeridir. Bu bilgi, Türkiye'nin tarihsel bağlara sahip olan ülkeler ile nasıl bir etkileşim içinde olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Sonuç olarak, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı dönemde Türkiye'nin ilk hedefi, uluslararası toplum tarafından bağımsızlığını yeni kazanan Türk Cumhuriyetlerinin tanınması olmuştur.

TİKA'nın gelişiminde üç temel aşama vardır: İlk aşama kuruluş dönemi olarak da adlandırabileceğimiz 1992-2002 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmamızın bir önceki bölümünde vurgulandığı üzere T.B.M.M bünyesinde 2001 yılında TİKA ile ilgili

¹⁴² Emrah Denizhan, “Türkiye’nin Kafkasya ve Orta Asya Politikası ve TİKA”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, C. 2, S. 1, s. 17-23.

yapılması öngörülen değişiklikler görüşülürken dönemin milletvekillerinin en çok üzerinde durduğu konu 1992-2002 yılları arasındaki dönemde TİKA'nın teknik ve mali yetersizlikleri olmuştur.¹⁴³ 1992-2002 yılları arasında TİKA bünyesinde bulundurduğu 12 Program Koordinasyon Ofisi ile toplamda 2200 proje gerçekleştirmiştir. İlerleyen yıllardaki verilerle kıyaslandığında bu sayı neredeyse TİKA'nın yıllık proje sayısı ile eşdeğer düzeydedir. Kuruluş dönemindeki 10 yıllık süreçte faaliyetlerin kısıtlı kalması günümüzde TİKA başkanı Serkan Kayalar tarafından iç siyasetle bağdaşan bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Kayalar konu ile ilgili olarak:

*"1992-2002 arasında 10 yılda 2 bin proje gerçekleştiren bir kuruluştur. Bugün 30 bin projeye ulaşmış, senede 2 bin proje yapan bir kuruluş haline geldik. Neden proje sayısı arttı? Çünkü Türkiye ile TİKA'nın öyküsü birbiriyle iç içe. Türkiye 2000'li yıllardan sonra güçlü atılımlar yapan, güçlü siyasi iradenin olduğu, artık dış politikada girişimci ve insani diplomasi dediğimiz diplomatik yönü vurguladığımız bir döneme girdi."*¹⁴⁴

Şeklinde değerlendirme yapmıştır. Kayalar'ın iç siyasete vurgu yapan bu yorumu TİKA faaliyetlerinin 2002 yılından itibaren iç siyasetle ve hatta AK Parti Hükümeti ile bağdaştırıldığı gözlenebilmektedir.

TİKA'nın bir sonraki aşaması 2003 ve 2005 arası dönemini kapsamaktadır. TİKA'nın 2003 yılından itibaren ekonomik kapasiteye ve teknik altyapıya sahip olduğu ifade edilmektedir. 2003 yılından itibaren ofis ve proje sayısı yıllık bazda büyük ölçüde artmıştır.¹⁴⁵

¹⁴³ T.B.M.M Tutanak Dergisi Dönem:21 Cilt:62 Yasama Yılı:3
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b095m.htm> Erişim Tarihi:10.08.2022

¹⁴⁴ TİKA Olarak Afrika'nın Geleceğine İnanan Bir Kuruluşuz <https://m.tadd.org.tr/tr/basinda-biz/tika-baskani-kayalar-tika-olarak-afrika-nin-geleceğine-inanan-bir-kurulusuz-1616> Erişim Tarihi:10.08.2022

¹⁴⁵ Kardaş ve Erdağ, age, s. 171.

2004 yılında TİKA'nın, ilişkilerin gelişmekte olduğu ülkelerde 14 Program Koordinasyon Ofisi faaliyet göstermektedir. TİKA'nın ana yerleşimleri SSCB sonrası bağımsızlığını kazanan Türki Cumhuriyetlerde açılmıştır. 2004 yılı faaliyet raporunda sorumlu bakan Beşir Atalay tarafından belirtildiği üzere kurulduğu günden 2004 yılına kadar geçen 12 yıllık süre içerisinde TİKA ilk kez proje bütçesinin tamamını sarf edebilmiş ve ilk defa 500 e yakın faaliyet gerçekleştirmiştir.¹⁴⁶ Bu sayı TİKA'nın 2002 sonrası uğradığı değişimi görmek adına önemlidir. TİKA 1992-2002 arasındaki 10 yıllık süreçte gerçekleştirdiği 2200 projenin çeyreğine tekabül eden 500 projeyi yalnızca bir yıl içerisinde gerçekleştirmiştir. Bu süre zarfında TİKA, okulların yenilenmesi, yoksulların yetiştirilmesi ve donatılması, tarım ve sanayi makinelerinin desteklenmesi ve kültürel işbirliğinin artırılması gibi alanlara yönelmiştir. Başlangıçta, TİKA'nın ev sahibi ülkelere yaptığı tarımsal teknik yardımlar ilk sırada yer alırken tarihi eserlerin restorasyonu ve kültürel projeler giderek önem kazanmaya başlamıştır. TİKA tarafından Bosna'daki tarihi Mostar ve Konjic köprülerinin ve tarihi camilerinin restore edildiği belirtilmektedir.¹⁴⁷ Simgesel olarak bölge bazında önemli bir değere sahip olan bu köprülerin TİKA desteği ile onarılması, TİKA projelerinin bu dönemde özellikle Balkanlar üzerinde giderek daha kritik bir hale gelmeye başlamasını gözlemlemek adına önemlidir.

2002 yılında meydana gelen değişikliklerden sonra teknik ve proje bazlı olarak gelişimini sürdüren TİKA adına bir diğer önemli dönüm noktası 2005 yılı olmuştur. Bu yıl TİKA'nın hükümet politikaları çerçevesinde şekillendiğinin yeniden gözlemlenmesi adına önemlidir. AK Parti Hükümeti'nin 2005 yılını "Afrika'ya Açılım Yılı" ilan etmesinin ardından TİKA da bu yıl içerisinde Afrika'da ilk ofislerini açmaya başlamış ve yıl içerisinde yapılan 562 faaliyetin 28'ini Afrika'ya yönelik olarak yürütmüştür.

¹⁴⁶ TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2004.

¹⁴⁷ TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2007.

Yine bu dönemden sona TİKA'nın proje sayısında meydana gelen büyük artışı, üçüncü ve en aktif dönemin başlangıcı olarak değerlendirmek mümkündür. 2006 yılından bu yana TİKA'nın en az gelişmiş devletlere dönük projelerinin ve özel ve resmi akışların sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir. TİKA projelerini dört yıl içerisinde 1673'e çıkarmıştır. Ayrıca yardım miktarının da 2006 yılından 2010 yılına gelinceye kadar toplam altı kat artış gösterdiği ifade edilmektedir. 2006 yılında TİKA tarafından toplam 34 Afrika ülkesine 10 milyon ABD Doları bağış yapılmıştır.¹⁴⁸ Yine bu dönemden sona TİKA'nın proje sayısında meydana gelen büyük artışı, üçüncü ve en aktif dönemin başlangıcı olarak değerlendirmek mümkündür. 2006 yılından bu yana TİKA'nın en az gelişmiş ülkelere dönük projelerinin ve özel ve resmi akışların sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir. TİKA projelerini dört yıl içerisinde 1673'e çıkarmıştır. Ayrıca yardım miktarının da 2006 yılından 2010 yılına gelinceye kadar toplam altı kat artış gösterdiği ifade edilmektedir. 2006 yılında TİKA tarafından toplam 34 Afrika ülkesine 10 milyon ABD Doları bağış yapılmıştır.¹⁴⁹

TİKA, Afrika açılımının da etkisiyle Türkiye'nin dış politikasında giderek daha önemli rol oynamaya başlamıştır. Türkiye'nin devletlerarası alanda tanınırlığını artırmak için TİKA'nın sadece Türkiye'nin tarihsel bağa sahip olduğu ülkelerin yanı sıra, bütün dünya ülkeleriyle de ilişkileri geliştirmedeki rolünün de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Özellikle TİKA'nın “Türkiye'nin kıtalara uzanan yardım eli” sloganı, Türkiye'nin dış politika hedeflerinin küreselleşme eğiliminde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.¹⁵⁰

TİKA'nın Afrika'daki genişlemesi, yeniden yapılanma süreci için büyük ölçüde önem arz etmektedir. TİKA'nın ilk Afrika ofisinin açıldığı 2005 yılından bu yana

¹⁴⁸ TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2005.

¹⁴⁹ Gür, **age**, 2011, s. 10.

¹⁵⁰ Kardaş ve Erdağ, **age**, s. 190.

TİKA'nın bölgedeki faaliyetleri istikrarlı bir şekilde artış meydana gelmektedir. TİKA tarafından 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesi ise bölgeye yaklaşımı açısından önem arz etmektedir.¹⁵¹ Bu süreçte başta Afrika olmak üzere bölgede yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye, TİKA'nın yeniden yapılandırılması sürecinde Afrika ile ilişkilerinde siyasi, askeri ve kültürel girişimlerde bulunmuştur. Bu bağlamda 2005 yılında Afrika'da 12 büyükelçiliğe sahip olan Türkiye'nin 2015 yılında 39 büyükelçiliğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca söz konusu gelişmeler, ülkeler arası ilişkilerde yumuşak gücün kullanılmasında önemli rol oynamaktadır. TİKA'nın Afrika'daki faaliyetleriyle ilgili değinilmesi gereken konulardan biri de dünyadaki diğer kalkınma yardım kuruluşlarıyla benzerlik gösteriyor olmasıdır. BM, JICA, OECD ve USAID gibi kalkınma alanında küresel aktörler olarak bilinen kuruluşlarının faaliyetlerinin ve yöntemlerinin de ilgili bölgede TİKA tarafından benimsenmeye başladığı görülmektedir.¹⁵²

Ancak dünyada dış yardımlarda liderliği sürdüren kurumlar ile TİKA arasında organizasyonel kapasite, finansal yapı, organizasyon yapısı, personel sayısı ve hedef ülkeler anlamında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin dış yardımlar tarafından lider bir kurum olarak görülen USAID'in (*United States Agency for International Development*) güncel bütçesi 42 milyar dolar seviyesine ulaşmışken TİKA'nın günümüz bütçesi yaklaşık olarak 500 milyon TL dolaylarındadır.¹⁵³ Aynı zamanda USAID'in günümüzde toplam personel sayısı 10000'in üzerinde olarak ifade edilirken¹⁵⁴, TİKA'nın personel sayısı ise ortalama 800 kişiden oluşmaktadır¹⁵⁵. Bu bağlamda, savaş sonrası tükenmiş ülkelerin ekonomik kalkınmasının yetersiz kalması ve ABD

¹⁵¹ Musa Kulaklıkaya, "Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, S. 31, Ankara, 2008, s. 14-29.

¹⁵² Türk, *age*, s. 96.

¹⁵³ **AGENCY PROFILE: Agency for International Development (USAID)**
<https://www.usaspending.gov/agency/agency-for-international-development?fy=2022> Erişim Tarihi:15.08.2022

¹⁵⁴ **USAID FISCAL YEAR 2021 Agency Financial Report**

¹⁵⁵ TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2021.

ekonomisinin lider konumu, dış yardımlar ve yumuşak güç kullanımı konusunda ABD gibi güçlü ekonomilerin elini oldukça güçlendirmektedir.

TİKA tarafından yürütülen faaliyetler, özellikle yeniden yapılanma bağlamında Türkiye'nin dış politikasında mevcut olduğu imkânlar bağlamında etkisini giderek artırmaktadır. Bu doğrultuda TİKA'nın proje ve faaliyetleri ile Türkiye'nin tarihi ve kültürel mirası, Türk toplumu ve değerlerinin hatırlanmasına katkı sağlamaktadır.¹⁵⁶

TİKA kuruluşundan günümüze dek birçok değişikliğe ve gelişime uğramıştır. Kurulduğu günden bugüne dek gerek faaliyet alanları gerek organizasyonel yapısı gerekse finansal yapısı olarak giderek gelişim gösteren bir kurum imajını günümüze dek sürdürmektedir. Bununla paralel olarak TİKA bünyesinde yaşanan değişikliklerin büyük bir bölümü daha önce de ifade edildiği üzere AK Parti Hükümeti'nin dış politika tercihleri ve karar verici mercilerin tasarrufları etrafında şekillendirilmiştir.

3. TİKA'nın Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Türk Dış Politikası Açısından Önemi

2002 yılında AK Parti'nin iktidarı ile birlikte Türkiye dış politikada yeni adımlar atmaya ve geleneksel diplomasi metotlarının dışında yeni faaliyet alanları yaratma çalışmalarına başlamıştır. Bununla birlikte olarak yumuşak güç unsurlarının geliştirilmesi ve özellikle fikri altyapısı Ahmet Davutoğlu tarafından oluşturulan dış politika anlayışının uygulanma çalışmaları giderek daha önemli bir hale gelmeye başlamıştır.

Politika değişim süreci içerisinde Türkiye önemli bağışçı ülkelerden biri haline gelmiştir. Ekonomik gelişmelerle birlikte, Türkiye'nin jeopolitik ve yumuşak gücüne dayalı olarak TİKA'nın da yapısının zaman içinde değişime uğradığı görülmektedir.

¹⁵⁶ Karagül, **age**, s. 98.

Türk dış politikasında meydana gelen değişiklikler, Türk diplomasisinde var olan statükonun korunmasına dayalı bir değişimin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Türkiye, Irak Savaşı'ndan evvel, savaş esnasında ve savaş akabinde çeşitli girişimlerde bulunarak dinamik diplomasi olarak bilinen bir yaklaşım benimsemiştir. Söz konusu dinamik diplomasi kavramı, 2008'de Kıbrıs sorunu ve 2009 yılında ise Ermeni sorunuyla hayata geçirilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye uluslararası ihtilafta da uzlaştırıcı olarak çeşitli sorumluluklar almaya başlamıştır. Söz konusu değişimler, Türkiye'nin siyasi uygulamalarındaki jeopolitik geleneklerin ve bakış açılarının yapısını gözler önüne sermiştir.

Türk dış politikası açısından yumuşak güç faaliyetlerinin altının çizilmesi açısından 2009 yılında yaşanan Davos krizi ve 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara Saldırısı önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu olaylar neticesinde dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Arap kamuoyu nezdinde karizmatik bir lider haline gelmesi kamu diplomasisi uygulamalarına verilen önemi artırmıştır. Ancak bu faaliyetler Erdoğan'ın şahsi karizmasının ötesine gidememiş ve yumuşak güç ve kamu diplomasisinin gelişmesinde önemli bir konumda olan Türk kültürünü dışarıya yönelik olarak teşvik etme ve planlamaya yönelik stratejiler, Orta Doğu bölgesinde belirlenen dış politika uygulamalarının Orta Doğu'da güç dengelerinin sık sık değiştiği ve bölgede aktif çatışmaların sürdüğü bir sonraki dönemde son derece yetersiz kalmıştır.¹⁵⁷

Oğuzlu'nun ifadelerine göre Türkiye'nin kendi güvenliğine dönül tehditlerin söz konusu olduğu durumlarda, Türkiye'nin dış politika uygulamasında “sert bir güç” rolü oynama eğiliminde büyük bir yükseliş görülmektedir. Bu çerçevede 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından, özellikle uluslararası arenada meydana gelen

¹⁵⁷ Meliha Benli Altunışık, **Turkey, Arab Perspectives**, TESEV, İstanbul, 2010, s. 2.

olumsuz gelişmeler sebebiyle Türkiye ile Suriye arasındaki gerilim artmıştır.¹⁵⁸ Alınan diplomatik kararlar Arap coğrafyası üzerinde bir önceki yıllarda Erdoğan'ın şahsi karizması üzerinden inşa edilmeye çalışılan yumuşak güç unsurlarını yetersiz kılmıştır. Bu hususta daha köklü arayışların olması ve temellendirmelerin doğru analiz edilmesi kritik bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yaklaşım, Türkiye'nin siyasi elitlerinin Türk dış politikası alanında karşılaştığı temel zorluklardan biri olarak görünmektedir. Öniş tarafından söz konusu problemin çözümü için Türkiye'nin ekonomik kalkınma düzeyinin ve demokratik kimliğinin artırılması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁵⁹

Ayrıca Türkiye'nin bölgesel anlamda bir referans noktası haline gelmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeydeki önemli etkisi ve “rol modeli”, ülkemiz ekonomisini istikrara kavuşturarak ve demokrasiyi güçlendirerek demokrasi açığını kapatmaya dayanmaktadır. Aynı zamanda yoğunlukla AK Parti iktidarının üçüncü kısmında Türkiye kendine olan güvenini artırmış ve bölgesel bölgesel anlamda daha müdahaleci proaktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Arap dünyasında 2010 yılında ortaya çıkan ve günümüzde hala etkilerini devam ettiren “Arap Baharı” adı altındaki halk hareketleri, özellikle Mısır ve Suriye'ye yönelik izlenen politikalar olmak üzere Türkiye'nin Ortadoğu'daki dış politikasına büyük ölçüde etki etmiştir. Bu bağlamda AK Parti hükümetleri, “Türk dış politikası içinde tek taraflı olarak icra edilen faaliyetlerin yapıcı etkisine ilişkin sınırları” ve “Türk dış politikası alanında çok taraflı kanallar aracılığıyla işbirlikçi eylemlerin” önemini geç kalınmış olsa da sonuç itibarıyla deneyimlemiştir.¹⁶⁰ Bu kapsamda Suriye

¹⁵⁸ Tarık Oğuzlu, “Soft power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal of International Affairs**, C. 61, S. 1, Avustralya, 2007, ss. 81-97.

¹⁵⁹ Ziya Öniş, “Turkey and the Arab revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East”, **Mediterranean Politics**, C. 19, S. 2, Oxfordshire, 2014, s. 203-219.

¹⁶⁰ Öniş, **age**, s. 205.

örneğinde ise Türk dış politikasının uygulamada tek taraflı hareket etmediği aktivizmin başarısız olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Bu hususta TİKA Türk dış politikasında meydana gelen değişiklikler kapsamında kendi faaliyet alanlarını değiştirmekte ve yeni odak noktaları aramaktadır. Bu kapsamda TİKA özellikle Orta Doğu ülkelerinde Türk dış politikası açısından sıcak gündem maddeleri olarak görülen ülkelere yönelik yoğun projeler ve yardımlar yaparak ilgili bölgelerdeki Türkiye imajını güçlendirmek istemektedir. Bu desteklerin en büyük yansımaları Suriye ve Afganistan özelinde yapılan desteklerde görülebilmektedir. Bu bölgelere yapılan kalkınma yardımları ve proje sayısı faaliyet raporlarında görülebileceği üzere 2010 yılından itibaren artarak devam etmekte ve sayısal açıdan bölgede bulunan diğer devletlere yapılan yardımların oldukça üzerindedir. TİKA, Türk dış politikası açısından sıcak gündem maddeleri olarak görülebilecek bu bölgelere karşı hassasiyetini artırarak Suriye İç Savaşı sonrası ortaya çıkan mülteci krizinin de etkisiyle hem bölge kamuoyunun hem de uluslararası kamuoyunun desteğini almayı hedeflemektedir.

TİKA'nın Orta Doğu coğrafyası dışarısında faaliyetlerini odakladığı Türk dış politikası açısından önemli olan bir diğer alan Afrika ülkeleridir. AK Parti Hükümeti'nin Afrika Açılımı sonrasında bölgeye olan ilginin artması ile birlikte TİKA'nın da bölgeye girişi ve bölgeye yönelik faaliyetleri artmıştır. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2011 yılında Somali'ye yaptığı ziyaret sonrası ülkeye gönderilen yardımlar kurum açısından kıta tarihinde görülmemiş bir yaklaşım olarak yorumlanmıştır.¹⁶¹

¹⁶¹ **Afrika'da sürdürülebilir Kalkınma İş Birliklerinin Öncüsü TİKA**
https://www.tika.gov.tr/tr/haber/afrika%27da_surdurulebilir_kalkinma_is_birliklerinin_ancusu_tika-67045 (Erişim Tarihi: 25.08.2022)

Kuruluşundan günümüzde dek TİK, Türk dış politikasının gereklerine uygun olarak Orta Asya da dâhil olmak üzere dünyanın 140'tan fazla ülkesinde kalkınma yardımlarının yanı sıra birçok farklı projelerle hedef ülkelere katkı sağlamıştır. Afrika, Orta Asya, Güneydoğu Asya, Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Latin Amerika'da önemli projelere imza atan TİKA, Türkiye'nin dış kalkınma yardımlarına ve projelerine açılan bir kapı haline gelmiştir. TİKA'nın projeleri, ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesinde de önemli bir rol üstlenmiştir. 1990 yılında, Soğuk Savaş'tan kısa bir süre önce, kültürel ve dini bağları güçlü olan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile dış ticaret hacmi nispeten düşük olmuştur. Ancak TİKA'nın kurulmasını takip eden yıllarda Türkiye'nin bu ülkelerle ticari ilişkileri TÜİK verilerine göre hızlı bir şekilde güçlenmiştir. Bu durum TİKA'nın kamu diplomasisi kapsamındaki öneminin anlaşılması açısından oldukça kritiktir.

Türkiye'nin finansal ilişkilerindeki iyileşmenin, sadece Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ni değil, Afrika, Balkanlar, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya'yı da büyük ölçüde kapsadığı görülmektedir. Yeniden yapılanma sürecinde TİKA'nın kamu diplomasi faaliyetleri ise, Türk dış politikasının etkin bir şekilde uygulanmasında önemli bir konumda olmuştur. Bu bağlamda TİKA, devam ettirdiği projelerde kamu diplomasisi vasıtasıyla Türk toplumunun değerlerinin Türk tarihi ve kültürel mirasını kullanma biçiminin hatırlatılmasına büyük katkı sunmuştur olmuştur.¹⁶² TİKA tarafından yürütülen faaliyetler vasıtasıyla tarihi ve kültürel Türk mirasının hatırlanmasında ve korunmasında son derece etkin olan gelişimin Kafkasya, Balkan ve Orta Asya ülkeleri çerçevesinde önemli bir pozisyona geldiği ifade edilmektedir.

¹⁶² Karagül, **age**, s. 98.

C. YTB'nin Kuruluğu ve Türk Dış Politikasındaki Yeri

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, yurtdışında yaşayan Türk diasporasına yönelik çalışmalar yapmak, sorunlara çözüm üretmek, yurtdışındaki Türk diaspora topluluklarına yönelik sosyal, kültürel ve ekonomik etkinlikler düzenlemek amacıyla 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuştur.¹⁶³ Türk diaspora toplulukları adına yürütülen çalışmaların yanı sıra Türkiye Bursları da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Uluslararası ğrenciler için burs programı lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını içerir. Kurumun alışmaları, Türk diasporasının farklı alanlarda savunuculuğunu kapsamaktadır. Pasaport işlemleri, barınma hakları, ülkeye giriş izinleri vb. birçok teknik konuda çalışmanın yanı sıra İşlamofobi, insan hakları ihlalleri, yabancı düşmanlığı ile ilgili faaliyetler de yürütülmektedir. Konsolosluklar diaspora üzerinde çalışırken diasporanın kurduğu Türk dernekleri ile ortak faaliyetler düzenlemektedir.

YTB, halihazırda 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 51. maddesi uyarınca faaliyet ve faaliyetlerini yürütmektedir. Bu kapsamda, kuruluşun üç ana sorumluluğu bulunmaktadır;

1. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları üzerinde çalışmak ve sorunlarına çözüm bulmak,
2. Aynı soydan ve akraba topluluklarla sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak,
3. Türk vatandaşları arasında koordinasyonu sağlamak.

¹⁶³ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm> Erişim Tarihi: 25.08.2022

Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülen projeler ve kamu tarafından uygun görülen projelerle uluslararası anlaşmalar kapsamında Türkiye'ye gelen öğrencilerin Türkiye'deki eğitim aşamalarının başarılı bir şekilde sonuçlanması için tüm esasları ortaya koyarak ilgili kurumlara Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler dışındaki kurum ve kuruluşlar tarafından atanmıştır.¹⁶⁴ YTB'nin yurt dışında yaşayan Türkleri ilgilendiren hususların ve etkinliklerin denetimini sağlamak, sorunlarına ve sorularına ışık tutup çeşitli çözümler üretmek ve farklı topluluklar arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik bağları geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmak amacıyla kurulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası anlaşmalar çerçevesinde Türkiye'ye gelen öğrencilerin başarılarının Türkiye'de eğitime uygun görülmesini sağlayacak esasları ilgili kurumlarla görüşerek geliştirir.¹⁶⁵ Sonuç olarak, başkanlığın hedefleri iki yönlüdür: Türk diasporasına ve değişim öğrencilerine ulaşmak.

Türk burs programları, ülkenin en etkili kültürel diplomasi araçlarından biridir. Türkiye Bursları, insan odaklı bir yaklaşımla, diğer ülkelerle karşılıklı anlayışı geliştirmeyi ve küresel bilgi zenginliğine katkıda bulunmayı amaçlayan bir eğitim değişim programıdır.¹⁶⁶ Türkiye Bursu dünyanın en kapsamlı burs programı olarak ülkenin marka değerini artırmaktadır. Her yıl burs başvurularında artış görülmektedir. 2021'de 42.000 başvuru yapılmıştır. 2019 yılında ise 167 ülkeden 145.700 başvuru olmuştur. 2020 yılına ilişkin veriler, Covid-19 pandemi koşullarına rağmen 172 ülkeden 156.000 başvuru geldiğini göstermektedir.¹⁶⁷

Türkiye diasporası ile iletişimi sürdürülebilir hale getirmek, yardım ve desteği kolaylaştırmak kurumun ikinci amacıdır. YTB, etkisi tüm dünya ülkelerinde derinden hissedilen Covid-19 pandemisi sürecinde yurt dışında yaşayan Türklere yönelik yardım

¹⁶⁴ YTB, **Faaliyet Raporu**, 2020.

¹⁶⁵ YTB, **Faaliyet Raporu**, 2019.

¹⁶⁶ **Bkz.** turkiyeburslari.gov.tr.

¹⁶⁷ YTB, **Faaliyet Raporu**, 2020.

ve destek programı ile dünya genelinde ihtiyaç sahibi pek çok kişiye ulaşmıştır. YTB, bu doğrultuda Diaspora Covid-19 İşbirliği ve Destek Programını başlatmıştır. Toplam 14 ülkede 72 proje desteklenmektedir. Gıda, kira, fatura desteği, hijyen ürünleri, maske ve koruyucu ekipman, eğitim gibi farklı alanlarda YTB yaklaşık 200 bin kişiye ulaşmıştır.¹⁶⁸

Çoğu Kıta Avrupası'nda yaşayan 6,5 milyon Türk diasporası için yapılacak çalışmalar büyük bir öneme sahiptir. YTB olarak yurt dışında yaşayan Türklerin kimliklerini korumalarına ve anadillerini geliştirmelerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, Türk kültürünü besleyerek Türk kimliğinin geliştirilmesi için 2020 yılında Okul Öncesi Çift Dilli Eğitimi Destek Programı kapsamında 25, Türkçe Saati Destek Programı kapsamında ise 180 proje geliştirilmiştir.¹⁶⁹

1. YTB'nin Görev Tanımı ve Alanı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, diaspora adına eğitimden gezi programlarına kadar birçok alanda faaliyetler yürütmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalara aşağıdaki örnekler verilebilir:

1. Yabancı Vatandaşlar Tez Araştırma Bursu ile yurtdışında yükseköğrenimi teşvik etmek amaçlanmaktadır.

2. Evliya Çelebi Kültür Gezileri Programı ile yurtdışında yaşayan Türk gençlerinin Türkiye'yi tanımasını ve kültürel uyumlarını teşvik etmek amaçlanmaktadır.

3. Türkçe Eğitim Programları ile yurt dışında Türkçe dersi verecek kişilerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

¹⁶⁸ YTB, **Faaliyet Raporu**, 2020.

¹⁶⁹ YTB, **Faaliyet Raporu**, 2020.

4. Genç Liderler Programı ile yüzlerce gencin Türkiye'ye gelmesi ve kişisel gelişim becerileri dersleri verilmesi amaçlanmaktadır.

5. Türkiye Stajları ile Türkiye'nin önde gelen akademik kurumlarında staj olanakları sağlayarak, diaspora gençlerine akademik olarak destek olmak amaçlanmaktadır.

Türkiye bursu ile uluslararası öğrenciler ücretsiz eğitimden faydalanmakta ve “Uluslararası Öğrenci Akademisi” programı kapsamında Türkiye'de kişisel gelişimlerini tamamlamak ve toplumsal uyum sürecini hızlandırmak amacıyla eğitimler düzenlenmektedir. Uluslararası öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönmeleri beklenmektedir. Bu öğrencileri takip etmek ve bu süreçte onlarla iletişim halinde olmaya devam etmek için Türkiye Mezunları sistemi kurulmuştur. Mezunlar ayrıca ülkelerine döndüklerinde mezun dernekleri kurmakta ve ülkelerinde Türkiye ile ilgili çalışmaları sivil toplum aracılığıyla yürütmektedir. Bu mezunların Türkiye ile irtibatlarının kopartılmaması yumuşak güç faaliyetleri açısından oldukça önemlidir. Türkiye’de eğitimlerini tamamlamış öğrencilerin kendi ülkelerinde görevlerini yürütürken Türkiye ile aktif bir ilişki içerisinde olması ülkemizin etki alanının genişlemesine yardımcı olmaktadır.

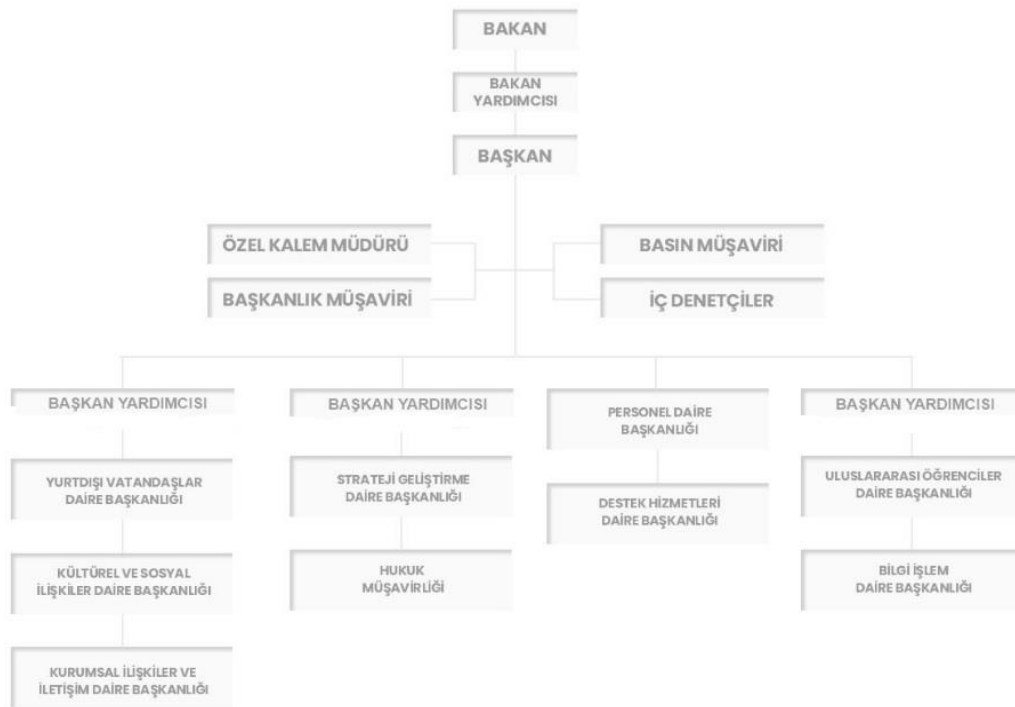
2. YTB’nin Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Uygulamalarındaki Yeri ve Önemi

YTB, AK Parti Hükümeti’nin değişen diplomasi anlayışında şekillenen kurumsal yapının bir sonucu olarak, daha önceki bölümlerde bahsedilen birçok açılımın da gerçekleştiği 2010 yılında bu değişikliklere yönelik kurumsal bir araç olmak amacıyla kurulmuştur. Türkiye’nin başkanlık sistemine geçişinden sonra birçok önemli kurum gibi YTB’nin de organizasyonel yapısı 2018 yılında yürürlüğe giren 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile birlikte değişikliğe uğramış ve kurum TİKA

örneğinde görüldüğü gibi doğrudan Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır. YTB, farklı sorumluluklara sahip üç çatıdan oluşmaktadır. Bunlar:

1. Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu,
2. Kültürel ve Sosyal İlişkiler Eşgüdüm Değerlendirme Kurulu,
3. Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kuruludur.

YTB Başkanı yukarıda belirtilen üç kurultan sorumludur. Başkanın yetkisi altında, çeşitli departmanlar ve alt departmanlar da bulunmaktadır. Başkanın, her biri üç ana bölümden sorumlu üç başkan yardımcısı vardır. YTB'nin organizasyon şeması aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 4. YTB Organizasyon Şeması, 2022

Üç ana kurultan biri olan Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerden sorumludur. Bu kurul, ülkede öğrenim görmesi uygun görülen öğrenciler ile çeşitli uluslararası anlaşmalar yoluyla

gelen öğrencilerden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak ve bunların esasını belirlemek amacıyla kurulmuştur.¹⁷⁰

YTB'nin kamu diplomasisi kapsamında en önemli uygulaması söz konusu kurul kapsamında gerçekleştirilen uluslararası öğrencilere yönelik uygulamadır. Türkiye'de okuyan uluslararası öğrencilere burs sağlamaktan sorumlu ana kamu diplomasisi ofisi olan Türkiye Bursları'nın faaliyet gösterdiği Uluslararası Öğrenci Akademisi'dir. YTB, Türkiye için önemli bir kamu diplomasisi kurumudur ve kamu diplomasisi kapsamındaki faaliyetler uluslararası öğrenci politikaları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Türkiye Bursları, YTB'nin yürüttüğü en önemli programdır. Burslu olarak yararlanan ve uzun yıllar Türkiye'de kalan çok sayıda öğrenci, öğrenci programını Türkiye'nin yumuşak gücü ve kamu diplomasisi açısından daha da önemli kılmaktadır. YTB ile sistematik hale gelen Türkiye Bursları, 2010'da YTB'nin kurulmasından önce de öğrencilere pek çok burs sağlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı veya Diyanet İşleri Başkanlığı gibi çeşitli devlet kurumları ve daha birçok özel kuruluş ile düşünce kuruluşu burs sağlayanlar arasındadır. Bu kurumların da pek çoğu programlarını güncel olarak sürdürmektedir. YTB, burslar konusunda diğer devlet kurumlarıyla işbirliği yaparak, öğrenci desteklerini bir kamu diplomasisi aracı haline getirmiş, yumuşak gücün artışıını desteklemiştir.¹⁷¹

Türkiye'de YTB bursları desteği ile eğitim alan öğrencilerin ülkelerine döndüklerinde beraberlerinde cazip bir Türkiye imajı götürmeleri yumuşak güç uygulamaları açısından oldukça önemlidir. Bu öğrenciler ülkelere döndüklerinde ülkelerinin gerek devlet gerekse özel sektörlerinde oldukça önemli yerlere

¹⁷⁰ YTB, **Faaliyet Raporu**, 2017.

¹⁷¹ Bülent Aras ve Zulkarnain Mohammed, "The Turkish Government Scholarship Program as a Soft Power Tool", **Turkish Studies**, C. 20, S. 3, İstanbul, 2019, ss. 421-441.

gelebilmektedir. Türkiye bursları kapsamında eğitimini Türkiye’de tamamlayıp 2020 yılında Somali Adalet Bakanı ve sonrasında Savunma Bakanı olarak atanan Abdulkadir Muhammed Nur bu bursların dokunduğu kitlelere değinmek adına önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷²

Türkiye bursları yalnızca politik açıdan önemli değildir. Bu burslar aracılığıyla Türkiye’de eğitim alan öğrencilerin ülkemizdeki istihdamı kolaylaşmakta ve ülkemizde işgücüne katılan bu öğrencilerin anavatanları ile gerek ticari gerek ise kültürler etkileşimin artması adına önemli sonuçlar doğmaktadır.

3. YTB Özelinde Diaspora Politikalarının Kamu Diplomasisindeki Yeri

1950’li yılların sonlarına gelindiğinde Avrupalı büyük devletler İkinci Dünya Savaşı sonrası düzende endüstrilerini ve üretimlerini hızlandırmak ve boşalan pazarların materyal ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına sanayi faaliyetlerini artırmıştır. Artan bu faaliyetler beraberinde işgücü açığını ve o açığı dolduracak işçi talebini getirmiştir.

Bu talepler doğrultusunda başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine Türkiye’den yoğun işçi göçü başlamıştır. 1960’ların başından itibaren yaşanan bu yoğun göç dalgasının öznelere olan işçiler Türk diasporasının oluşumunun en önemli mimarları haline gelmişlerdir.¹⁷³

Yaşanan işçi göçlerinin ardından kuşaklar ilerledikçe Türk vatandaşlarının göç ettikleri ülkelerdeki sınıfı, statüsü ve iş alanları değişip gelişmeye başlamıştır. Göç eden ilk jenerasyon çoğunlukla fabrikalarda görevli olarak çalışmaktayken bu işçilerin alt soylarını oluşturanlar Avrupa kültürüne ve eğitim sistemine entegre olmaya başlamış ve

¹⁷² Somali'nin Türkiye mezunu Adalet Bakanı Nur, Savunma Bakanı Olarak Atandı <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalinin-turkiye-mezunu-adalet-bakani-nur-savunma-bakani-olarak-atandi/2458057> Erişim Tarihi: 18.08.2022

¹⁷³ Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel, 2015, Ankara, ss.82.

toplumsal statülerini değiştirmeye yönelik faaliyetlere girişmişlerdir. Günümüzde bu jenerasyonların uzantısı sayılabilecek birçok Türk asıllı Avrupa vatandaşı bulundukları ülkelerde önemli konumlara gelerek o kültürlerin içerisinde yer edinmeye başlamıştır.

Türkiye için dünyadaki diğer bölgelerde yaşamakta olan 6 milyon dolaylarında Türk vatandaşı ve 200 milyondan fazla nüfus alanı bulunan Türkler, büyük bir diaspora kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu kaynağın yönetilmesi ve yönlendirilmesi için güçlü kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu ihtiyacın YTB'nin kurulması sonucunda büyük oranda karşılandığı ifade edilmektedir.¹⁷⁴ YTB'nin çalışma alanları üç temel başlık altında incelenmektedir.

1. Yurtdışı Vatandaşlar,
2. Kardeş Topluluklar,
3. Uluslararası Öğrenciler.

YTB tarafından yabancılara yönelik olarak yürütülen faaliyetleri “Türkçe Eğitimi”, “Gençlere Yönelik Faaliyetler” ve “Kültürel Hareketlilik ana başlıkları altında toplanmıştır. YTB gençlere odaklı faaliyetleri aracılığıyla Türkiye ve Türkçe ile gençlik bağlarını sürdürmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda İnsan Hakları Eğitim Programı, Türkiye Stajları ve Genç Liderler, Gençlik Köprüleri gibi programlar yürütülmektedir. Söz konusu programlar sayesinde yurt dışında yaşamakta olan gençler Türk kurum ve kuruluşları yakından tanımaları sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra gençlerin akademik eğitimlerinin yanı sıra sosyal ve kültürel konularda da eğitim almaları teşvik edilmektedir.

¹⁷⁴ Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, “Türkiye’nin Orta Asya’daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Analizi”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C. 119, S. 235, İstanbul, 2018, s. 141-184.

Türkçe eğitimi ise 1960'lı yıllardan itibaren başlayan göç sonucunda gitmiş oldukları ülkelerde diaspora konumuna gelen Türkiye vatandaşlarının Türkçeyi unutulmamasını sağlamak için tasarlanmıştır. Aynı zamanda gelecek nesiller hem yaşadıkları ülkenin dilini hem de Türkçeyi öğrenebilmeleri hedeflenmektedir. Bu kapsamda YTB, Anadolu Haftasonu Okulları, Türkçe Eğitici Yetiştirme Programı, İnsan Hakları Eğitimi, Okul Öncesi Çift Dilli Eğitimi Destek Programı ve Yurt Dışı Vatandaşlar Bursları gibi olanaklar sunulmaktadır. Son olarak YTB, yurtdışında yaşayan gençlerin eğitim ve kültürel alanda yaşadıkları ülkeden etkilendikleri görülmektedir. Bu nedenle YTB tarafından gençlerin Türkiye ile bağlarının kopmaması amacıyla “Kültürel Hareketlilik” olarak adlandırılan kültürel ve tarihsel bir çalışmalar geliştirilmeye başlanmıştır. Bahsi geçen çalışma kapsamında yürütülen programlar arasında Evliya Çelebi Anadolu Kültür Gezileri, Diaspora Gençlik Akademisi, YTB Türkiye Stajları ve Gençlik Kampları gibi programlar yer almaktadır. Yani YTB tarafından “Yurtdışı Türkler”e yönelik yürütülen faaliyetlerin başlıca katılımcılarının gençler olduğu görülmektedir.

Türk kültürünün yurt dışında da yaşatılmasına önem veren YTB, bunu kültür gezileri ve çeşitli seminerler aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Öte yandan yurt dışında yaşayan vatandaşların da Türkçeyi unutmamaları için gerekli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda akrabalarla ekonomik ve kültürel ilişkiler kurmak ve aralarındaki iletişimi güçlendirmek amacıyla YTB tarafından kültürel programlar ve projeler geliştirmektedir. Bunların yanı sıra YTB tarafından bilimsel faaliyetlerin de yürütüldüğü bilinmektedir. Öte yandan YTB'nin kamu diplomatik ilişkilerine kurumsal bir özgünlük kazandırmak amacıyla kurulduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevede YTB, Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketlerini yürüten temel kurum olarak nitelendirilmektedir. YTB'nin kurulmasıyla birlikte 1992 yılında başlatılan “Büyük Öğrenci Projesi” büyük ölçüde değişime uğramıştır. Türkiye'de uluslararası eğitim

alanında birçok kurum ve kuruluşun faaliyette bulunduğu bilinmektedir. Fakat YTB'nin söz konusu kuruluşlar arasında Türkiye'deki uluslararası öğrencilere dönük faaliyetler yürüten temel kurum olduğu bildirilmektedir.¹⁷⁵ Bu çerçevede YTB tarafından uluslararası öğrencilere yönelik olarak yürütülen faaliyetler aşağıda şöyle ifade edilmektedir:

1. Uluslararası Öğrenci Hareketi: Uluslararası ilişkiler alanında yumuşak güç unsuru olarak kullanılan öğrenci değişim programları aracılığıyla akademik, kültürel, ekonomik, sosyal ve tarihi etkileşimlerde bulunulması amaçlanmaktadır. Türkiye'nin 2023 yılında 200.000 uluslararası öğrenciye ev sahibi olmayı planladığı belirtilmektedir.

2. Türkiye Bursları: Turgut Özal'ın desteğiyle "Büyük Öğrenci Projesi" adı altında başlatılan uluslararası öğrenci programları 2012 yılına gelindiğinde "Türkiye Bursları" olarak güncellendiği belirtilmektedir. Bu program kapsamında uluslararası öğrenciler Türk üniversitelerinde eğitim görme ve burs alma imkânlarından faydalanmaları sağlanmaktadır.

3. Uluslararası Öğrenci Akademisi: Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin, akademik yaşamlarının dışında sosyal ve kültürel faaliyetlerden de yararlanabilmeleri amacıyla oluşturulan programlardır. Bunun yanı sıra bu programlarla sivil toplum bilincini geliştirme, proje geliştirme, sosyal bilincin oluşturulması ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamak da hedeflenmektedir.

Genel olarak "Uluslararası Öğrenci Akademisi", "Uluslararası Öğrenci Hareketliliği" ve "Türkiye Bursları" adı altında yürütülen etkinliklerin farklı şehirlerde ve farklı kuruluşlarda gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunların yanı sıra ülkemize gelen uluslararası öğrenciler bir yandan akademik eğitimlerini sürdürürken, bir yandan

¹⁷⁵ Olgun Gündüz, **Uluslararası Burslu Öğrencilerin Türkiye'de Eğitim Görme Beklentileri ve Kariyer Hedefleri**, Uzmanlık Tezi, YTB, 2012.

da sosyal etkinliklere ve kültürel gezilere katılmaktadırlar. Aynı zamanda öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamaya yönelik programlar da organize edilmektedir. Bu kapsamda Türkiye tarafından, gelen uluslararası öğrencinin eğitim yaşamını tamamlayarak ülkesine döndüğü zaman, Türkiye hakkında olumlu düşünceler beslemesi ve kamuoyunu da bu doğrultuda yönlendirmesi amaçlanmaktadır. Öte yandan YTB'nin kuruluş tarihinden itibaren uluslararası öğrencilere yönelik pek çok etkinlik planlı bir şekilde düzenlenmektedir. İlk olarak Başkanlık tarafından "Büyük Öğrenci Projesi", "Türkiye Bursları" adı altında güncellenmiştir.

Bu kapsamda ilk adım "yabancı öğrenci" kavramının "uluslararası öğrenci" kavramıyla değiştirilmesi olarak ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra dört kategori kapsamında toplam 22 burs programı oluşturulmuştur. Bu çerçevede Türkçe eğitim merkezleri çeşitlendirilmiş, üniversite ve bölüm seçenekleri büyük ölçüde genişletilmiştir. YTB'nin kuruluşundan bu yana belirlemiş olduğu temel hedeflerinden biri Türkiye'de akademik kariyer yapan uluslararası öğrencilerin sosyal ve kültürel katılımlarını sağlamak olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede, uluslararası öğrenciler uyruklarına göre bir öğrenci temsilcisi seçmeleri ve toplantı düzenlemeleri konusunda teşvik edilmektedir. Aynı zamanda uluslararası öğrenciler için turlar düzenlemektedir. Bu kapsamda öğrenci şenlikleri ve futbol müsabakaları gibi etkinlikler düzenlemektedir.

Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenciler tarafından Türkiye'nin daha yakından tanınması için kültür turları da düzenlenmektedir. Özetle, YTB tarafından "Uluslararası Öğrenciler" için burslar aracılığıyla şefkatli bir diaspora yaratılması hedeflenmektedir. Bu nedenle 2011 yılından bu yana uluslararası öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmeleri için çeşitli düzeylerde burslar sağlanmaktadır. Türkiye Bursları çerçevesinde Türkiye'de eğitim görmekte olan öğrencilere akademik yaşamın yanı sıra sosyal ve kültürel etkinliklere de katılım sağlamaktadırlar. Söz konusu öğrenciler YTB tarafından organize edilen kültürel etkinlikler, futbol müsabakaları, şenlikler ve öğrenci toplantıları ile

kendilerini geliştirme ve Türkiye'yi yakından tanıma fırsatına sahip olmaktadır. Bunların yanı sıra Türkiye'de eğitim gören uluslararası öğrencilerin mezuniyetlerini kutlamaları da önemlidir. Mezuniyet törenleri gibi etkinliklerle uluslararası öğrencileri Türkiye'ye yakınlaştırmayı amaçlamaktadır.

YTB, öğrencilere yönelik bu tarz faaliyetlerinde özellikle Orta Asya ve Afrika ülkelerinin vatandaşlarına büyük önem vermektedir. Öğrenci bursları ve destek projeleri ile Türkiye'de eğitimini tamamlayan öğrenciler günümüzde ülkelerinde üst düzey yöneticiler haline gelmekte ve hatta bakanlık düzeyine erişmektedirler. Bu tarz örneklerin artışı ile paralel olarak Türkiye'nin çeşitli coğrafyalarla diplomatik temaslara girebilme kabiliyetinin artırılması hedeflenmekte ve Türkiye'nin ilgili ülkeler ile sosyo-ekonomik temalarının artırılması projeleri gerçekleştirilmektedir.

YTB özelinde bu burslar yalnızca akademik sebepler nedeniyle değil, aynı zamanda bir sosyal sorumluluk projesi olarak da lanse edilmektedir. Özellikle yoksul öğrencilerin burs programlarından yararlandırılmaya çalışılması ile hem ülkeler arası temas sağlanmakta hem de kamuoyu vicdanına temas edilmesi hedeflenmektedir.

YTB Türkiye'nin yurtdışında yaşayan vatandaşlarının haklarını gözetebilmek ve kalifiye yabancı öğrencilerin ülkemize olan ilgisini artırabilmek adına önemli bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamaların varlığı hedef gözetilen bölgelerde Türkiye'nin yumuşak güç etkinliğini artırmakta ve Türk kültürünün doğru tanınmasına destek olmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası ilişkilerde anahtar unsurlardan biri olan yumuşak güç, günümüzde devletler tarafından dış politikalarının bir unsuru olarak kullanılmaktadır. Türk dış politikasının şekillenmesinde kamu diplomasisi ve yumuşak güç çerçevesinde önemli iki kurum TİKA ve YTB, bu araştırmada değerlendirilmektedir.

Türkiye, Türk dış politikası tarihinin birinci ve ikinci dönemlerinde jeopolitik bakış açısını değiştirememiştir. Konstrüktivizm, 1990'lardan sonra dış politikalara çok taraflı bir bakış açısı sunsa da, ikinci dönemde (1990-2002) kötü ekonomik koşullar, Sevr Sendromu, komşulardan gelen tehdit algısı, Kürt sorunu gibi nedenlerle klasik realist varsayımlar Türk dış politikasının merkezinde kalmıştır. Bu nedenlerle Türkiye, güç dengesini uygulama konusunda başarısız olmuştur. Ancak Türkiye jeopolitik bakış açısı ve dış politika adım adım değiştirilmiş, dinamik jeopolitik perspektifler ve çok boyutlu dış politika izlemeyi hedeflemiştir. Kademeli bir dönüşüm sürecinden geçen Türk dış politikasında kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları ön plana çıkmıştır.

AK Parti Hükümeti'nin iktidara gelişinin ardından dış politika tercihleri konusunda oldukça radikal değişiklikler yaşanmaya başlamış, Türk dış politikası yeni bir yapılanma sürecine girmiştir. Recep Tayyip Erdoğan'ın karizmatik liderliği temelinden hareketle yumuşak güç uygulamaları bir devlet politikasından ziyade Erdoğan'ın söylemlerinden hareketle yola çıkan bir konuma gelmiştir.

Yapılandırmacı bakış açısı, yumuşak güç kavramını ve yumuşak gücün uygulanması için bir araç olarak kalkınma yardımlarını anlamak için önemli bir teorik zemin sağlamaktadır. Buna ek olarak, eleştirel jeopolitiğin dinamik bakış açısı, yumuşak güç ve kalkınma yardımları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde önemlidir. Yapılandırmacılık çatısı altında kavramsallaşma, Türk dış politikası çerçevesinde TİKA'ya hareket alanı sağlamaktadır. Klasik jeopolitik bakış açısı, sert

gücü benimsemesi ve statik yapısı nedeniyle yumuşak güç kullanımını engellemektedir. Bu nedenle klasik jeopolitik yaklaşımlar çerçevesinde TİKA'nın hareket alanının sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

TİKA, 2002 yılından itibaren faaliyetlerini her yıl artırmıştır. Ayrıca dünyada artan faaliyetlere uyum sağlayabilmek için yönetim yapısını iki kez değiştirmiştir. Türk dış politikası ile paralellik de geliştirmiştir. Dolayısıyla Türk dış politikası, TİKA'yı yumuşak güç temelinde araçsallaştırmaktadır. TİKA bu araçsallaştırma ile faaliyet alanını genişletmiştir. Üstelik Türkiye böyle bir araçsallaştırma sürecini gerçekleştirerek DAC ortalamalarını aşmıştır. Böylece Türkiye, OECD ülkeleri arasında kalkınma yardımlarının ana sağlayıcılarından biri haline gelmiştir. TİKA tarafından kalkınma yardımlarının sağlanmasında yumuşak güç temel alınmaktadır. Başka bir deyişle, yumuşak güç TİKA aracılığıyla artırılmaktadır.

Bu çalışma ile, TİKA'nın Türkiye'nin uluslararası alanda yumuşak gücü uygulaması için önemli bir araç olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda TİKA'nın dünyada önemli kalkınma ajanslarından biri haline geldiğini ifade etmek mümkündür. Sonuç olarak TİKA, Türk dış politikasına paralel olarak gelişmiştir. Bu anlamda TİKA ile Türk dış politikası arasında organik ve doğrudan bir ilişki bulunduğunu söylemek mümkündür. TİKA, kamu diplomasisi ve yumuşak güce dayalı olarak gelişen Türk dış politikasının önemli bir uygulayıcısı olarak kabul edilebilir. Yumuşak gücün uygulanması ve kalkınma yardımlarının sağlanması oldukça zor olsa da, TİKA dünyanın en başarılı kalkınma ajanslarından biri olarak ön plana çıkmıştır.

Türk kamu diplomasisinin araçları geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerini tarihi ve kültürel alanlar, akraba toplulukları, uluslararası öğrenci programları ve yurt dışında yaşayan vatandaşları aracılığıyla yürütmektedir. Bu alanda çalışmalar yürütecek bir kurum olarak 2010 yılında Yurtdışı

Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı kurulmuştur. YTB, Türkiye'nin kamu diplomasisi kurumlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır. Söz konusu kurum, uluslararası öğrenci programlarını başarılı bir şekilde yürüterek Türkiye'nin eğitim alanında bir cazibe merkezine dönüşmesini hedeflemektedir. 1992'de Büyük Öğrenci Projesi ile başlayan uluslararası öğrenci programları, YTB'nin kurulması sonucunda yeni bir döneme girmiştir. Bu kapsamda Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi'nin oluşturulması ve bütün bursların Türkiye Bursları adı altında birleştirilmesi ise önem arz eden dönüm noktalarından biri olarak nitelendirilmektedir. Son yıllarda dünya genelinde dikkat çekici bir konu haline gelen uluslararası öğrencilik, Türkiye sağlanan burslarla bir kamu diplomasisi ve yumuşak güç aracı olarak kullanılmıştır. Türkiye'de eğitim gören öğrencilerin ülkelerine döndüklerinde Türkiye ile ilgili olumlu düşünceleri çerçevesinde bir kamuoyu oluşturmaları hedeflenmektedir. Buna ek olarak uluslararası öğrencilerin eğitim döneminde ve yaz tatillerinde organize edilen etkinlikler aracılığıyla akademik hayatın yanı sıra sosyal ve kültürel hayata da aktif bir şekilde katılmaları sağlanmaktadır.

Kamu diplomasisi kapsamında hedeflere ulaşılması için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlar arasında cazibe kullanımı ve ikna çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Anlaşılabileceği üzere, bu süreçte en önemli unsur kültürdür. Kültürün kullanımı, toplumlar ve ülkeler arasında kültürel etkileşim yoluyla kalıcı bağlar oluşturan yakın ilişkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda kültür ve unsurları sistematik olarak bir ülkenin çıkarları için sunulmalı, tanıtılmalı ve birbirinden bağımsız süregelen toplumlarda pozitif görüşler oluşturmak için bir yumuşak güç aracı olarak kullanılmalı, kültürel diplomasi kavramı ortaya çıkarılmalıdır. Ülkemizde liderlik düzeyinde uygulanan bu kültür kurum ve kuruluşların yanı sıra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve eşi Emine Erdoğan'ın kişisel temasları ve görüşmeleri içerisinde de etkisini hissettirmektedir. Emine Erdoğan'ın geçtiğimiz dönemlerde kaleme aldığı Afrika

Seyahatlerim adlı kitabından da görülebileceği üzere bölge ile temaslar kurumsal düzeyde sürdüğü gibi Erdoğan ailesinin bölgeye yönelik çalışmaları da oldukça yoğundur. Araştırmamızda ele alınan TİKA ve YTB de bu süreç çerçevesinde önem taşıyan iki kurumdur. Yapılan çalışma sonucunda, TİKA ve YTB'nin Türkiye kamu diplomasisi ve yumuşak gücü çerçevesinde önemli iki araç olduğu ve bu iki önemli aracın AK Parti Hükümeti'nin dış politika anlayışına göre nasıl şekillendiği ve son dönemlerdeki etkinliklerinin ne düzeyde olduğu ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

I-KİTAPLAR:

ABRAHAMIAN, Ervand, **A History of Modern Iran**, Cambridge, New York, 2008.

BENLİ ALTUNIŞIK, Meliha, **Turkey, Arab Perspectives**, TESEV, İstanbul, 2010.

BARNETT, Michael ve Raymond Duvall, **Power in Global Governance**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

CARR, Edward H., **The Twenty Years Crisis: An Introduction to the Study of International Relations**, Harper and Ro, New York, 1964.

CHITTY, Naren, Li Ji, Gary D. Rawnsley ve Craig Hayden, **The Routledge Handbook of Soft Power**, Routledge, New York, 2017.

CULL, Nicholas J., **Public Diplomacy: Lessons from the Past**, Figueroa Press, Los Angeles, 2009.

DIZARD, Wilson P., **Inventing Public Diplomacy: The Story of the US Information Agency**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2004.

EKŞİ, Muharrem, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, Ocak 2018.

GALLIE, Walter Bryce, **Essentially Contested Concepts**, Proceedings of the Aristotelian Society, Wiley, 1955.

GORDON, Philip H. ve Jeremy Shapiro, **Allies at War: America, Europe and the Crisis over Iraq**, McGraw Hill, New York, 2004.

HABERMAS, Jürgen, **The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society** ,The MIT Press, Massachusetts, 1991.

İSKİT, Temel, **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulamaları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

KALDOR, Mary, **New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era**, Polity Press, Cambridge, 2012.

LEONARD, Mark, Catherine Stead ve Conrad Sweming, **Public Diplomacy**, Foreign Policy Centre, London, 2002.

LUKES, Steven, **Power: A Radical View**, MacMillan, London, 1974.

MEARSHEIMER, John, **The Tragedy of Great Power Politics**, WW Norton & Company, New York, 2001.

MORGENTHAU, Hans, **Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace**, McGraw Hill, New York, 1985.

NYE, Joseph S., **Soft Power: The means to Success in World Politics**, Public Affairs, New York, 2004.

POTTER, Evan, **Branding Canada: Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy**. McGill-Queen's University Press, Montreal, 2009.

REINOLD, Theresa, **Soft Power in Foreign Policy: The US and the Wars Against Iraq in 1991 and 2003**, AV Akademikerverlag, Saarbrücken, 2012.

RUGH, William A., **Engaging the Arab and Islamic Worlds through Public Diplomacy**, Public Diplomacy Council, Washington DC, 2004.

SANCAR, Gaye Aşlı, **Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler**, Beta Yayıncılık, İstanbul 2014.

SATOW, Ernest, **Korea and Manchuria Between Russia and Japan, 1895-1904: The Observations of Sir Ernest Satow, British Minister Plenipotentiary to Japan (1895- 1900) and China (1900-1906)**, Diplomatic Press, 1996.

SEIB, Philip, **The Al Jazeera Effect: How the New Global Media are Reshaping World Politics**, Potomac Books, Sterling, 2008.

STOLL, Richard ve Michael Ward, **Power in World Politics**, Lynne Rienner Publishers, Colorado, 1989.

TREVERTON, Gregory ve Seth G. Jones, **Measuring National Power**, RAND Corporation, California, 2005.

TUCH, Hans, **Communicating with the World: US Public Diplomacy Overseas**, St. Martin, New York, 1990.

TÜRK, Yavuz, **Küresel ve Bölgesel Yeniden Yapılanma Sürecinde Güçlü Dış Politika**, Mavi Ofset, İstanbul, 2014.

WENDT, Alexander, **Social Theory of International Politics**, Cambridge Press, Cambridge, 1999.

II-KİTAP BÖLÜMLERİ VE MAKALELER:

ANGEY-SENTUC, Gabrielle ve Jeremie Molho, “A Critical Approach to Soft Power: Grasping Contemporary Turkey’s Influence in the World”, **European Journal of Turkish Studies**, C. 21, 2015.

ARAS, Bülent ve Zulkarnain Mohammed, “The Turkish Government Scholarship Program as a Soft Power Tool”, **Turkish Studies**, C. 20, S. 3, İstanbul, 2019.

ARREGUIN-TOFT, Ivan, “How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict”, **International Security**, C. 26, S. 1, 2001.

- ASHLEY, Richard K., ‘‘The Poverty of Neorealism’’, **International Organization**, C. 38, S. 2, 1984.
- BACHRACH, Peter ve Morton S. Baratz, ‘‘Two Faces of Power’’, **American Political Science Review**, C. 56, S. 4, Cambridge, 1962.
- BALDWIN, David A., ‘‘Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies’’, **World Politics**, C. 31, S. 2, Baltimore, 1979.
- BENHAIM, Yohanan ve Kerem Öktem, ‘‘The Rise and Fall of Turkey’s Soft Power Discourse: Discourse in Foreign Policy Under Davutoglu and Erdogan’’, **European Journal of Turkish Studies**, S. 21, 2015.
- CULL, Nicholas J., ‘‘Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase’’, **USC Center on Public Diplomacy**, California, 2006.
- CULL, Nicholas J., ‘‘Public Diplomacy: Taxonomies and Histories’’, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C. 616, S. 1, 2008.
- DAHL, Robert A., ‘‘The Concept of Power’’, **Behavioral Science**, C. 2, S. 3, New Haven, 1957.
- DENİZHAN, Emrah, ‘‘Türkiye’nin Kafkasya ve Orta Asya Politikası ve TİKA’’, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, C. 2, S. 1, 2010.
- EBERSTADT, Nicholas, ‘‘Population Power: Another Transatlantic Divergence?’’, **American Enterprise Institute for Public Policy Research**, C. 282, S. 378, Wastington, 2004.
- EREN, Erdem, ‘‘Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Işığında Türk Kamu Diplomasisinin Yeni Yapısı’’, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 8, S. 16, İstanbul, 2020.

- GALLAROTTI, Giulio M., ‘‘The Power Curse: The Paradox of Power in World Politics’’, **Division II Faculty Publications**, Paper 58, Middletown, 2011.
- GILBOA, Eytan, ‘‘Searching for a Theory of Public Diplomacy’’, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C. 616, S. 1, 2008.
- HALL, Peter, ‘‘Meta-Power, Social Organization and the Shaping of Social Action’’, **The Meta-Power Paradigm: impacts and Transsformations of Agents, Institutions, and Social Systems: Capitalism, State, and Democracy in a Global Context**, Tom R. Burns ve Peter Hall (Eds.), Peter Lang, 2012.
- HEADER, Bruce ve Denis Muller, ‘‘Policy Agendas of the Poor, the Public and the Elites: A test of Bachrach and Baratz’’, **Australian Journal of Political Science**, C. 31, S. 3, 1996.
- HELMERS, Helmer, ‘‘Public Diplomacy in Early Modern Europe’’. **Media History**, C. 22, S. 3, London, 2016.
- HOLSTI, Kalevi J., ‘‘The Concept of Power in the Study of International Relations’’, **Wiley**, C. 7, S. 4, New Jersey, 1964.
- KALIN, İbrahim, ‘‘Soft Power and Public Diplomacy in Turkey’’, **Perceptions**, C. 16, S. 3, Ankara, 2011.
- KARDAŞ, Tuncay, Ramazan Erdağ, ‘‘Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA’’, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C. 7, S. 1, Sakarya, 2021.
- KARADAĞ, Haluk ve Ali Onur Özçelik, ‘‘Dış Yardım Diplomasisi: ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) Örneği’’, **Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar (Düz. Erman Akıllı)**, Nobel, Ankara, 2016.
- KARAGÜL, Soner, ‘‘Türkiye’nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: TİKA’’, **Girişimcilik ve Kalkınma**, C. 8, S. 1, Çanakkale, 2013.

- KAYA, Emirhan, “Dış Politika Değişimi: AKP Dönemi Türk Dış Politikası”, **KSBD**, C. 7, S. 12, Giresun, 2015.
- KELLEY, John Robert, “Between Take-offs and Crash Landings: Situational Aspects of Public Diplomacy”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Routledge, Oxfordshire, 2008.
- KEYMAN, E. Fuat ve Onur Sazak, “Turkey as a Humanitarian State”, **Pomeas Policy Paper**, S. 2, 2014.
- KILIÇASLAN, Emine, “Marka İnşası Bağlamında Türk Kamu Diplomasisi: Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Örnekleri”, **ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi**, S. 3, Mardin, 2020.
- KÖKSOY, Ergün, “Kamu Diplomasisi ve Mülteci İlişkileri Türkiye’nin Mülteci İlişkilerinin Uluslararası Medya Yansımaları”, **Marmara İletişim Dergisi**, S. 24, İstanbul, 2015.
- KULAKLIKAYA, Musa, “Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S. 31, Ankara, 2008.
- LORD, Carnes, “The Past and Future of Public Diplomacy”, **Orbis**, C. 42, S. 1, 1998.
- MELISSEN, Jan, “The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice”, **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
- MITZEN, Jennifer, “Reading Habermas in Anarchy: Multilateral Diplomacy and Global Public Spheres”, **American Political Science Review**, C. 99, S. 3, Cambridge, 2005.

MUHASILOVIC, Jahja, "Turkey's Faith-based Diplomacy in the Balkans", **Rising Powers Quarterly**, C. 3, S. 3, 2018.

NYE, Joseph S., "Soft Power", **Foreign Policy**, C. 80, Washington, 1990.

NYE, Joseph, "Public Diplomacy and Soft Power", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C. 616, S. 1, New York, 2008.

OĞUZLU, Tarık, "Soft power in Turkish Foreign Policy", **Australian Journal of International Affairs**, C. 61, S. 1, 2007.

ÖNİŞ, Ziya, "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East", **Mediterranean Politics**, C. 19, S. 2, London, 2014.

ROSS, Christopher, "Pillars of Public Diplomacy: Grappling with International Public Opinion", **Harvard International Review**, C. 25, S. 2, Cambridge, 2003.

ROTHMAN, Steven, "Revising the soft power concept: What are the means and mechanisms of soft power?", **Journal of Political Power**, C. 4, S. 1, London, 2011.

RUGH, William A., "The Case of Soft Power", **Toward a New Public Diplomacy: Redirecting US Foreign Policy**, Phillip Seib (Ed.), Palgrave, New York, 2009.

SANCAR, Gaye Aslı, "Turkey's Public Diplomacy: Its Actors, Stakeholders, and Tools, **Turkey's Public Diplomacy** (Düz. Sanem Çevik, Philip Seib). Palgrave, New York, 2015.

SCHMIDT, Brian C., "Competing Realist Conceptions of Power", **Millenium**, C. 33, S. 3, 2005.

SIGNITZER, Benno ve Timothy Coombs, ‘‘Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Covergences. **Public Relations Review**, C. 18, S. 2, Amsterdam, 1992.

SIGNITZER, Benno, ‘‘Public Relations and Public Diplomacy: Some Conceptual Explorations’’, **Public Relations Research**, 2008.

SIGNITZER, Benno ve Carola Wamser, ‘‘Public diplomacy: A specific governmental public relations function’’, **Public Relations Theory II, Mahwah**, Carl Botan ve Vincent Hazleton (Eds.), Lawrence Erlbaum, 2006.

SNOW, Nancy, ‘‘Rethinking Public Diplomacy’’,**Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Routledge, New York, 2009.

van HAM, Peter, Power, ‘‘Public Diplomacy and the Pax Americana’’, **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Jan Melissen (Ed.), Palgrave, New York, 2005.

VERSAN, Rauf, ‘‘Legal Problems Concerning Territorial Sea Delimitation in the Aegean Sea’’, **Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix**, 1995.

YILMAZ, Ayhan Nuri, Gökmen Kılıçoğlu, Türkiye’nin Orta Asya’daki Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Analizi, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C. 119, S. 235, İstanbul, 2018.

ZAHARNA, Rhonda, ‘‘Information and Relational Communication Frameworks of Strategic Public Diplomacy’’, **The Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Nancy Snow ve Philip Taylor (Eds.), Routledge, London, 2008.

III-İNTERNET SİTELERİ

Afrika’da Sürdürülebilir Kalkınma İş Birliklerinin Öncüsü TİKA

https://www.tika.gov.tr/tr/haber/afrika%27da_surdurulebilir_kalkinma_is_birliklerinin_ancusu_tika-67045 (Erişim Tarihi: 25.08.2022)

AGENCY PROFILE: Agency for International Development (USAID)

<https://www.usaspending.gov/agency/agency-for-international-development?fy=2022> Erişim Tarihi:15.08.2022

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

<https://www.mfa.gov.tr/data/cbsk-teskilati-hk-1-nolu-khk.pdf> Erişim Tarihi: 10.08.2022

Davos’taki Gazze Krizi Dış Basında,

<https://www.cnnturk.com/2009/dunya/01/30/davostaki.gazze.krizi.dis.basinda/511254.0/index.html> Erişim Tarihi: 15.08.2022.

Dışişleri Bakanlığı Yurtdışı Teşkilatı <https://www.mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa>

Erişim Tarihi: 15.08.2022

Elcano Global Presence Report, 2017, Çevrimiçi:

https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/data/Global_Presence_2017.pdf, erişim tarihi: 22.04.2022.

İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180724-10.pdf> Erişim Tarihi: 10.08.2022

Monocle, Çevrimiçi: <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2018-19/>,
erişim tarihi: 22.04.2022.

Soft Power 30, Çevrimiçi: <https://softpower30.com>, erişim tarihi: 22.04.2022.

State.gov.tr, *U.S. Advisory Group on Public Diplomacy for the Arab and Muslim World to Release Recommendations*, Çevrimiçi: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/24768.htm>, 2003, erişim tarihi: 12.04.2022.

TOL, Gönül ve Birol Başkan, *From hard power to soft power and back again: Turkish foreign policy in the Middle East*, 2018, Çevrimiçi: <https://www.mei.edu/publications/hard-power-soft-power-and-back-again-turkish-foreign-policy-middle-east>, erişim tarihi: 22.04.2022.

U.S. Advisory Group on Public Diplomacy for the Arab and Muslim World to Release Recommendations, Çevrimiçi: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/24768.htm>, 2003, Erişim Tarihi: 12.04.2022.

ÜLGEN, Sinan, *It's not too late to stop Turkey from realigning with Russia*, 2019, Çevrimiçi: <https://foreignpolicy.com/2019/04/11/its-not-too-late-to-stop-turkey-from-realigning-with-russia-s400-patriot-missile-putin-erdogan-trump/>, erişim tarihi: 23.04.2022.

YİNANÇ, Barçın, *The Rise and Demise of the Turkish Trading State*, 2015, Çevrimiçi: <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/barcin-yinanc/the-rise-and-demise-of-the-turkish-trading-state-79756>, erişim tarihi: 21.04.2022.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm>
Erişim Tarihi: 25.08.2022

Somali

Ülke

Profili,

<https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7baf23be7c5c10c692/SOMAL%c4%b0.pdf>

Erişim Tarihi:10.08.2022

Somali'nin Türkiye mezunu Adalet Bakanı Nur, Savunma Bakanı Olarak Atandı

[https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalinin-turkiye-mezunu-adalet-bakani-nur-savunma-](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalinin-turkiye-mezunu-adalet-bakani-nur-savunma-bakani-olarak-atandi/2458057)

[bakani-olarak-atandi/2458057](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalinin-turkiye-mezunu-adalet-bakani-nur-savunma-bakani-olarak-atandi/2458057) Erişim Tarihi: 18.08.2022

T.B.M.M Tutanak Dergisi Dönem:21 Cilt:62 Yasama Yılı:3

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b095m.htm> Erişim

Tarihi:10.08.2022

TİKA Kırgızistan'da 26 Yılda 761 Projeyi Hayata Geçirdi:

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tika-kirgizistanda-26-yilda-761-projeyi-hayata-gecirdi->

[/1243868](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tika-kirgizistanda-26-yilda-761-projeyi-hayata-gecirdi-) /Erişim Tarihi: 10.08.2022

TİKA, *Teşkilat Kanunu*, Çevrimiçi: [https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-kanunu-](https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-kanunu-238)

[238](https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-kanunu-238), erişim tarihi. 12.05.2022.

TİKA Olarak Afrika'nın Geleceğine İnanan Bir Kuruluşuz

<https://m.tadd.org.tr/tr/basinda-biz/tika-baskani-kayalar-tika-olarak-afrika->

[nin-gelecegine-inanan-bir-kurulusuz-1616](https://m.tadd.org.tr/tr/basinda-biz/tika-baskani-kayalar-tika-olarak-afrika-) Erişim Tarihi:10.08.2022

Türkiye En Çok Dış Temsilciliği Olan 5. Ülke:

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-en-cok-dis-temsilciligi-olan-5->

[ulke/1058534](https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-en-cok-dis-temsilciligi-olan-5-) Erişim Tarihi: 25.08.2022

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında

Kanun

Hükmünde

Kararname:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-1.htm>

Erişim

Tarihi: 10.08.2022.

4668 Sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4668.html> Erişim Tarihi:10.08.2022

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm> Erişim Tarihi: 20.08.2022

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> Erişim Tarihi: 10.08.2022

<https://www.oecd.org/countries/kyrgyzstan/aid-at-a-glance.htm> Erişim Tarihi: 10.08.2022

IV-RAPORLAR

ÇANKAYA, Ali, Füsün Gür, ..., Yasemin Yesirgir, **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu**, TİKA, 2004.

GÜR, Füsün, Şafak Özdemir, Evren Rutbil, Leyla Erdek, Tarık Mete, Zeynep Ercan, Murat Kaygusuz, **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu**, TİKA, 2007.

GÜR, Füsün, Murat Kaygusuz, Abdülazim Aydın, Şansal Akınbingöl, **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu**, TİKA, 2011.

TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2007.

TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2005.

TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2017.

TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2020.

TİKA, **Faaliyet Raporu**, 2021.

YTB, **Faaliyet Raporu**, 2019.

V- YAYINLANMAMIŞ TEZLER

AKÇAY, Engin, **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları,**
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2012.

GÜNDÜZ, Olgun, **Uluslararası Burslu Öğrencilerin Türkiye’de Eğitim Görme
Beklentileri ve Kariyer Hedefleri,** Uzmanlık Tezi, YTB, Ankara, 2012.

KÖKSOY, Ergün, **Halkla İlişkiler Bağlamında Kamu Diplomasisi Yönetimi:
Türkiye’nin Kamu Diplomasisindeki Yetkinlik İncelemesi,** Yayınlanmamış Doktora
Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

ÖZET

Küreselleşmenin hızla büyümesi, devletler ve toplumlar arasındaki etkileşimi de artırmış ve diplomatik hedeflere ulaşılması için kamu diplomasisi, yumuşak güç gibi kavramların önemi anlaşılmıştır. Kamuoyunu etkilemek, kamu diplomasisi ve yumuşak güç çerçevesinde en önemli adım olarak değerlendirilmektedir. Bu iki aracın önemini fark eden ülkeler, çeşitli kurumlar aracılığıyla faaliyetler gerçekleştirmektedir. Türkiye, pek çok kamu diplomasisi kurumuna sahip bir ülke olarak yumuşak gücünü artırmaktadır. Bu çalışmada, kamu diplomasisi kurumlarından TİKA ve YTB, Türk dış politikasında kamu diplomasisinin konumunu değerlendirmek amacıyla incelenmiştir. Araştırma sonucunda, Türkiye'nin başarılı kamu diplomasisi politikaları ve Türk dış politikasında yumuşak gücünü artırması için iki kurumun da kilit önemde olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu diplomasisi, TİKA, Türk dış politikası, YTB, Yumuşak güç

ABSTRACT

The rapid growth of globalization has also increased the interaction between states and societies, and the importance of concepts such as public diplomacy and soft power for achieving diplomatic goals has been understood. Influencing the public is considered the most important step within the framework of public diplomacy and soft power. Realizing the importance of these two tools, countries carry out activities through various institutions. As a country with many public diplomacy institutions, Turkey is increasing its soft power. In this study, TİKA and YTB, which are public diplomacy institutions, were examined in order to evaluate the position of public diplomacy in Turkish foreign policy. As a result of the research, it has been understood that both institutions are of key importance for Turkey's successful public diplomacy policies and increasing its soft power in Turkish foreign policy.

Keywords: Public Diplomacy, TİKA, Turkish Foreign Policy, YTB, Soft Power